

TRANSILVANIA

REVISTA

ASOCIAȚIUNII PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ ȘI CULTURA POPORULUI ROMÂN.

Nr. 6.

Noembrie — Decembrie.

1912.

DISCURS DE DESCHIDERE

*ținut la adunarea generală a «Asociațiunii» (Sibiiu, 30 Sept. v.—
13 Oct. n. 1912) de prezidentul A. Bârseanu.*

*Excelența Voastră, Înalt Prea Sfințite Părinte Arhiepiscop și Mitropolit,
Prea Sfințiți Părinți Episcopi,
Doamnelor și Domnilor!*

Iată-ne întruniți din nou în adunarea generală a «Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român», pentru întâia oară dela memorabila adunare din Blaj, în care s'a serbat existența de 50 de ani a însoțirii noastre culturale. Vibrează și acum în inimile noastre amintirea frumoaselor zile de 15, 16 și 17 August v. 1911, când ne aflam la un loc: preoți și mireni, cărturari și plugari, tineri și bătrâni, bărbați și femei, în acel orășel, bogat în aduceri aminte istorice românești, cuprinși de vraja trecutului, mișcați până în adâncul sufletului de priveliștea miilor de oameni pătruși de acelaș gând și de acelaș dor, în-suflețiți de cuvintele auzite și de frumoasele producții artistice, la care avusem norocul a fi de față, purtați pe aripile vântului de primul sburător român dela noi și înălțați în sferile luminoase ale entuziasmului și ale încrederii în sine de aripile și mai îndrăznețe ale gândului, răpit de un moment de înviorare sufletească.

Este timpul, să ne dăm seamă, ce a rămas pe urma acestor clipe de înălțare sufletească, ce a răsărit din semințele aruncate în inimile noastre în frumoasele zile dela Blaj de acum un an, și îndeosebi, ce pași înainte a făcut însoțirea noastră culturală de atunci încoace?

Și dacă, spre a răspunde la această întrebare și pe temeiul răspunsului obținut a câștigă o îndrumare pentru viitor, am ales

din nou sediul Comitetului central, în care am serbat, înainte cu trei ani, amintirea marelui Arhiepiscop Andrei Șaguna, am făcut-o, ca să ne aducem aminte de un alt bărbat, carele de asemenea a stat la leagănul însoțirii noastre și de al cărui nume e legat tot trecutul ei, timp de trei decenii și mai bine. Bărbatul acesta este *George Barițiu*, dela nașterea căruia s'a împlinit în primăvara anului acestuia un veac și a cărui binecuvântată activitate este vie încă în amintirea generației mai în vârstă.

Sub impresiunea pildei vii de activitate neobosită, închinată binelui obștesc, a nemuritorului George Barițiu vom cercetă deci, ce am făcut noi, în cadrele însoțirii, din care facem parte, în curs de un an și mai bine, și în ce direcție au a se îndreptă pașii noștri de aici înainte, în conglăsire cu menirea Asociației, în numele căreia ne-am întrunit astăzi în locul acesta.

Oricine a aruncat o privire asupra raportului general al Comitetului nostru central, sau a urmărit cu oarecare băgare de seamă mersul instituției, ai cărei membri suntem, a trebuit să observe, că lucrarea cea mai de seamă a însoțirii noastre în timpul din urmă a fost și este răspândirea luminii în straturile cele mari ale poporului, propagarea cunoștințelor folositoare și a năravurilor bune în cercuri cât mai largi, închegarea rândurilor între diferitele pături ale poporului nostru: între orășeni și săteni, între cărturari și necărturari, între intelectuali, meseriași și plugari. Lucrarea aceasta, îndeplinită cu deosebire de despărțăminte și agenturile comunale ale însoțirii noastre, s'a manifestat în sutele de prelegeri populare ținute, în bibliotecile înființate, în deprinderea cu cetitul și scrisul a celor necunoscători de carte, în întocmirea câtorva expozițiuni mai mari sau mai mici și în premiarea produselor mai de seamă expuse, în înființarea câtorva reuniuni culturale sau economice, în încurajarea învățătorilor la o mai bună îngrijire a grădinilor școlare și, ici-colea, în distribuirea de altoi și de mașini agricole între țărani noștri.

Și cu bucurie trebuie să constatăm, că aceste nobile nizuințe, care stau în deplin acord cu menirea însoțirii noastre, încep a fi îmbrățișate în cercuri tot mai largi, că la lucrarea mântuitoare de luminarea poporului nostru iau parte tot mai multe elemente, chiar și în ținuturi, care până acum le consideram, dacă nu aproape pierdute, cel puțin nu tocmai accesibile culturii românești, în urma înfririlor nefavorabile străine de tot felul. Dovadă nou-înființatul despărțământ Vișeu-Iza din ținutul Maramurășului, în care o mână de oameni devotați desvoaltă o activitate din cele mai laudabile, și despărțământul Sătmar-Ugocia, în care acum de curând câțiva vrednici tineri din dieceza Gherlei au ținut o serie de prelegeri populare, înviorând inimile poporenilor noștri din acele părți și

storcând chiar și aprobarea străinilor. Și tot astfel la Ceica și la Marghita din comitatul Bihariei, la Giurgeul din Săcuime și peste tot, unde a răsunat glasul chemării la viață prin cultura națională.

Toate acestea ne dovedesc, că poporul nostru e străbătut de dorul de lumină, că el începe a prețui tot mai mult cartea românească și că în sufletul lui a început a prinde rădăcini tot mai adânci convingerea, că mântuirea lui nu are să și-o aștepte decât dela sine însuși. Și în împrejurările grele de astăzi, pline de decepțiuni, de nenorociri elementare și de zângănitul armelor, această convingere este busola cea mai sigură, care ne poate conduce la un viitor fericit. *Numai prin luminarea minții, prin întărirea puterilor noastre trupești și sufletești, sub pavăza unor principii morale sănătoase și sub steagul iubirii frățești vom fi în stare a învinge greutățile, ce ne stau în cale, și a ne asigura un loc vrednic între popoarele, cu care am fost urșiți a viețui împreună.*

Deși însă, în genere, putem constată în timpul din urmă oarecar progres în lărgirea cercului de activitate al însoțirii noastre, totuș am greși, dacă am crede, că s'a făcut și se face tot, ce trebuie făcut. Dimpotrivă, dacă nu voim a ne înșelă înșine, suntem datori a recunoaște, că în multe părți pătura noastră cultă încă nu este pătrunsă de ajuns de problemele «Asociațiunii», că unele despărțăminte sunt și acum cadre fără de ostași și că cei puși în fruntea lor sau nu-și fac datoria de loc, sau și de fac din când în când unele încercări, nu au destulă perseverență, ca să le ducă la bun sfârșit, ci se opresc la mijlocul drumului, așa, că din silințele lor nu se alege nimic pozitiv.

Dovadă, că nu toți intelectualii noștri știu prețui după cuviință însemnătatea însoțirii noastre și sunt în stare a se însufleți pentru scopurile ei, este și numărul, relativ mic, al acelor, cari au intrat în cadrele ei: 2649, față cu numărul de aproape 10,000, câți s'a socotit mai anii trecuți, că s'ar putea înscrie ca membri.

De altă parte, cum mi-am luat îndrăzneală a constată și cu alt prilej, între fruntașii noștri din diferitele regiuni ale țării nu e destulă *legătură sufletească*; ei nu se știu însufleți din destul pentru acelaș ideal și nu se știu supune unei discipline stricte pentru aducerea lui la îndeplinire. O parte mare dintr'înșii se mărginesc a-și vedeă de necazurile proprii, iar alții, deși mai puțin egoiști, se izolează în cercul restrâns al împrejurimii nemijlocite, nevoind să știe nimic, de ce se întâmplă afară de hotarele comune, cercului, sau, cel mult, comitatului, în care trăesc.

Spre a ilustra această afirmare, voi aduce un singur exemplu.

În cele câteva centre, în care avem școli secundare românești sau seminare pentru creșterea viitorilor preoți și învățători, s'a făcut de o vreme încoace frumosul obicei de a se ține, mai cu seamă în timpul iernei, conferențe de cuprins felurit pe seama publicului doritor de știință din acele centre. Ei bine, aș voi să știu, dacă chiar conferențiarilor dintr'un loc cunosc, ce se petrece în celălalt punct; dacă, de pildă, la Brașov se urmărește, ce subiecte se tractează la Blaj, și dacă la Sibiu ne dăm seamă de materiile tractate la Năsăud, la Brad și la Beiuș? — Tare mă îndoesc, că mi s'ar putea da un răspuns pozitiv la această întrebare, afară doară de vre-o informație întâmplătoare, culeasă din vre-o știre scurtă, rătăcită în coloanele nu știu cărei gazete.

Eră vorba într'o vreme de un *schimb de conferențieri*, ce avea să se facă sub egida Asociației noastre. S'a făcut, cât îmi aduc aminte, o încercare sau două, cu succes foarte frumos, cum însumi am avut prilej a constată; dar atâta a fost tot, și mai departe lucrurile au rămas tot în starea de mai 'nainte.

Și ce urmări favorabile ar avea un asemenea schimb, își poate închipui ori și cine. Publicul nostru s'ar deprinde a se ocupa cu aceleași probleme, emancipându-se din când în când din cercul strâmt al intereselor locale, ne-am mai primeni ideile, ne-am cunoaște mai bine unii pe alții și ne-am ști prețui reciproc, — cu un cuvânt: am aduce la îndeplinire acea «*unire în cuget și în simțiri*», pe care o cântăm de atâta vreme, dar pe care încă n'am izbutit a o înfăptui pe deplin până acum.

Dar am putea lua și alte pilde, ca să dovedim această lipsă de legătură sufletească.

Iată, avem un număr destul de frumos de reuniuni de natură diferită: de cântări, de meseriași, de învățători, de femei și una două de comercianți și agricole.

Oare între aceste reuniuni aflăm legăturile de lipsă pentru o purcedere unitară spre ajungerea scopului comun, pe care-l urmăresc, — legături, pe care le observăm la însoțirile altor popoare?

Așa, de pildă, de câteori se întrunesc corurile reuniunilor noastre de cântări, ca să emuleze unele cu altele și astfel să se îndemne reciproc a face progrese tot mai mari în arta sublimă și însuflețitoare a muzicii?... Sau reuniunile noastre de meseriași se sprijinesc oare una pe alta, se interesează din destul de relațiile diferitelor centre cu meseriași români, căutând să îndrumeze tineretul la meseriile, de care avem mai mare trebuință? Sau iarăși, învățătorii noștri urmăresc cu destulă băgare de seamă lucrările colegilor lor din alte reuniuni, căutând să stabilească o

unitate în activitatea lor atât de însemnată pentru viitorul poporului nostru?

Cât despre reuniunile de femei, tocmai în timpul din urmă se ventilează ideea, ca să se încerce o apropiere a lor, cece ar promovă în mod însemnat nizuințele lor filantropice și culturale.

Ce deosebire în privința aceasta la noi și la popoarele cu care locuim împreună, dar care au avut norocul a înainta mai mult în cultură!... Să luăm, de pildă, pe concetățenii noștri Sași și să vedem, ce legături strânse sunt între numeroasele lor însoțiri de tot felul.

Cât de însuflețitoare sunt întrunirile societăților lor de gimnastică și de cântări! Ce corespondență vie este între reuniunile lor de meseriași și de comercianți, și cum se înștiințează una pe alta de locurile libere la diferitele măiestrii și de trebuințele, care se simt într'o piață sau într'alta!... Dar între învățătorii lor, ce comunicare vie de idei și ce împărtășire generală la discutarea însemnatelor, dar de multeori și complicatelor probleme școlare!... Agricultorii lor de câteori se întrunesc, ca să discute cestiunile ce-i interesează!... În sfârșit femeile lor, cu preotesele în frunte, de câteori convin în adunări regionale sau chiar în congrese generale spre a se sfătui în privința creșterii tinerimii, a înaintării economiei casnice, a îngrijirii bolnavilor și a ajutorării celor lipsiți!

Am putea zice, că pe lângă unitatea de credință și pe lângă situația materială mai bună, rezultată în urma dezvoltării istorice excepțional de favorabile, precum și în urma progresului în cultură, puterea acestui mic popor stă tocmai în legăturile sufletești dintre membri săi.

Chiar și între tineretul poporului, despre care e vorba, se cultivează spiritul acesta de unitate sufletească. De câteori gimnaziștii din diferitele centre săsești se cercetează unii pe alții, învățând a cunoaște, pe lângă frumsețile țării, pe frații lor de acelaș sânge și de aceeaș limbă, cu cari mai târziu vor avea să lucreze împreună în viața publică!

Exemplul acesta, ce-l avem zilnic înaintea ochilor ar trebui să-l imităm mai mult ca până acum. *Să ne deprindem a ne simți cu toții membri ai aceluiaș popor, să luăm parte la bucuriile și la suferințele obștești, să jertfim tot, ce ne stă în putință, pentru binele totalității, și astfel puterea noastră să stea în comunitatea noastră sufletească!*

Și fiindcă a fost vorba de conferențele literare-științifice și de însemnătatea lor, mă gândesc, dacă n'ar fi cu putință, să se

facă și la noi aceea, ce se obicinuește de un timp încoace la alte neamuri și ce a izbutit a face cu rezultat așa de strălucit neobositul apostol dela Văleni, carele, în câțiva ani de zile, dintr'un orașel, cunoscut prin prunele sale și prin țuica sa, a creat un centru cultural, cercetat de atâția tineri doritori de știință, ba chiar de vlăstare ale Familiei regale din Statul vecin, — înțeleg, dacă n'ar fi cu puțință să se întocmească și la noi niște *cursuri de vară*, sau, — cum se mai numesc asemenea cursuri, — dacă n'am putea avea și noi o *Universitate populară*? Condițiile pentru o astfel de instituție nu ne lipsesc. Intre profesorii noștri și între ceialalți intelectuali avem bărbați, cari se ocupă cu cercetări științifice, și cari ar putea împărtăși și pe alții din comoara cunoștințelor lor. Cât pentru localități potrivite pentru asemenea cursuri de vară, puține ținuturi vor fi așa de bogate ca Ardealul nostru și regiunile învecinate.

Iată, așadar, o problemă, cu care ar merita să ne ocupăm și asupra căreia atrag îndeosebi luarea aminte a secțiilor noastre literare-științifice.

Ce însemnătate ar avea pentru noi niște asemenea cursuri, este ușor de înțeles. Pe lângă înmulțirea cunoștințelor, ele ar contribui în mod însemnat la înfrățirea sufletelor și la stabilirea legăturilor, de care am amintit mai înainte și de care avem atâta trebuință.

Pe lângă legăturile intelectuale și morale însă, suntem datori, — dacă voim să asigurăm viitorul poporului nostru, — să stabilim între noi și *cât se poate de multe legături materiale*, știut fiind, că bunăstarea materială este o condiție neapărată a progresului cultural.

Aceasta o vom putea face, dacă vom stăruî din toate puterile noastre pentru înfăptuirea unei organizări cât mai complete financiare și economice între toate păturile poporului nostru. Avem, ce e drept, în privința aceasta un început destul de frumos în băncile noastre; este vorba acum, ca lucrarea începută să o ducem mai departe, căutând formele potrivite, în care întreg poporul nostru, și în prima linie țărănimea noastră, care formează temelia neamului nostru întreg, să-și vadă ocrotite interesele sale materiale, deprinzându-se cu spiritul de cruțare, ajutându-se reciproc în cazuri de lipsă, purtând o economie mai rațională, valorându-și mai bine produsele sale agricole, folosindu-și mai bine munca sa, părăsind deprinderile păgubitoare, și peste tot tinzând la o vieță mai bună și mai demnă de ființa omenească.

Îndeosebi, în ce privește organizarea economică a țărănimei noastre, avem un îndemn cât se poate de prețios din partea acelu

bărbat, pe care pare că însași Provedința l-a trimis în ajutorul poporului nostru, și care cuprinde în inima sa în adevăr nobile interesele neamului nostru întreg: «dela Nistru pân' la Tisa», cum zice poetul, ... din partea marelui binefăcător, întreit de mare în modestia sa, care este domnul *Vasile de Stroescu*.

Nu numai prin darurile sale, în adevăr princiere, și-a câștigat acest mare bărbat un titlu la recunoștința vecinică a poporului nostru, ci tot așa de mult a căutat să ne stea într'ajutor prin sfaturile sale binevoitoare, îndemnându-ne, să ne interesăm de aproape de păturile largi ale poporului nostru, să le ușurăm greul vieții, organizându-le economiceste, să le ridicăm la o vieață mai conștie și mai neatârnată, să-i învățăm pe țărani noștri a fi «*oameni de sine știutori și stătători*» și să nu-i lăsăm a ajunge «cerșitori.»

Problema aceasta este, poate, cea mai însemnată, care bate la porțile instituțiunii noastre și, îndeobște, a tuturor factorilor chemați să îngrijască de înaintarea poporului, din care facem parte, și dela deslegarea înțeleaptă și nimerită a ei atârână, de bună seamă, o parte însemnată a viitorului nostru.

Recunosc, că rezolvirea unei asemenea probleme pretinde multă chibzuință, multă precauțiune, multă perseveranță și, mai ales, mult devotament; din fața ei însă nu ne putem ascunde, dacă nu voim să luăm asupra noastră o grea răspundere pentru viitor.

Am însă prea multă încredere în iubirea de neam a conducătorilor noștri, ca să mă îndoiesc, că nu vor pregetă a-și da toate silințele pentru deslegarea norocoasă a acestei însemnate chestiuni și pentru desăvârșirea legăturilor sufletești și materiale ale poporului nostru în timpul cel mai apropiat.

În nădejdea, că fiecare din membrii instituțiunii noastre va contribui la deslegarea problemelor, pe care mi-am luat libertatea a le atinge, Vă invit, să pășim la lucrările, pentru care s'a chemat această adunare generală.

C U V Â N T

*ținut de A. Bârseanu, prezidentul «Asociațiunii», la inaugurarea bustului
lui George Barițiu (Sibiu, 13 Oct. n. 1912).*

Venerabili Arhieriei,
Onorat Public,
Iubită Tinerime!

Cinstind memoria bărbaților mari, popoarele se onorează pe sine. Astfel vedem, că toate neamurile mai înaintate în cultură, încă din timpuri vechi, au căutat să eternizeze amintirea aleșilor lor prin monumente, ca semn de pietate pentru cei răposați și ca îndemn și învățătură pentru cei aflători în viață.

Noi, Românii de dincoace de Munți, în urma împrejurărilor grele, în care trăim, n'am prea avut putință, să înălțăm astfel de monumente, ci a trebuit să ne mărginim a păstra amintirea aceluia, cari au lucrat și s'au jertfit pentru noi, în altarul ascuns al sufletelor noastre, sau, cel mult, dacă le-am putut închină o scriere, un portret, supus stricăciunii în fiecare clipă, ori o modestă tablă comemorativă.

Mai zilele trecute s'a inaugurat la Arad bustul cioplit în marmoră al unui meritat dascăl al școalelor românești de acolo. Astăzi ne aflăm înaintea momentului solemn al desvălirii unui nou monument, ridicat prin dărnicia publicului nostru, la inițiativa «Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român».

Și cui putea închină Asociația noastră primul monument, ridicat prin stăruințele sale, decât aceluia bărbat, care a stat cu credință în serviciul ei, dela primele ei începuturi, timp de peste 30 de ani, de al cărui nume e legat întreg trecutul însoțirii noastre culturale și care totodată a fost unul din vestitorii cei mai neobosiți ai deșteptării noastre naționale și unul din scriitorii noștri cei mai de valoare?

Bărbatul acesta mult meritat a fost nemuritorul *George Barițiu*, dela nașterea căruia s'a împlinit în primăvara anului acestuia un veac și dela a cărui trecere din viață se vor împlini, nu peste mult, douăzeci de ani.

Cine a fost *George Barițiu*, cunoaște ori și care Român cu oarecare cultură; iar ce a făcut el pentru neamul său în cursul vieții sale bogate în ani și bogate în lucrări, își amintesc cu recunoștință ceice fac parte din generația mai în vârstă.

Cu toate acestea nu va fi de prisos, să aruncăm o privire, ori cât de scurtă, asupra momentelor de căpetenie din viața lui, căutând să ne înfățișăm figura lui venerabilă înaintea ochilor noștri sufletești, înainte de a o privi cu cei trupești, așa, cum a statornicit-o pentru toate timpurile simțul cald și mâna isteată a artistului.

Iată-l, așadar, pe tânărul fiu de preot, născut în Jucul de jos, la venerabilele școli din Blaj, și apoi la cele din Cluj, căutând să-și înmulțească cunoștințele, cu hărnicia, care l-a caracterizat toată viața, și distingându-se

între colegii săi, români și străini. Istoria lui Petru Maior îi îndreaptă atențiunea asupra trecutului poporului românesc și a originii sale nobile, iar prigonirile, ce le vedeă zilnic în jurul său, împotriva fraților săi de acelaș graiu și de acelaș sânge, îl hotărăsc să-și închine vieța sa luminării neamului, din care făcea parte, și desrobirii lui din jugul asupritor al feudalismului.

După terminarea cursurilor liceale din Cluj, tânărul Barițiu intră în seminarul din Blaj, hotărît a îmbrățișa cariera preoțească, întocmai cum făcuseră mării săi înaintași: Samuil Micul, George Șincai și Petru Maior. Ca seminarist, el urmează cu aceeaș hărnicie a-și înmulți cunoștințele, și astfel superiorii lui, convinși de destoinicia tânărului, îi încredințează o catedră la gimnaziul, la care învățase el însuș și la care alergau atâți tineri români din toate părțile țării.

Abia își începe însă tânărul profesor cursurile sale de Fizică, când iată, că este chemat ca dascăl într'altă parte, unde se simțea mai mare lipsă de carte românească, dar unde lipsia omul, care să stămpere setea celor doritori de învățătură. Erau negustorii români din Brașov, cari doriau să-l aibă pe Barițiu ca învățător la școala lor primară, de curând înființată, și dintre cari unii îl cunoșteau pe tânărul profesor blăjan, ca instructor al fiilor lor.

Și tânărul Barițiu nu pregetă a urmă acestei chemări, deși condițiunile, ce i se oferiau, erau de tot modeste. Dar ținta, ce strălucea înaintea ochilor săi sufletești, eră mai presus decât ori și ce interes material. Eră dorul de a respândi lumina și în acest centru românesc, și astfel a contribuî la înălțarea neamului său, rămas așa de tare înapoi, în urma nedreptății timpurilor.

Cu glas de aramă vestește el noilor săi concetățeni însemnătatea cărții românești și-i îndeamnă a îmbrățișa cu toată căldura cauza școlară.

«Școli, școli, bărbați brașoveni», strigă el cu putere, «care bine întemeiate și înzestrate, pe lângă ce varsă cele mai scumpe daruri peste omenime, luminează și au luminat orizontul tuturor patriilor, rămân în veci mulțumitoare cătră întemeietorii săi!»

Și cuvintele lui nu rămân fără răsunset. Din toate părțile se adună în jurul lui zeci de tineri, ca să asculte glasul lui vestitor de o viață nouă; iar mai târziu din îndemnurile lui, îmbrățișate cu căldură de inima nobilă românească și de mintea ageră a neuitatului protopop de pe vremuri Ioan Popasu, sprijinite de simțul de jertfă al Românilor brașoveni și sub puternica ocrotire a nemuritorului Andreiu Șaguna, au răsărit acele institute de învățământ dela poalele Tâmppei, cari au adus serviciile așa de prețioase culturei românești.

Dar Barițiu nu a fost numai dascălul celor mici, ci s'a nizuit a fi în cursul întregii sale vieți și dascălul celor mari.

Prin conveniri sociale și mai cu seamă prin reprezentațiuni teatrale el căută, să înfrățască publicul, în mijlocul căruia se așezase, să-l lumi-

neze, să-i nobiliteze simțirile, să-l trezească din letargia, în care zăcuse până acuma, și să-l pregătească pentru o vieță nouă.

Totodată, cunoscând înriurirea, ce o poate avea o presă bine condusă asupra vieții unui popor, el apucă cu hărnicie condeiul în mână și astfel ajunse întemeietorul scrisului periodic la noi, României de sub coroana Habsburgilor.

Prin darea la lumină a «Foi pentru minte», urmate în curând de «Gazeta de Transilvania», Barițiu deschise un izvor nesecat de învățătură pentru contimporanii săi și totodată înălță o tribună pentru apărarea poporului său asuprit. Nu eră ziaristul-negustor, ce, din nenorocire, se întâlnește destul de des în zilele noastre, nu eră fabricantul de reclamă pentru sine sau pentru alții, nu eră năimitul vre-unui partid, ci eră omul, care prin scrisul său voiă să lumineze un neam întreg, să-l ridice din starea dejositoare, în care se află, să-l desrobească trupește și sufletește, pregătindu-l pentru zilele mari, ale căror zori începuseră a miji în orizont.

Și cu câte greutateți eră împreunată purtarea condeiului de publicist în acele timpuri, când limba literară română eră în fașă, când publicul eră cu totul nepregătit, când comunicarea de idei eră așa de anevoioasă și când o cenzură aspră suprimă fără milă orice cuvânt mai îndrăzneț și orice împărțășire, care nu eră pe placul celor atotputernici!

Dar Barițiu eră hotărît, să deă piept cu ori și ce greutate, să învingă ori și ce piedecă, chiar și cu prețul sănătății, al libertății, ba chiar și al vieții sale, numai să vadă intrupat cu un ceas mai curând idealul său: *trezirea la vieță a poporului său, luminarea lui și pregătirea unui viitor mai fericit pe seama lui prin cultură.*

Privirile lui însă nu se mărginiră numai la patria lui restrânsă, ci îmbrățișară toate ținuturile locuite de Români. El căută să mijlocească o legătură sufletească între frați prin formarea aceleiași limbi literare, prin cunoașterea reciprocă a produselor scrisului românesc, prin împărțășiri despre ideile, ce-i frământau pe Români din diferitele țări în nizuințele lor spre progres, — și astfel să contribuie la stabilirea unei *unități culturale*. Spre scopul acesta Barițiu nu pregetă a reproduce în foile sale multe din lucrările mai de seamă ale scriitorilor români contimporani, a luă parte la discuțiile literare, cari priviau limba și istoria românească, și a purtă o corespondență din cele mai extinse cu aproape toți fruntașii români contimporani.

Dar Barițiu nu a fost numai omul condeiului, ci el a fost și omul faptelor. Mișcările anilor 1848/9 l-au scos și pe el din chilia liniștită de redactor, l-au smuls din mijlocul familiei sale și l-au dus pe terenul de acțiune al vieții politice, plin de sguđuiri sufletești, de sgomotul armelor și de pericole de tot felul.

Iată-l așadară pe redactorul brașovean, acum bărbat în toată puterea, luând parte activă la adunarea memorabilă din Blaj din 1848; iată-l aici,

în Sibiiu, ca membru al Comitetului de împăcare românesc și al Comitetului pentru apărarea țării; iată-l, scurtă vreme după aceea, pribeag în Țara românească, jefuit de avutul său și despărțit de familia sa; iată-l căzut în mâinile trupelor rusești și escortat prin Moldova în Bucovina; iată-l în sfârșit pus în libertate prin stăruința nobilei familii Hurmuzachi și întors acasă, după 8 luni de agitații și suferințe.

După atâtea pășanii și decepțiuni, un alt om s'ar fi retras disgustat din viața publică și și-ar fi văzut de necazurile sale și ale familiei sale. Barițiu însă eră făcut din altă pănură.

Îndată după întoarcerea sa din pribegie el apucă din nou cu hărnicie peana de publicist, mai întâi iarăș ca redactor al «Gazetei» și al «Foi pentru minte», și dupăce aceste două foi i se smulseră din mână de guvernul absolutist, ca primul colaborator al lor. În acelaș timp ia parte la toate încercările de consolidare a poporului nostru din timpul domniei absolutistice de 10 ani, până și la o întreprindere industrială, al cărei inițiator fu el însuș, — și după aceea la acțiunile politice din timpul centralismului. El e numit deputat în dieta ardeleană din anii 1863/4 și trimis în două rânduri reprezentant în Senatul imperial din Viena. Peste tot, ori și când și față cu ori și cine el își face pe deplin datoria sa.

Și după introducerea rânduielii celei nouă în patria noastră, el nu încetează un singur moment a milita pentru înfăptuirea idealului său politic, care eră: *păstrarea unui teritor anumit, în care să se poată asigura existența națională a poporului românesc, și concurență liberă pe toate terenele*, — sau cum se exprimă însuș în notițele sale autobiografice:

«Față cu privilegiile feudalistice și de monopoele, el nu cere privilegiuri pentru națiunea sa; el pretinde numai concurență liberă pe toate terenele activității omenești, și parte dreaptă, proporționată, la sarcine și la foloase; apoi dacă Românul va cădea în acea luptă dreaptă, căzut să fie».

Și tot aceste idei le propagă și le motivează el în noua sa foaie «Observatorul», redigiată aici, în Sibiiu, între anii 1878—85, precum și în «Memorialul», scris la însărcinarea Comitetului politic, al cărui membru, și mai târziu președinte, a fost ales.

Numai în anul 1887 se retrage neobositul G. Barițiu, acum un venerabil bătrân de 75 ani, de pe terenul agitat al luptelor politice; dar nici acum, ca să se odihnească, — deși nimenea nu ar fi fost mai vrednic de odihnă ca dânsul, — ci ca să scrie acele trei valoroase volume de «*Istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă*», care sunt totodată memoriile sale politice și testamentul său.

Nu este de mirare deci, dacă acest bărbat atât de meritat, care muncise și suferise pentru poporul său o viață întreagă, se bucură de stima și iubirea generală a tuturor Românilor, și dacă la serbarea jubilară de 80 ani ai etății sale a fost serbătorit de Neamul nostru întreg, în frunte

cu Academia Română, al cărei membru fusese ales încă dela înființarea ei și ca al cărei președinte a închis ochii pe vecie. Din toate părțile, prin deputațiuni și adrese, se aduseră omagii de recunoștință aceluia, care îmbătrânise încărcat de merite pentru neamul său și pentru cultura lui.

Iată, în câteva cuvinte, cine a fost bărbatul, în amintirea căruia ne-am întrunit; iată faptele, care-i asigură pentru vecie un loc de cinste în Panteonul nostru românesc!

Iar ce a fost Barițiu pentru Asociația noastră, va înțelege ori și cine fără nici o greutate, dacă voiu aminti, că el a fost unul dintre inițiatorii și organizatorii ei, timp de 27 ani primul ei secretar și 20 de ani redactorul organului ei de publicitate, iar în anii din urmă ai vieții sale președintele ei, și în tot timpul acesta de 30 de ani și mai bine sufletul ei, promovatorul cel mai harnic al scopurilor ei, ostașul ei cel mai devotat, îndrumătorul ei cel mai priceput și reprezentantul ei cel mai autorizat.

Nici nu se putea închipui Asociația noastră, în primele trei decenii ale existenței sale, fără figura serioasă și energică a lui George Barițiu. În adunările ei generale el eră sfătuitorul cel mai ascultat, conferențiarul cel mai prețuit, bărbatul cel mai cu autoritate. El a fost unul din inițiatorii cei mai zeloși și din povățuitorii cei mai competenți ai Școlii civile de fete, întemeiate de însoțirea noastră; iar foaia «Asociațiunii», pe timpul conducerii lui, eră o comoară prețioasă de studii și documente istorice, un izvor de informații literare și de cunoștințe folositoare, un mijloc de legătură între prezent și trecut.

Eră cu neputință deci, ca însoțirea, care-i datoră așa de mult acestui mare bărbat, să treacă cu vederea împlinirea a o sută de ani dela nașterea lui și să nu încerce a-i reînvia amintirea prin fixarea în bronz a figurei sale venerabile. Incercarea ei a izbutit în timp relativ scurt, grație dărniceii publicului românesc și hărniceii artistului, care și-a îndeplinit lucrarea sa cu cel mai mare devotament.

Astfel am ajuns la momentul de față, care ne va readuce pe bărbatul dispărut trupește dintre noi de aproape 20 de ani.

Cadă deci vălul, ce acopere figura lui venerabilă, ca astfel să ne bucurăm cu toții, văzându-l reînviat!

Iată-l trăind din nou pe nemuritorul George Barițiu; iată privirea lui așezată și pătrunzătoare, iată trăsurile feții sale, marcate și pline de hotărîre; iată fruntea lui inteligentă, brăzdată de gândurile, ce clocotesc sub dânsa; iată-l, deci, așa, precum l-am cunoscut, când se află încă între noi!

Și, iată, el e gata a ne împărtăși prețioasele sale învățături, întocmai ca în clipita, când s'a depărtat din mijlocul nostru.

Bine ai revenit între noi, dascălul nostru mult iubit!... Iată, ne-am adunat, să ascultăm cuvintele tale pline de îmbărbătare și de înțelepciune!

lată tineretul, care până acum te cunoșteă numai după nume; iată și mulți dintre aceia, cu cari ai viețuit împreună, și pe genele cărora, la vederea ta, se strecoară o lacrimă de recunoștință!

Vorbește, venerabile bătrân, vorbește, căci cu sete așteptăm rosturile tale! — La tine vom veni, de câteori vom avea trebuință de un sfat, de o vorbă de îmbărbătare.

La tine va veni tânărul, când va stă la îndoială, ce drum să apuce la respântiile încălcite ale vieții. La tine va veni bărbatul, când va simți slăbindu-i brațul în toiul luptei. La tine va veni bătrânul, când va voi să aplece, cum trebuie purtată sarcina etății sale. La tine va veni dascălul, ca să învețe, cum trebuie crescută tinerimea incredințată îngrijirii sale. La tine va veni scriitorul, ca să înțeleagă, cum trebuie purtat condeiful, ca să fie de folos neamului, din care face parte. La tine va veni bărbatul politic, când va voi să știe, cum trebuie povățuit un popor și cum trebuiesc apărute drepturile lui. — La tine vom veni, în sfârșit, cu toții în vremuri bune și rele, ca să ne deprindem, cum să ne iubim poporul nostru, cu trecutul și cu graiul lui, precum și cu toate celelalte însușiri, ce i le-a dat Dumnezeu.

Monumentul tău ne va fi pururea altar de cinstirea trecutului, mângâiere în necazurile prezentului și izvor de porniri nobile pentru viitor.

PROBLEMELE „ASOCIAȚIUNII“.

Repriviri și prospecte din mijlocul unui veac.

Dăm în cele următoare exposeul făcut în adunarea dela Sibiiu, de protopopol *Dr. Elie Daianu*, referentul comisiunii pentru «raportul general», așa cum s'a putut reconstrui:

Onorată adunare generală! Comisiunea, ce a-ți binevoit a alege pentru examinarea raportului general al comitetului, s'a constituit sub prezidenția dlui Dr. Amos Frâncu, alegând de notar pe dl Dr. Nicolae Bălan, profesor la seminarul teologic din Sibiiu. După debateri amănunțite de mai multe ore, în cursul cărora s'au cernut toate chestiunile cuprinse în raport, și unele dintre ele au fost discutate foarte amănunțit, în mod contradictoriu, ceasuri întregi, mi-a revenit mie sarcina, ca să vă prezint raportul comisiunii și concluzele, la care a ajuns, concluze formulate în mai multe propuneri.

Înainte de a face acest lucru, socot că este oportun, să ne oprim un moment cu gândul asupra problemelor principale ale «Asociațiunii» noastre, care se găsește tocmai la jumătatea veacului existenței sale.

Implinind cincizeci de ani «Asociațiunea» a serbat anul trecut la Blaj jubileul său semicentenar și într'o manifestație grandioasă, ca și care de mult n'a mai arătat poporul nostru și-a încununat ca într'o aureolă țința frumoasă, pe care a urmărit-o «Asociațiunea» dintru începutul existenței sale.

Iar acum, în pragul unei a doua jumătăți de veac, iarăș ne-a întrunit «Asociațiunea» la o serbare, unică în felul ei la noi, cum a fost serbarea desvălirii monumentului închinat lui George Barițiu.

Orice instituțiune se ține și se menține, se întărește și prosperează, prin principiile cari i-au dat naștere, cari au prezidat la întemeierea ei. A ne da deci seamă de aceste principii, în ce privește «Asociațiunea» înseamnă a contribui la întărirea și înflorirea ei. Iată de ce cred, că se cuvine, și e bine, să ne oprim o clipă mai mult asupra problemelor principale ale «Asociațiunii», din acest prilej, când încheind prima, trecem la a doua jumătate de veac a vieții și activității «Asociațiunii» noastre.

«Pe cerul nostru înnourat
Stea mândră s'a ivit:
La raza ei s'a luminat
Apus și răsărit...»

În aceste poetice cuvinte, — cântate ieri așa de frumos în fața monumentului lui Barițiu, — a cuprins unul dintre bărbații noștri cei mai înțelegători ai rosturilor culturale, vrednicul nostru prezident, ideea regină a «Asociațiunii» noastre. Și când ieri în bătaia soarelui de toamnă, am gustat plăcerea acestui imn alcătuit de dl Bărseanu, și interpretat în muzică de unul dintre cei mai buni compozitori ai noștri, ne-a luminat ca într'o icoană întreagă ființa «Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului român» din această țară.

Așa a fost ea contemplată de bunii noștri părinți, cari au înființat-o, și așa a luminat ea în tot decursul celor 50 de ani, ce i-a parcurs cu ajutorul lui Dumnezeu.

Pe cerul nostru, totdeauna înnourat și posomorit, ea s'a ivit ca o stea a unității noastre culturale, a unității noastre sufletești, — problema principală a culturii românești, — care ne-a luminat de-opotrivă pe toți frații, din Apus și din Răsărit.

Așezați noi Românii aici, în pragul alor două lumi: între Răsărit și Apus: înclinând noi necontenit, când într'o parte, când într'alta, după vremuri, eră o problemă grea și permanentă pentru noi să ne menținem echilibrul sufletesc, și armonia cu noi înșine. Legați prin originea noastră istorică, și prin limba și aspirațiunile noastre cu apusul, noi suntem cu toate legăturile puternice ale vieții, ale evoluțiunii istorice, și ale interiorului nostru legați și de orientul cel plin de vrajă și poezie, și este deci o problemă continuă pentru noi, ca să ne stabilim echilibrul între aceste două mari zone ale civilizațiunii omenești, și să ne marcăm individualitatea noastră culturală, ca popor deosebit, ca o personalitate bine armonizată între aceste două lumi, la aparență atât de deosebite.

Precum nu ar fi cuminte, ca cineva să se lase așa de mult răpit și așa de copleșit de frumsețile încântătoare ale unui răsărit de soare, — sau de dulcea melancolie adâncitoare a unui apus, care încununează în amurg creștetele munților încât să-și uite de datorința sa de a munci și

a osteni, chiar și în plina lumină a amiezii dogoritoare, care rodește pânea vieții, — tot astfel n'ar fi fost cuminte, ca noi să ne fi lăsat de tot în brațele orientului, fermecător prin coloritul poeziei sale, sau să ne fi desbrăcat de tot de poezia lui, și să ne fi aruncat în sombrul vieții gânditoare și muncitoare din apus, care așa de ușor ne-ar fi înghițit în valurile ei, și care din atâtea alte popoare a făcut, cu vremea «tot o apă și un pământ».

În situația foarte grea ce am avut, norocul nostru a fost, că am știut să ne echilibram bine între aceste două lumi, și să ne susținem, ca o individualitate proprie, între ele, căutând a întruni în noi înrăuirile bune, permise și dintr'o parte și dintr'alta.

La lucrarea aceasta de echilibrare sufletească, de armonizare a sufletelor, s'a angajat dintru început și «Asociațiunea» creând pentru noi acel teren comun de întâlnire, care este absolut de lipsă, față de multele ispitiri de diferențiere și de deosebire, pe cari ni le aruncă chiar fără de voie, într'un mod fatal, valurile acestei vieți.

Față de deosebirile, pe cari le provoacă interesele particulare, provinciale, politice sau confesionale. — «Asociațiunea» a fost areopagul comun al culturii noastre unitare, în care s'au întâlnit totdeauna cei mai buni, cei mai superiori ai noștri, în vederea idealului comun, care ne luminează viitorul mai fericit, ce-l așteptăm.

În privința aceasta «Asociațiunea» a produs prin sine înșăși, prin simplă ființa sa, așa de mult, încât nu se poate spune, nu se poate preciza, dar se poate închipui... Ce ar fi fost de noi oare, dacă nu eră ea, ca să ne adune în fiecare an la adunările ei generale, prin diferite părți ale țării, ca să ne vedem, să ne cunoaștem și să ne înțelegem? Ce ar fi fost oare de noi, dacă n'am avea-o chiar acum, când simțim câte deosebiri ne sfășie, în toate părțile, câte patimi mici ne pasc, și câte mizerii mari ne copleșesc pretutindenea?

Să ne gândim numai la adunarea jubilară din anul trecut. Ce înălțătoare de suflete privesc a oferit ea tuturor Românilor! Să vezi adunați pe terenul istoric al Blajului atâtea zeci de mii de oameni, animați de acelaș dor, adumbriți de acelaș stindard, având în mijlocul lor, în fața aceluiaș sfânt altar, pe toți arhieriei de legea românească, ca tot atâți Părinți și frați! — Și deasupra întregului tablou, — adevărat tablou viu al unității noastre culturale — să admiri sborul avântat spre zărilor senine ale geniului poporului nostru... ce plană deasupra «câmpiei libertății»...

Și totuș, cum au urmat așa de curând toate hărțelile, obicinuite între frați, cum s'au pornit toate năpăstuirile nenorocite ale acestui fatal an, care mai mult decât toate potopurile din primăvară, din vară și toamnă, au potopit și au nimic roadele muncii noastre de decenii și de veacuri chiar!

S'ar părea, ca și când manifestația cea grandioasă n'ar fi fost reală, n'ar fi fost frățească, n'ar fi fost faptică, ci numai o ceață a unui vis, care a dispărut în fața realității vii fără de nici o urmă. Dar nu este așa. Noi

înșine simțim, în momente luminoase, ca acestea, simțim, că astfel de manifestațiuni răspund firei sufletului nostru, răspund ca și unei necesități a vieții noastre sufletești, și ori cât vieța de toate zilele, cu umbrele hărțuelilor ei, alungă curând icoanele acestea curate și luminoase, cari trec, ele totuș nu trec fără a lăsa impresiuni și îndemnuri roditoare în sufletele simțitoare, cari se hrănesc cu idealul. În astfel de momente mari și înălțătoare simțim pe deplin și cu adevărat, că: oricât de multe deosebiri a pus printre noi trecutul, evoluția istorică și valorile ei, și oricât de multe deosebiri ar încercă a produce viața sbuciumată a zilelor ce percurgem, — noi suntem și rămânem un popor de frați, cari urmărim aceeaș țință pentru viitor, cari avem acelaș suflet, cu aceleași doruri și aceleași dureri, și departe de a fi niște «prigonitori» și «prigoniți», suntem unul și acelaș neam, prigoniți poate de aceeaș rea soartă, dar urmărind într'un gând și într'o simțire, prin muncă și pace roditoare, aceeaș țință din viitor: unitatea noastră culturală, unitatea intereselor noastre morale și materiale.

Chiar dacă și privim unii mai mult spre Răsărit, iar alții mai mult spre Apus, noi privim întotdeauna și toți spre acelaș soare, care ne încălzește vieța, una și aceeaș vieță, spre acelaș soare, care ne luminează viitorul, unul și acelaș viitor pentru toți!

* * *

Dacă «Asociațiunea» a împlinit în această direcție o problemă de mare importanță, pe care o constatăm cu plăcere și satisfacție, ar fi să ne amăgim noi înșine, când nu ne-am da seamă, că în lucrările sale de o jumătate de secol, ea a fost cam unilaterală. Având până acum un caracter mai mult academic «Asociațiunea» s'a preocupat în mod fatal, aproape exclusiv, numai de pătura noastră cultă, de așa numita inteligență. E bine să constatăm aceasta acum, când în pragul noiei jumătăți de veac, «Asociațiunea» trece pe un teren mai larg, îndreptându-și atențiunea și activitatea sa spre straturile largi ale țărâniei noastre dela sate, temelia cea adevărată a neamului nostru. O constatăm nu ca o învinovățire, ci ca un fapt explicabil și firesc.

Fiind tocmai pătura noastră cultă mai expusă feluritelor înrâuriri culturale străine, fiind și pentru trecut tot pătura cultă, care a fost mai atinsă de evoluția istorică, eră firesc ca «Asociațiunea» — tocmai în vederea problemei sale de a creă și susține unitatea culturală — să se preocupe mai ales de intelectualii noștri.

Acuma însă a sosit timpul, ca să ne uităm și mai adânc. Deși nu încetează necesitatea lucrării de până acum, e de lipsă, ca în munca pozitivă, culturală, să iee în raza preocupațiilor sale și țărâniea noastră, spre care după o jumătate de veac s'a coborît și căldura civilizației, care s'a deșteptat și ea, și-și cere și ea partea de pământ și de soare.

Este însași urmărirea unității culturale — problema principală a «Asociațiunii» -- care o mână înspre acest tărîm. Căci dacă vrem să

înfăptuim noi unitatea sufletească, apoi aceea în pătura țărănească există de fapt din vechime. Țărănimea noastră a rămas sufletește neatinsă de toate valurile evoluției istorice de veacuri, și chiar încercările felurite ale vieții de toate zilele, cari ne diferențiază pe noi, lasă neatinse sufletele fraților noștri țărani.

Precum în adâncurile mării, în punctele vecinicei liniște a apelor, se găsesc mărgăritarele cele scumpe, astfel în adâncul sufletului liniștit al țărănimei noastre românești se găsește, de-a gata, strălucită și strălucitoare, mărgeaua curată a unității noastre sufletești.

Oricât s'a influențat ici coala portul și graiul poporului nostru — simptome rele acestea, desigur, dar numai exteriorități — înlăuntru însă, în sufletul său, țăranul român este una și nedespărțit, neștiutor de nici una din acele mari deosebiri, ce s'au creiat între noi în trecut, și se crează zilnic pe atât de felurite teme ce ne preocupă pe noi, așa numiții intelectuali.

Dar și fără de aceasta, e o chestie de datorie culturală pentru noi pentru «Asociațiune» să ne preocupăm pozitiv, și mai intensiv, de cultura poporului, — programul «Asociațiunii» — va să zică de ridicarea prin învățătură a fraților noștri celor mulți.

Aceasta datorie a înțeles-o «Asociațiunea» și în timpul din urmă a și urmărit cu deadinsul împlinirea ei. Iniințarea «Bibliotecii populare» care s'a început în primul an cu 12000 de abonați, este un pas atât de mare și de îmbucurător, încât e superfluu cred, să mai insist în aceasta direcție.

Țin însă să accentuez, că comisiunea noastră tocmai în vederea acestui fapt și tocmai în considerarea direcțiunii, ce notează acest fapt, nu este de acord cu on. comitet, care a hotărât să sisteze, din lipsă de bani, postul de conferențiar economic, creat acum câțiva ani.

Comisiunea crede, că pe lângă biblioteca poporală postul de conferențiar a fost unicul dar ce «Asociațiunea» a adus culturei poporului nostru, și ar fi nespuse de trist, nespuse de inoportun, a retrage darul, chiar acum, când poporul nostru, la prima încercare, la prima chemare ce i s'a făcut, a răspuns cu 12000 de membri ajutători, ceea ce înseamnă 24000 coroane la an pentru «Asociațiune». Că nu sunt bani? Asta e foarte dureros, dar noi credem, că în acest caz trebuie să facem rost de bani, iar nu să abdicăm și să desfacem și ce biet bine am făcut pân'acum acum pentru popor!

Să lucrăm mai întâi pentru înmulțirea membrilor, atât a celor ordinarîi cât și a celor ajutători. Dacă postul de conferențiar se susține și se îmbunătățește, plătindui-se și spesele de drum, când merge pe sate, atunci el coborându-se între țărani și dându-le învățăturile practice, economice, de care țăranul atâta lipsă și folos are, atunci foarte ușor poate folosi acele prilejuri și pentru înmulțirea membrilor ajutători, pentrucă

țărani vor prinde dragoste și interes de «Asociațiunea» care se îngrijește de îndrumarea lor culturală și economică chiar!

Apoi se mai pot înmulți membri ordinari ai «Asociațiunei» care și acum după o jumătate de veac numără numai 2000 de ostași sub steagurile ei de pace. Să nu amintesc decât numai de preoți și învățători. Avem vre-o 3000 de preoți și vre-o 2000 învățători români, și totuș sunt numai 2000 de membri la «Asociațiunea» pentru cultura poporului român!

Onorată adunare! Eu cred, că nici un român cult nu ar fi iertat să lipsească din șirurile «Asociațiunei», dar mai ales nu-i iertat să lipsească preoții și învățătorii români, factori culturali chemați prin firea și ființa lor.

Cultul și cultura trebuie să se întregească reciproc. Deci și oamenii cultului și oamenii culturii trebuie să fie aceiași. Trebuie deci să se stăruiască, cu dinadinsul, la locurile competente, ca să înceteze odată starea aceasta, care nu ne face onoare, și să ajungem odată acolo unde trebuie să fim, și unde sunt și alte popoare culte, ca să nu mai fie preot, să nu mai fie dascăl românesc, care să lipsească din albumul membrilor «Asociațiunei».

Atunci vor fi și bani pentru necesitățile culturale ale «Asociațiunei».

* * *

O altă problemă mare în direcția asta poporanistă a activității «Asociațiunei» este problema cooperativelor sătești, cu care s'a ocupat comitetul și în favorul cărora a făcut propunere, ce cu puține schimbări o recomandăm și noi spre primire.

Problema aceasta, onorată adunare, a preocupat acum de ani întregi opinia publică, factorii vieții noastre sociale și economice, iar în anumite regiuni în loc de discuții s'au înfăptuit instituții cooperative, organizate gata. Și dacă acum în sfârșit problema a găsit sancționare chiar și din partea «Asociațiunei» care se angajează la muncă pentru generalizarea și realizarea ideii, faptul acesta, foarte îmbucurător, se datorește în mod special, intervenției generoase a unui bărbat de bine al neamului nostru, care s'a ivit ca un luceafăr pe cerul nostru înourat, și care a înțeles să intru-peze și să personifice în sine însuș acel înțelept cuvânt al poporului nostru care zice: «tace și face»; acel mare om de fapte, care înțelege să facă gesturi grăitoare și pline de înțeles, cu care însoțește însă nu numai cuvinte, frumoase prin adevărul și înțelepciunea ce o cuprind, ci mai ales fapte de cea mai înțeleaptă directivă; acel profund gânditor, care e în fericita situație de a exprima gândurile sale de bine pentru noi prin fapte roditoare de alte fapte bune, și care și problema cooperativelor a pus-o înaintea comitetului «Asociațiunii», nu numai cu motivări logice și retorice, ci mai ales cu ofertul său atât de puternic grăitor de 100,000 cor. ca mijloc de propagandă și înfăptuire a minunatei idei umanitare ce se leagă de cooperativele sătești.

Realizarea acestei idei menite a da țaranului nostru un mijloc nou de organizare și întărire a forțelor sale economice, va fi, sunt sigur, răsplata cea mai bună și potrivită ce putem aduce acestui suflet bun, ca semn al mulțumitei și recunoștinței neșterse, ce-i păstrăm.

Cât de diferite sunt părerile la noi și cu privire la cooperative am putut-o constată, în mic, și în sânul comisiunii noastre. Și e de înțeles lucrul acesta. De aceea ca să putem, bine orientați, chibzui asupra propunerii ce facem, care în fond e înșaș propunerea comitetului, fie-mi iertat a mă oprî un moment și la acest punct.

Mai ales două puncte de vedere opuse se ciocnesc în chestia cooperativelor. Zic adecă unii, că societățile pe acțiuni sunt instituții egoiste — iar cooperativele altruiste. De aceea cer, ca cooperativele să fie făcute cu totul neatârătoare de bănci, ca niște organizații de altă natură. Pornind din acest punct de vedere ar urmă ca cooperativele, înființându-se și dezvoltându-se să fie organizații contrare băncilor, ceace ar fi fatal pentru întreagă vieța noastră publică, nu numai pentru vieța economică.

Noi trebuie să ne dăm bine seamă, că țaria vieții noastre economice este organizată azi în vre-o 200 de bănci, tot societăți pe acțiuni. Ar fi cu totul greșit și nenorocit lucru dacă acum în noiele creațiuni băncile și-ar găsi niște rivale, niște dușmane, în loc să-și găsească niște concurențoare.

De aceea trebuie să nizuim a aduce în perfectă armonie cooperativele cu băncile, ca ele să lucreze concentric și în aceeaș direcțiune, deși poate pe alt teritor și cu alt metod.

E adevărat, poate în principiu, și în abstract, că băncile, ca societăți pe acții, sunt cam egoiste. E adevărat poate, că în felul cum au fost diriguite până acum, cu tendința de a da mari dividende, ele fac și un rău serviciu economiei naționale, pentrucă capitalurile ce le câștigă din camete, mai ales dela țaranii producători, și le dau în mâna intelectualilor acționari, mai toate se trec pe încetul în mâni străine, în schimb pentru toate acele necesități ale vieței orășenești, pe cari ni le procurăm mai ales dela străini: cum sunt articlii de toaletă, mobilă, băi, călătorii, instrucții etc. Astfel băncile scot din țărîmul nostru național anumite capitale și le trec în țărîmuri străine. În vederea acestui fapt e bine de luat în seamă, că a sosit timpul, ca băncile să se mulțumească cu dividende mai modeste și să ajute cu capitalele lor cooperativele, cari sunt chemate a organiza economicește țărânimea, elementul productiv și conservativ al capitalului național.

Astfel băncile vor face altruism, iar cooperativele vor da și ele câștiguri țaranilor părtași, și mai ales vor deprinde pe țărani cu cruțarea și cu depunerile.

De altfel alta este principiul abstract, și alta este aplicarea lui; alta e teoria și alta e practica.

În practică egoismul băncilor se reduce tot așa de mult ca și altruismul cooperativelor. Băncile — egoiste, cum le zic — la noi s'au dovedit cele mai generoase sprijinitoare a tuturor pornirilor bune și «cuota

filantropică» a băncilor românești a fost revelată cu laudă, cu tot dreptul, chiar de străini, și a fost propusă ca o pildă de imitat și pentru alte bănci. Doar înseși cooperativele cele altruiste încă se vor putea înființa numai cu ajutorul băncilor. Și tocmai băncile mai înțelegătoare au fost cari au înființat atari cooperative la sate, dovedind cu fapte bunătatea și folosul lor. Iar dacă se înființează cooperativele, nici ele nu vor putea da împrumuturi fără camătă, ci și ele vor trebui să iee procente, ca și băncile, dela datornici, prin ce vezi bine se reduce mult laudatul altruism, fără să se reducă însă importanța lor nespūsă, care stă în organizarea și emanciparea poporului nostru dela sate.

Tocmai de aceea, și comitetul, și comisiunea, contemplează cooperativele ca o continuare a operei săvârșite până acum prin bănci: deci ca o organizație nouă, armonică cu organizația cea veche, și nici decum ca ceva contrar.

Oricum, prin înfăptuirea și generalizarea cooperativelor «Asociațiunea» noastră face un pas mare în pornirea sa spre popor, prin ce nu numai dă un impuls puternic culturai române peste tot, ci își crează și pentru sine un teren cu mult mai rodnic și mai priincios.

Onorată adunare generală! Culmea adunării noastre din ăst an a fost negreșit desvălirea monumentului lui George Barițiu. Cu acest act se încheie definitiv și frumos jumătatea primă de veac a vieții «Asociațiunii». Ca și «Asociațiunea» al cărei vrednic și harnic secretar a fost aproape vieața întregă Barițiu n'a putut străbate la inima poporului, deși tot cu gândul la popor a trăit și a muncit. Ca și «Asociațiunea» al cărei suflet a fost, Barițiu a rămas tot numai îndrumătorul inteligenților, dascălul dascălilor, poporului nostru. De aceea monumentul lui Barițiu e și monumentul caracteristic al «Asociațiunii» de până acum, e simbolul activității ei de jumătate de veac. — Cu desvălirea acestui monument s'a închis o epocă, și s'a deschis alta.

Fie ca în curând să asistăm la desvălirea monumentului lui Eminescu, poetul care în sensul cel mai larg și-a dat seamă de problemele de vieață ale neamului său, și care prin întregă concepția sa a tâlcuit durerea neamului nostru întreg. Acel monument va fi și simbolul lucrării viitoare a «Asociațiunii». Și ceceae trebuie să-i dorim este, ca să-i ajute Dumnezeu, ca prin lucrarea sa în mijlocul poporului nostru să ajungă a ridica starea țaranului român prin cultură la o astfel de bunăstare și mulțămire, încât să se desmintă faptic ceceae Eminescu așa de plastic zugrăvește în Doina sa, când zice:

Dela Nistru pân' la Tisa
Tot Românul plânsu-mi-s'a...

Și atunci iarăși, monumentul nu va fi numai al lui, al marelui poet, ci va fi și monumentul unui triumf cultural al «Asociațiunii», ceceae dorim să-i și deee Dumnezeul părinților noștri.

CONTRIBUIRI LA MONOGRAFIA COMUNEI LEHECENI.

Comuna Leheceni, din cercul Vaşcoului în comitatul Bihor, e aşezată pe malul drept al Crişului negru, în o depărtare de tot neînsemnată de izvoarele acestuia; hotarile acestei comune sunt: la răsărit comuna Vaşcou-Sălişte, la miazăzi Crişiorul, la apus Cărpinetul şi la miazănoapte Vărrariul de sus.

Locuitorii comunei Leheceni, cu excepţiunea ovreului cărciumar, sunt toţi români de legea răsăriteană. Ei locuiesc în 99 case şi formează 139 familii, iar numărul lor e 500. Ceti şi scrie abia ştiu 80 de inşi. Numărul naşterilor variază anual între 26 şi 36, de asemenea şi numărul morţilor variază cam aşa. Anual se încheie 4 până la 6 căsătorii, de altă parte căsătoriile nelegiuite se schimbă între 10 şi 14 în fiecare an. Numărul celor ce se mărturisesc într'un an se ridică la 170.

Salarul preotului e o parte din pământul ce formează proprietatea bisericeii. Acest pământ se află în hotarul comunei Cărpinet şi pe unul dintre intravilanele aparţinătoare acestui pământ, şi-au avut întotdeauna şi îşi are şi azi preotul din Leheceni, casa sa cu supraedificatele, formând intravilanul proprietatea bisericeii, iar casa cu toate supraedificatele proprietatea preotului. De altcum pământul, care formează beneficiul preoţesc e destul de mult, (50 h.) păcat numai că e rece şi ca atare puţin productiv.

În salarul învăţătoresc comuna parohială, fiind şcoală confesională, contribuie anual cu 600 coroane. Edificiul şcolar corespunde întru toate cererilor legale.

Antistia comunală o formează judele, doi juraţi, perceptorul de dare cari locuiesc în loc, şi notarul, care locuieşte în Crişior, medicul, când este, locuieşte în Vaşcou şi tot aici locuieşte şi pretorele.

Comuna Leheceni este una dintre cele mai vechi comune bihorene. Până la 16 Septembrie 1823, ziua sfinţirii celei dintâi bisericeii din Leheceni această comună a avut una şi aceeaşi biserică cu comuna Cărpinet. Relativ la vechimea bisericeii din comunele Leheceni-Cărpinet avem documentele, publicate în foaia «Biserica şi Şcoala» nr.ii 32 şi 33 din 1904. Din aceste documente se vede că pe la anul 1390 în Leheceni-Cărpinet era preot un oarecare Paşcul cel bătrân. Din unul din documentele, ce le vom publica ceva mai la vale, însă reese că biserică din Leheceni-Cărpinet e şi mai veche. În acest document se zice: «*Iară noi sătēni sfădindu-ne pentru clegie deunde um da la popa satului dacă om face bisē-rēcā Iară noi am căpătat fundome(n)tul dela besēreca cé bătrână şi am găsit scris în carte jumătate din pământu cel popăsc să fie acela clegie şi bir la popa că așa am găsit din bătrân(i) scrisă acee carte de 600 de ani în facerea bisericeii aeşti a noastră a lehecenilor şi noi am luat în parie acea carte*» etc. Ținând acum seamă de aceea, că biserică din Leheceni (cea dintâie şi care se află şi astăzi) s'a zidit începând cu anul 1820 şi substrăgând din acest an 600 ajungem la anul 1220 va să zică la timpul

lui Andrei al II cel cu bula de aur, rege al Ungariei din casa lui Arpad. În puterea acestui document constatăm, că biserica din Lehecenii-Cărpinet a existat înainte de aceasta cu 692 ani, că pe acea vreme a primit diploma, prin care i s'a dăruit pământul parohial de astăzi și că prin urmare și comuna Lehecenii și Cărpinetul erau pe vremea lui Andrei al II, regele Ungariei, două comune, despărțite politicește, dar una și aceeași din punct de vedere bisericesc și ca concluziune finală că, fiind aceste două comune pela anul 1220 și politicește și bisericește organizate, întemeierea lor trebuie să fie cu câteva sute de ani mai înainte de anul amintit 1220.

După aceste să vedem cauzele, cari au îndemnat pe locuitorii din Lehecenii, să se separeze și în privința bisericească de Cărpinet, după ce sute de ani formaseră una și aceeași parohie și să vedem cum și-au putut zidi biserica cea mână de oameni, ca să zic așa, cari și azi trăiesc mai mult din olărit decât din roadele pământului, ce îl au, care pe lângă că este slab, precum am zis, apoi mai este și puțin. Să vorbească însă documentele următoare, trei la număr, asupra cărora noi vom mai reveni puțin mai târziu:

«Aici este însămnarea din ceputu de când sau pus Chitor (Kitor) Criste Flore din Lehecenii la s'fnta beserică pentru ca să să știe cum am pățimit Mai nainte de facerea bisericii pentru ca să știți care veți fi următori în urma noastră

fiind besereca ce bătrână la amândoo satele la cherpenet și la Lehecenii dela strămoșii noștri la olaltă de când s'au făcut besereca și satele cherpenetului și Lehecenii și sau întâmplat de sau oprit pên unație în 32 de ani după aciasta din Lehecenii fiind oameni învrăjbiți și umblând în loc de beserecă la șură la Duma Leru și fiind Criste Pătru tatul Chitorului a lui Criste Flore om de omenie au umblat au să să sloboadă besereca au să ne de slobozenie să ne facem beserecă și sau slobozit besereca și au fost din Cherpenet Pătran Flore chitor la besereca cé bătrână până au trăit iară din Lehecenii Criste Pătru au răposat în acela an ce sau slobozit besereca și până au trăit chitorul Pătran Flore băsereca s'a împodobit după aciasta când au murit Pătran Flore Popa adam fu paroh (I)a Cherpenet În tăt anul pune titor la beserec pentru adălmaș și sau răsipit besereca acé bătrână până ce său proptit cu propte că să hulua și toată să risipea după aciasta Lehecenii având price mare în toate praznicele Mai vârtos la paști când ne punem pomană la morminte Cărpănățani să îmbătă și vené la pomana noastră și pică între vasă și le spârgea oară noi amăriții de noi pomana ne ne spârgé besereca să risipea popă naveam Chitor din satul nostru nu aveam pomana ce dam la beserecă mânca chitori și cu popa și nu avém ultalmăzușag (?) la beserecă după aciasta sau vorbit sătăni (săteni) și au venit protupop și au pus chitor pe Indri Giurgi pă parte noastră a lehecenilor și au chitorit Indri Giurgi 5 ani și pe sama Cherpenetului chitor todoran Georgie și iau jurat potrupop în beserică chitori pă Indri Giurgi și pă todoran Ceorgie

să fie cu dreptate la snta beserecă și Indri Giurgi au dat 100 de zloți la beserecă pomană și au chitorit 5 ani și iară au venit protopopul și au tras samă după Indri Giurgi pentru acei 5 ani și nimica nau ultămăzii (?) besereca nici bani nici acei, care au dat dâns pomană Indri Giurgi 100 de zloți nici mult și nici puțin și după aceasta a venit meșterul Florian Anton din Căoajd să lucre besereca aceia bătrân(ă) pentru 300 zloți și au cerut meșterul bani în lucru bisericii și nau avut nici un grițariu în lada besericii chitorii în locul lui todoran Georgie Pătran Ianc au fost și cu Indri Giurgi din Leheceni după aceasta noi leheceni dacă n'au avut chitorul bani bisericesti în 5 ani ce au chitorit au împărțit bani în sat Leheceni 10 zloți aleu la meșter

După mila lui Dumnezeu vorbinduse săteni leheceni pă cine ar pune chitor care ar fi om de omenie și cu dreptate câtă snta beserecă în toate trebile a bisericii și a satului și văzân satul oamenii cei bătrâni și cei mai tănări pă Criste Flore om de omenie din tănărețele lui nēm rugat să ne fie chitor și cu mare nevoie lam pus chitor pentru că eră price mare la aceia beserecă că și Indri și cu fratesău Indri Bunb că cine să pune chitor în locul lui Indri Ciurgi la bate și la țipa din beserecă afară și dacă neau făgăduit Criste Flore că né fi chitor am scris carte la potrupop cine să fie chitor despre parte satului leheceni și Domnul potrupopul Balin(t) iară au scris carte napoi la sat să fie chitor Criste Flore păcum și este carte dela p(r)otopopul Balin(t) Todor dată Octomvrie 17 zile anul 1817 acuma să fie în știre după aceiasta fiind chitor Criste Flore la besere(ca) cea bătrân(ă) au pus masă în mijlocul beserecii și ladă mică au făcut cu 2 chei în care s'ar strânge bani beserici și chitorul Criste Flore au apucat a strânge bani pă parte satului nostru leheceni iar Cărpănetanii văzân(d) masa și lăduța care au început chitorul Criste Flore a strânge bani cărpănetanii și popa lor popa adam au zis câtă noi leheceni ce vrem noi să fie iară noi am zis noi vrem să să împodobască besereca că iaste descoperită iară cherpenetanii au zis că nu or lăsa 2 Mese și 2 lăzi în beserecă noi lehece(ni) am zis că pentru aciasta am pus chitor și am făcut lada și masa pentru că grițariu și lumina noastr(ă) în nimica să răsipé și nici un folos nu se folosé besereca atuncé chărpenetani au zis că și pă alor parte să fie chitor Criste Flore că iaste om de omenie și au dat tot chelșigul besereci iară în lada beserici care au fost la ceila(lți) chitori mai nainte cân(d) au început Criste Flore am găsit 1 zlot bani și 2 fonți lumini și au mai dus chitorul jumătate fond de lumini dela dânsul și dela Terme Adam și așa din 1 zlot și 2 $\frac{1}{2}$ fonți de lumini au început Criste Flore a chitorié și din zi în zi sau imulțit bani besereci cu cămătă și cu pomana óamenilor și având poruncă chitorul Criste Flore dela potrupop să nu deé bani beserici în camătă la cherpenetan nici întru închip și mâniinduse cherpenetanii pentru aciasta au venit cherpenetani la casa chitorului Criste Flore la un an și jumătate până la 20 de ómeni, să é bani cei beserecești cu putere cherpenetani iară chitoru Criste Flore și

noi leheceni am zis că nuima(i) da bani în satul lor în Cherpenet numai om întomi besereca și am zis noi leheceni să fie 14 ómeni din Cherpenet și 14 óameni din leheceni și că ne facem contrátuș să fim frați pá beserecă iară cherpenetani au zis ce carte să ne facă nóă că navem nimica parte în beserécă și așa an ráma(s) vorbele atuncé de price iar noi leheceni am zis să ne facem beserecă și am început a ne întreba care dintre noi ar da bani pomană pá sama beserici dacă om căpáta slobozire de beserecă și așa altul au fágăduit un zlot altul 2 zloți altul 5 zloți și 10 zloți și mai mult alți pá cum iaste scris în protocolu besereci și așa am dobâ(n)dit slobozire a ne face beserecă ném făcut 2 iștanții una la varmegie și una la konzistoriu și acelé 2 iștanții au stat înt(r)u(n) an și tot așteptam sa iasă și numai eșá și așadără iară am făcut a triilé iștanții și au mers chitorul Criste Flore cu instanție la konzistoriu și cu mare rugare sau rugat să-i sté întru ajutoriu notarășul Konzistoriului Florian și pentru ustáneală un cordovan negru iam dat și au șezut chitorul Criste Flore până i-au dat cuvânt bun așa au mers notarășul Konzistoriului Florian la casele varmegiile la una săptămână după konzistoriu la jiliș iară la potrupopul nostru Balint Todor pentru umblarea și usteneala dânsului iam dat 20 zloți iară dela aesta jiliș au stat iștanțiile dela hornapie (úrnap: Cop.) până tómná și iară au mers chitorul Criste Flore la solgăbirău la Beinș și au întrebat de solgăbirău de iștanțiile solgăbirău au spus nam vreme acuma și iară au venit chitorul fără instanție și ne-am vorbit să ducem cinste la solgăbirău și iau făcut 50 de părechi de vasă iumálțuite pentru 9 zloți Indri Miculă și așa am dobândit iștanțiile dela solgăbirău dacă am venit acasă am mers la notarăș Kadár Istvan și neau spus de pe cărți dela varmegie bine iaste dară să mergeți la Domnul pământulu(i) și așa au pecetuit notarășul cărțile și le-au dat la chitor iară chitorul leau tremes pá poșta dela Băiță Frenț Danilá și leau dus iară în Orade la prefetuș domn pământulu(i) și așa au mărădui(t) cărțile nacéla (ințălege în acel rând: Cop.) de tómná pá primăvara și chitorul tot întreabá că nu ne mai vin cărțile dela Orade și mergând poșta de multeori la Orade au întrebat poșta la cãntăliște prefetușulu(i) și ia spus la poștá nus aici au vinit cãtana dela Sirbeșt și poate fi dus cărțile la Vașcoh acolo să întrebe după dânsela așa au venit poșta dela Orade și au spus poșta la chitor să meargă la odorbirău la Vașcoh acolo sânt cărțile și au mers chitorul Criste Flore și diacu Terme Adam la odorbirău și am întrebat și au zis odorbirău aici sânt îngăduiți și am șázut de demineáța până seara și așteptân(d) noi să ne folosascá și a doară neau întrebat odorbirău ce bani aveți și iară a zis pentru cărțile besericii și așa au mers odorbirău lontru în casá și au scos cărți afará și neau întrebat aveți vatră de beserecă noi am zis avem Domnule pământ bun de vatră iară odorbirău nu vă întreb de pământ ci vă întreb de chelșig aveți bani să nu îndétorați satul noi am zis avem 300 de zloți bani gata și iară avem ómeni buni care de bunăvoia lor dau bani pomană pá sama faceri besé-

reci altul 10 zloři al(tul) 5 zloři altul ce sa îndurá și așa am căpătat cărțile dela odorbirău și am venit pă grabă acasă și numai până a mânca(t) chitorul au zăbovit și iară au mers la notarăș în Criștor și au spus de pă cărți acuma noi (nu este: cop.) nici o împedecare putem să lucrăm că besérecă și așa am strâns satul și lém spus în casa birăului Criste Pătru și spuind chitorul Criste Flore umblăturile și ustenelele dânsului cum am dobândit slobozire de besérecă și până la mezul nopții tot am vorovit și au rămas vorba de price pentrucă unii zicea din care dintie îndemnasă să umblăm aceia sa lăpăda zice că lis morții îngropați la ceia besérecă alți zice că nau putere de aceea și au rămas vréme aceia așa mai mult de o lună și noi órechiți oameni vrem să ne facem besérecă așa la 12 óm(e)ni numa și așa chitorul Criste Flore și aceia oameni care vré să facă besérecă au chemat pă Hora Arsănie din Cherpen(et) fiind zidariu Am întommit să ne facă besérec(ă) pentru 300 de zloři și na asta (și în aceasta: Cop.) întomnelă să dée și varul Hoza Arsănie și aciasta tomneală au fost în to (întru-o: Cop.) Duminecă după eșitul besérecii și am strâns tot satul la asta tomelă și uni din săteni nici în casă la chitor nau intrat și zicea, că nu să face besérecă și nu o ar ajunge ei să fie besérecă la aesta sat și zicé ciufeli și glume de ciufușag și nici din aldămaș nau băut vedeți oameni care vă ve(ți) află în urma noastră că domnii și alți oameni strini (strini: Cop.) și de omenie ne îndemnă să stăm cu toată puteré iară din săteni ne bajocoré iară noi aești óameni după mila lui Dumnezeu nam băgat în samă clevelele lor adecă numiți aești care am și stat până în sfârșit câtă sfta beserecă chitorul Criste Flore că în toată vreme ziua și noapté gândul și inima mé tótă după aciasta gândé să ne facem besérecă care am și făcut după mila lui Dumnezeu lară frați întru Chs pă aciasta am avut care au stat pă(nă) în sfârșit fiind birău întracé vreme Criste Petru prețitor Indri Adam care șade în capătul satulu(i) din jos lără după aciasta fiind diac Terme Adam la besérecă și până a să face besérecă și la facerea beséreci toat(ă) scrisoarea și tótă stră(n)gera de bani carele sau dat în mâna chitorului toată prin mine diacu Terme adam tótă am scris toata scrisoarea câtă sau făcut în treaba beséreci și meșterii cei de lemn care au lucrat besérecă au șezut la diac în salaș numa Dumnezeu știe usteneală aceia câtă am avut și acești 4 ómeni chitorul Criste Flore Criste Petru Indri adam diacul terme adam aești din ceput până în sfârșit tot gândul și inima ori în drumuri ori la fiece umblare tot de tréba beséreci vorbém să să facă besérecă și iară cum este scris mainainte un an și jumătate fiind cărțile beséreci oprite tot vorbém de besérecă și mergém și pe la beuturi și vorbém care o mai fi cu noi in to credință câtă besérecă și avém sămn pă noi aesta că după porunca înalțatului imparat Franțiscus tóte óștele și nemiși și domni sau tăiat părul de pă cap și noi aești 4 ómeni numiți mai sus Flore Petru, adam și iară adam neam tăiat părul de pă cap și care se da în to credință cu noi mai nainte tăiam părul dela dânsul atuncé credém că

iaste frate câtă beséreca așa dară fiind om bătrân In(d)ri Miculice la întreat vréo (voi-va: Cop.) să stée cu noi El au zis de veit mere la Dumnezeu ori la dracul și eu voiu merge cu voi și așa iam tăiat părul de pă cap și iară după aciasta lară am întreat pă Indri Pătru stao. El au zis că o stă și i-am tăiat părul după aciasta Terme Bumb, Terme lanc, Terme Crăciun, Criste Mihaiu popa, Mitru Oance, Goergie Oance, Iov Mătcău, Crăciun Mătcău, Todor Indri, Giurgi Duma, Mihaiu Duma, Bumb Dusan, Crăciun Gâga lanc și boșse Mișcă fiind jurat la sat întracia vrême multă umblare au umblat în treaba beséreci și mulți din săteni nostri și din alte sate și cherpenetani să miră de tăierea părului de pă capetele nôste și nu știă ce sămn iaste acel feliu până au venit protopop în casa chitorului și au strâns biraele pă toți ômini aești mai sus însămnați și iau jurat pă numele lui Dumnezeu să stée la facerea beséreci până în picătură de sânge. După ce au jurat protopopu aești oameni mai sus numiți să steă la facerea beséreci numai milostivul Dumnezeu știe truda și usteneala a chitorului Criste Flore. Iar mai întie fiindcă am cumpărat 5 Mii de șindili dela petroasă și până ale scoate am fost de 5 ori în petroasă (un sat în cercul Vașcoului: Cop.) și la solgăbirău în Beiuș de 2 ori tot cu a chitorului Criste Flore calul și cheltuiala nam po(f)tit la sat nimica. Iară când au mers chitorul Criste Flore mai întâie la Orade pentru cărțile beséreci a dânsului calul și cheltuiala nu a po(f)tit la sat nimica. Iară pentru cărțile besereci au fost ia Beiuș la solgăbirău chitorul Criste Flore a dânsului calul și cheltuiala nu po(f)tește la sat nimica.

Iară când au venit protopop de au măsurat fundamentul biséricii am făcutui prânz frumos vinar(s) și vin și am mers cu chitorul cu al meu cal după dânsul la Mizieș (un sat lângă Beiuș: cop.) nam po(f)ttit la sat nimica.

Iară au venit arhimandritul dela Orade de au cercat cum am început a lucră pă besérecă am făcut prânz frumos arhimandritu(lui) și pătrupop inaș cocișul(lui) vin și vinar(s) și lam cinstit cu un cordovan nam poftit dela sat nimica

Iară au venit Virnez prefetușu și mai mul(ți) domni de au cercat fundamentul biserici lam cinstit pă fretușu cu un cordovan frumos nu po(f)ttesc la sat nimica prețu 5 zloți

Când am adus zidarii dela Beiuș am fost Eu chitorul Criste Flore cu calul al meu și dacă iam adus la sat și sau întommit să lucre pă beserecă lém dat prânz și vinars nu au poftit la sat nimica

Când am întommit meșterii care au lucrat lemnul la beséreca până a să întomni au șezut doo zile le-am dat vinars și mâncare dară vinarsul s'a plătit din lada bisericii pentru mâncare și pentru Merinde nu au potptit chitorul la sat nimica

Iară au mers la Orade după festelă la torum(b) și obloace și zaru-rile la uși pentru cal am plătit din lada bisérici dar cheltuială nam potptit la sat nimica

Iară când au adus lături la beserecă din Mizieș am fost chitorul Criste Flore cu al Meu cal și cheltuială nu am potptit la sat nimica

Iară când am adus doștele dela potropop din Mizieș la beserecă am fost chitorul Criste Flore cu al meu cal nu potptes(c) la sat nimica

Iară când au mers diacul terme adam la Orade de au chemat a(r)himandritul să sfințască besereca și feștele au mai cumpărat la torumb și cu calul chitorului a lui Criste Flore au fost nu pottesca la sat pentru cal nimica.

Și aciasta să să știe cum sau făcut sfințirea bisericii a satului Lehecenilor ne fiind besereca nevăcăluită pe den afară și nezugrăvită adecă anul 1823 Septemvrie în 16 zile sau sfințit și așa au fost noi câțiva oameni adecă chitorul Criste Flore și birău Indri adam și diacul terme adam și Criste Petru noi bucuroși eram pentru sfințirea bisericii iară eram fricoși pentru atite preoți arhimandritul protopopu fișcarășul co(n)zistorului tist(u)rile dela Beinș tisturile dela Vascoh tisturi dela Băița preoți din toate satele diaconi dascăli diaci prunci dela școală aești mai toți au venit de Sâmbătă sara și au descălecat la casa chitorului lém dat de cină beutură aște(r)nuturi lém făcut la toți la care ce au trebuit lumin(i) de său mai toat(ă) noapte aprinsă și Sâmbătă sara au fost puț(in)ă ploae și pă toți lau rându(i)t la toți ce lipsă au avut au împlinit Criste Flore iară duminică demineța vinars la orechiți preoți care n'au sluj(i)t snta leturghi(e) și așa toată teltuiala vinars mâncare lumina de său toată noapté aprinsă toate dela Criste Flore chitorul au împlinit nu po(f)ttesc aceste toate sau dat la sfințirea besereci iară după aceste ostenele și cheltueli ce au împlinit chitorul Criste Flore iară sau milostivit de au dat pomană la snta beserec(ă) bani 56 zloți și iară au cumpărat apostoleriu pomană la snta beserecă cu bani 8 zloți.

Iară aciasta să să știe chitorul Criste Flore fiind chitor Mai întâie la snta beserecă a satului Lehecen(i) arata în aciasta scrisoare până au chitorit și au custat Criste Flore toate cărțile snti besericii care de cine iaste cumpărată ca să nu zică nimeni că aciasta carte iaste a dânsului numai eu chitorul Criste Flore arată în scrisoare care carte (e) cumpărat (ă) pă banii bisericii și iară care carte (e) cumpărată (de) oameni pomană pe sama bisericii

Mai întâie snta Evangelie să află scrisoare pă dânsa că este cumpărată anume (de) peșteran Dumitru din Lehecenii și dela besereca că bătrână am adus și prețul să află scris pă dânsa 8 florinți dată pomană pe partea satulu(i) Lehecenii și iară dela besereca că bătrână am adus (nedescifrabil)

Iară a triile carte Octoiul cel mic lau cumpărat Criste Mihaiu din Leceni pomană pă sama bisericii cumpărătura 8 zloți în băncută

Iară a patra carte Octoiul cel cu opște lam cu(m)părat dela Enci Gergel din Cherpenet cu bani bisericii să nu zică nimenea că este a dânsului cumpărătură 8 zloți

Iară după aciasta a cincelea carte Căzanie au cumpărat Oance Georgie cu bani satulu(i) Lehecenii pentru că fiind Oance George prețitoriu au ajunsul satul pent(r)u întorsură și lau ertat să cumpere cazanie dela popa Toda din luncă cumpărătura 28 zloți în băncută să nu zică nimeni că este a dânsului

Iară după aciasta a șasăle carte Strastnic au cumpărat Mătcău Todor pomană pe sama beserici cumpărătura 20 zloți în băncută să nu zică nimene că este a dânsului și lau cumpărat dela besereca de Criștior

Iară după aciasta a șapte carte Apostolul lau cumpărat chitorul Criste Flore pomană pă sama sfintei beserici cumpărătura 8 zloți în băncută să nu zică nimeni că este a dânsului

Iară după aciast(a) a opta carte Octoihului pe 8 glasuri și toate rânduielile pascălie și toate învățăturile și s'au cumpărat dela protopop Balint Todor cu bani beserici lehecenilor pă sama beserici cumpărătura 16 zloți să nu zică nimeni că este a dânsului

Iară după aciasta a noolé carte Triodion sau cumpărat cu bani beserici din Ardel (dela) popa Ioan din Scroafa bani 36 zloți pă sama beserici să nu zică nimene că este a dânsului

Iară după aciasta a zecele carte Penticostarion sau cumpărat cu bani beserici, care sau dat arâ(n)da crijm(ei) pă 2 ani dela Criste Petru și popa adam cumpărătura 30 zloți în băncută să nu zică nimeni că este a dânsului că este pă sama beserici cumpărată

Iară a unsprezecele carte sfta Leturghie am adus dela besereca ce bătrână Iară au fost cumpărată pomană de terme Lupa din Lehecenii să nu zică nime că este a dânsului»

Acest manuscrispt s'a aflat la Nicolae Criste din Lehecenii, de prezinte sfiat (crâsnic) la biserica din aceasta comună; el este fiul lui Petru Criste și nepotul lui Flore Criste, *chitorul* sub care s'a zidit biserica din Lehecenii.

«Pomelnic a beserici lehecenilor cure ómeni au dat ajutoriu mai mult și bani pomană la sfta beserecă, și au umblat în treaba sfinti beserici până sau făcut besereca sau început în luna lui August 16 zile anul 1820.

Noi Lehecenii am avut mai nainte beserecă cu Cherpenetul la olaltă din strămoși noști din ceputul de când sau facut satul până în anul acesta mai susnumit 1820 și la tâte praznicile avém sfadă și larmă și Cherpenetani eră purtători de grige la besereca acee bătrână și câți bani să căpăta pa sama beserici tot chitori din Cherpenet risipea bani și besereca să descuperisă și ne ploé în beserecă noi Lehecenii cerem să ne dee samă de bani să întommim besereca și ei cherpenetan(i) să sfădé, cu noi Lehecenii și mai ales la paști cându ne puném pomană la mormintele noastre a lehecenilor să îmbătă cherpenetani care eră mai viteji și vine la mormintele noastre a lehecenilor și dá cu petri în pomana noastr(ă) și în oluri și să făcă bătăi mari Iară noi lehecenii ném vorbit să punem titor din satul nostru și am pus pe Indri Giurgeu a lui Onaca Toader fecior și au slugărit Giurgeu întru 5 ani și nimica nu néu arătat dobândă la

besérecă ceau fost una cu cherpenetani și au mâncat bani la olaltă cu cherpenetani Iară noi Lehecenii am scos pătrupop în sat să cerce după Indri Giurgeu și 3 grițari încă nu neau dat dobândă dela besérecă și lam lăsat om fără de cinste și dela besérecă cé bătrână și dela asta noo că dânsul Indri Giurgeu și fratesău Iară Indri Bumbu amândoi numai ei nau ajutat nimica la besérecă noastră a Lehecenilor nici au dat ce au băgat săteni pă ei pă sama besérecii nimica nici cu boi nau adus var peatră nici lemne nimica la besérecă dară alți săteni dela mic până la mare au ajutat la facerea besérecii care nau avut boi au ajutat cu brâncile care cu boi și tăți dé împreună după puterea să

Iară noi Lehecenii nēm vorovit să ne punem altu titor în locul lui Indri Giurgeu și am pus pe Criste Flore cu înștiințarea lui pătrupop și au slugărit titor Criste Flore la besérecă cé bătrână în 2 ani și 5 luni și am făcut lăduță mică și am dat una chee la Cherpenetani și una chee la în satul nostru în Lehecenii că acee lăduță a fost cu doo zaruri și au făcut Criste Petru lada pomană și în acei 2 ani și 5 luni au strâns chitorul Criste Flore bani 315 zloți cu multă trudă și Cărpenetani tot vené și ceré bani să dăm în satul lor pă camătă din acești bani a besérecii și noi Lehecenii nam dat Iară Cherpenetani și birău lor pătran Giurgi au oprit pă chitorul nostru Criste Flore să nu meargă cu lăduța la besérecă a céé bătrână și noi Lehecenii și chitorul nostru am mai umblat la besérecă ace bătrână 1 an și 6 luni după opréla aceé Iară noi Lehecenii vorovăndune să ne facem besérecă și având acelé 315 de bani am prins a grăi cătă tisturile noastre și tăți neau îndemnat să ne facem besérecă și protupopolul nostru încău sta(t) în întru ajutoriu(l) nostru și neam făcut instanție 2 una în Conzistoriu dela Orade mare Iară o instanție am băgat în jiliș cel împărătesc Iară de acolo au dat jilișu (dela ungurescul gyülés) instanție la domnul pământului și neau cercat domnul prefetușul Verner Iacob avem putere ne a face besérecă că dela cinstitu jiliș néu dat sloboziré să ne facem besérecă dacă avem puteré de bani și au poruncit prefetușul și am mers în curte la Vașcohu și noi nam spus că avem numai 315 zloți ce am spus că avem 1000 de zloți și așa și domnul prefetușul néu dat slobozire să ne facem besérecă și umblân(d) titorul Criste Flore și birău Criste Petru și diacul terme adam până a scoate cărți de slobozire să ne facem besérecă am cheltuit pă la domni 27 de zloți dară a noastre cheltuială nu să numără naești (înțelege: în acești) 27 de zloți și truda noastră și dacă am căpătat cărțile de slobozire să ne facem besérecă am strâns satul tăți la olaltă și am vorovit să ne facem besérecă unii ziceă să ne facem cei răi spre aceé parte ziceă să nu facem că nu avem putere Iară domnul Dumnezeu care a vrut să să înmulțască besérecile cele creștinești au dat gând bun în inimile oamenilor celor buni și având noi cele 315 de zloți au făgăduit altu un zlot altu 2 zloți altu 3 zloți altu 4 zloți altu 5 zloți alți și mai mulți din darul lui Dumnezeu și din dragosté inimilor acestora ómeni care sânt în carté asta scriși mai nainte pre numele lor

și după aciașt am început a umblă să ne facem besérecă și au venit propopul nostru Balin(t) Todor și am ales oameni dintre săteni 20 de ómeni pre numele lui Dumnezeu și pre snta cruce să stee să facem besérecă până în picătura cé de sânge cu toată inima și cu toată vârtutea și tot gândul să fie cătră besérecă dară din acești 20 de jurători încă numai câțiva au stat iară câțiva numai până au jurat atita au umblat în treaba besérici dară noi lăsăm la Dumnezeu să le erte lor jurământul și păcatele lor Iară noi săténi sfădindune pentru clegi(e) de unde um da la popa satului dacă om face besérecă Iară noi am căpătat fundome(n)tul dela beséreca cea bătrână și am găsit scris în carte jumătate din pumântu popăscu și ori de unde va fi preot la satul nostru la Lehecenii din pământu cel popăsc să fie acela clegie și bir la popa *că așa am gasit din bătrân(i) scrisă aceé carte de 600 de ani până în facerea beserici a ești a noastră a lehecenilor* și noi am luat în parie aceé carte din bătrâni ungurește scrisă și la titorul besérici Este când o fi price acolo să se cerce Iară începând a ne face besérecă unde și sau făcut cu ajutorul lui Dumnezeu am cumpărat dela Terme Ion un dărab de pământ cu 50 de zloți care(i) pe lângă teliuri Iară altu dărab am cumpărat dela Criste Urs 30 de zloți și dela Criste Petru iară un dărab de pământ cu 8 zloți și dela Criste Flore un dărab cu 12 zloți și aesta pământ cât avem temeiu la beséreca noastră a lehecenilor este pământ iobăgesc și cu dare domnească dară tomméla așa au fost aești oameni care au luat bani pă pământ să plătescă daré cé domnescă adecă terme Ion și au tras cu mâna X și Criste Urs au tras cu mâna X și Criste Flore au tras cu mâna X și așa să fie în veciu Amin Iară în acesta temeteiu ori iarbă ori póme ori fân ori cia ar fi a besérici să fie dar nu a popi Iară aești bani așa sau strâns din sat în vreme aceé câți oameni au fost de bărbătească macar din aceé zi de ar fi născut tot întru chip au pletit ca și cel de 50 de ani adecă 20 de grițari pe cap 300 de capete au fost parte bărbătească tăt capul 20 de grițari fac 100 de zloți în băncute bani de popiruș au fost și aramă

Aici am început de am intommit mai întie zidari la besérecă pă Hoza Arsănie din Cherpenet să ne facă varul cât o trăbui la besérecă și să o zidească tot lucrul a zidului și a văcălitului cu 350 de zloți și au făcut o varniță de var și lam adus și am săpat fundamentul și au zidit un stângin de a prejurul besérici zidul Hoza Arsănie naceé toamnă cându am început a face besérecă adecă în luna lui August 16 zile și au rămas pă iarnă până la brău mai sus puținel și am acoperit zidul cu goz pâna în primă vară. Iară în primă vară Hoza Arsănie din Cherpenet sau lăsat de besérecă și iam plătit pentru var și pentru zid 150 zloți la Arsănie și am întommit alți zidari toți din țara toțască trimiși Andraș Marton Durii cu 210 de zloți și grâu 12 vici și pālincă tătă casa un mesel adecă face iți 50 de pă o sută de casă și au lucrat aești trii zidari până au zidit tot zidul și a beséreci și a torumbului. Iară am întommit meșteri la lemn din *Căo-ajd* unguri Florian Anton și cu 3 feciori a dânsului Mihaiu Ioje Crăciun

și au lucrat besérecă acuperemântul a beséreci și torumbul tot lucrul pă din afară pentru 210 de zloți și tăta casa o brădie de grâu adecă 50 de vici și un font de clisă pă casă și pălincă 40 iții, Iară pentru ce au feștit torumbru tăt la aești meșteri am plătit de chilin 15 zloți și feșteală am cumpărato noi satul dela Orade pentru 155 de zloți 45 grițari. (Aici mi se pare a fi scris 155 de zloți în loc de 15 zloți 45 grițari: Cop.) Iară tăt aești meșteri a întommit de chilin de au cerit besérecă și altariu și fruntarele amândóo și stranele și ușile pentru 92 de zloți și tăta casa un fuior tată casa o oală și i-am dat și un chebel de nuci și o mașe de sare 20 de zloți pentru ce lam dus acasă 8 zloți am plătit la car. Iară zidarii până au lucrat pă besérecă au fost în casa chitorului și bogată usteneală au avut cu zidari chitorul și găzdóie chitorului cu așternuturile cu păzitu cu coptul de pită Iară meșteri cei de lemn au șezut în casa diacului Terme Adam și cu aești bogat bai și novoe au avut iară diacul până au lucrat besérecă

Iară am întomnit tot din acei zidari care a zidit mai nainte besérecă la vácálașul pă din lontru beséreci adecă mai sus numiți zidari Marton și Diuri pentru 41 de zloți și 2 vici de grâu și prestorul lau făcut de chilin zidariu Marton pentru 7 zloți

Iară mai pă urmă am întommit la vácálașul beséreci pă din afară și torumbu și părcanul pă la streșină alți zidari numai Marton au fost din cei dintie și alți franți și Enci pentru 100 de zloți în băncute și 2 chebele de grâu și pălincă 20 de iții și 30 de pui de găină Iară var cel dintie care l-au ars Hoza Arsănie o varniță întrégă nu l-am măsurat cu vica numai lam adus și lam băgat în gropa și am socotit să fie 100 de chebele și pentru lemnele cu care au ars aesta var Hoza Arsănie am plătit la domnie bani 5 zloți și dejmă din var am dat la domnie 2 chebele și la adausul varului tăt omul care au avut boi în vremé aceé au Mer(s) odată alți și de dóăori Iară carele au fost cu boi în drum (în călătorie: Cop.) au plătit pă sama besérecii 1 zlot și 20 de grițari la aesta dintie var. Iară după aciasta am mai cumpărat var dela igăr (forestier: Cop.) Friș Peti de 100 de zloți și iară nu lam măsurat cu vica dară au fost 100 chebele de var. Iară după aciastă am Mai luat var dela Hoza Mihaiu chebele cu chebelu face bani zloți (Aici nu e însemnat nici cantitatea varului nici prețul aceluia)

Iară în altu rând am mai cumpărat dela Hoza Mihaiu din Cherpenet 12 chebele de var 2 zloți fac 24 de zloți și tot întru acesta chip lam adus varul am socotit care au rămas dela lemnele beséreci au mers după varul aesta mai de pe urmă. Iară la stânsul varului când lám băgat în grópa am cărat apă cu cada cu boi din baltă cu mare trudă și iară pétra așa sau adus la besérecă pă scrisoare prin diiacu beséreci Terme Adam tăt omu care au avut boi au adus 20 de cară de pétră și 15 cară de țârfă unul om adecă pétra și țârfă face 25 de cară la unul om în sumă face pétra la tăți săteni 1200 de cară de pétră și la(ră) în sumă face la tăți

săteni cară de țârfă 900 de cară de țârfă și încă alți de bună voie au adus și mai multă pētră și țârfă decât au fost împărțala. Iară pētra ôre câtă au adus dela Săliște de pă luncă ôrecâtă de pă vale lui Dănilă ôre câtă de pă Căsoare ôre câtă de pă vale dela râu și țârfa dela râu Iară până in to vrēme am adus apă de au făcut varul din baltă iară cu boi cu cada cu sanie tăt prin scrisoare prin diac Terme Adam

Iară ômeni care nau avut boi în vremē ziditului besērici Mai din tie au fost heteși la besēreca pă tri zile unul adecă aești fără boi sânt 40 de ômeni și fac zile tri zile la unul 120 de zile aești au sapat fundamentul besērici și au făcut var la zidari și au dat pētra Iară după acēsta am împărțit tăt capul de om care poté lucră și prunci care au putut purtă pētră și fete neveste mai tânere pă tri zile și cei cu boi și cei fără de (boi) 300 de capete fac 900 de zile de heteșie și care n'au putut me heteș la besērecă pentru ôrece price așa au fost rânduit de au plătit în lada besērici 12 grițari pentru una zi de heteșie și așa toate zilele de heteșie prin diacul besēreci Terme Adam sau scris

Iară le(m)nele care au făcut alașul zidari goron arinde fag și de ce am putut căpătă din țarina satului și dela râu am tăiat că dela pădure nu neau slobozit domnie să aducem

Iară lemnele cele de lucru la besērecă de goron și de bradu am băgat iștanție la prefetuș și au trimis la cămară la Buda de acolo au venit să plătim lemnele și câte lemne au trebuit am plătit cu bani de zloți cele de goron lēm tăiat dela Săliște cele de bradu din Arieșu ôrecâte Iară ôre câte dintre crișuri dela Poiană

Iară lemnele așa sau adus la besērecă cele de lucru tăți săteni am mers cei cu boii au mer(s) cu caru cu boii Iară cei fără de boi au mers de au ajutat cu brâncile tăți săteni dēmpreună

Iară după aciasta la sfințirea besērici am chemat arhimandritul dela Orade Mare și Fiscalușul Conzistorului arhimandritul Mihail Manoilovici fiscalășul popă Floriian și protopopul nostru Balin(t) Todor și popa orășenilor din Beiuș a Grecilor și popa dela Băiță diacon dela Hidișel de Orade și mulți preoți de pă sate și dieci

Iară tisturi udorbirăul dela Vașcohu și solgăbirău ișpanul și mulți dela Vașcohu și dela Băiță și așa am socotit de tăt norodu cu bărbați și femei Mari și Mici la 1000 de ômeni au fost de tăți la sfințirē besērici Lá arhimandritu și la preoți am făcut și la tisturi pranzu frumos am adus socăciță de iam plătit pentru ce au păzit (au pregătit și a fiert mâncările: Cop.) și am cumpărat dela boldu cafă și ce au trebuit prânz domnesc am făcut Iară la esta norod noi sătēni care au avut putere au făcut prinos unu singur Iară cei mai slabi doi inși au făcut prinos și păzitori frumoasă și așa din darul lui Dumnezeu tăți acelé noróde au băut și au mâncat destul Iară plata arhimandritului 20 de zloți și la cei(lalți) preoți și in tâte lăturile pă ce au trebuit atuncē la sfințirē besērici de tăt am cheltuit de zloți și prescurile dela Băiță am adus și până au mâncat și au băut

domni tăt Mereu a pușcat lara cheltuiala asta de bani câtă am avut la sfințire fără de a sătenilor pomană adeca de zloți am umblat cu trii talgere pântre noroade și am căpătat bani de zloți și din bani acei ce au dat noroadele pomană am plinit tótă cheltuiala la sfințiré besérici și besérecă sau sfi(n)țit în luna lui Septemvrie în 16 zile anul 1823 și pă antimis a besérici noaste am dat la arhimandrit bani 00 de zloți

Iară după aciasta așa s'a întâmplat noi leheceni cerem parte la Cherpenetani din beséreca cé brătrână și din cărți și din clopote și din tâte odăjdiile a besérecei a cei bătrâne jumătate Iară popa diurca și popa Ionaș au mers și au scos biraele și satul tăt și au venit să spargă casa a popi nostru a lehecenilor că zice căi hotarul Cherpenetanilor până în ulița la Indri adam și au venit Cherpenetanii și au scos stâlpi dela leasa lui Indri adam și lésa și au țipat pă apă și au spart gardul. Iară noi leheceni iară eram strânși în satul nostru, că să întâmplase udorbirău și ișpanul la stupi cei domnești și am mers până pădri Indri Adam și néu oprit udorbirău să nu ne ridicăm și să nu ne batem cu cherpenetani și așa am stat noi leheceni pă dri Indri adam și Cherpenetani pă dri popi alți Iară cu săcuri alți cu pari de gardu alți cu petri și așa ei cherpenetani sudué pă noi pă leheceni și noi pă ei și sau spart vrajba prin domnul udorbirou și am mers a dooa zi la Vașcoh la tis(t)uri și noi leheceni și Cherpenetani și domni au mânat *ingeleriu și au măsurat pământu popilor să fie clegie la beséreca cherpenetanilor jumătate și la besereca lehecenilor iară jumătate pă cum sau găsit în carté cé bătrână din bătrâni de 600 de ani până în larma asta* și așa noi leheceni am stat pă ulița din sus pă de cătră indrești și Cherpenetani au stat pă ulița de cătră Cobeți până au lănjit ingeleriu pământu acel popăsc

Iară noi Leheceni ném făcut în instanție pentru parté din beséreca cé bătrână și au mers diacul a lehecenilor terme Adam cu instanție la Orade și óm băgat la vicișpan lani Iară domnul vițișpan lani au trimes instanție la domnul fisolgăbirău Belițai Ioje și au eșit solgăbirău și udorbirău la noi în sat și au mers în casă la popa diurcă și ném strâns și noi leheceni și cherpenetani și așa ném împăcat dacă au bătut solgăbirău pă câțiva cherpenetani și așa ném împăcat să ne dee cherpenetani 130 de zloți și un prapor și pentru prapor nu lau dat dară au dat bani 15 zloți și așa am mers în curte la Vașcohu și au făcut domni doo contrātușuri unul la noi la leheceni unul la cherpenetani

Aici am însămnat așa

Eu Terme Adam din lehecen din ném bun și născut din părinți ómini de omenie Iară din Leheceni taica meu lau chemat Terme Flore și maica mé o au chemat Eva Dumnezeu să le Erte păcatele și am fost patru frați parte bărbătească născuți dela părinți noști cel mai ântâie am fost Eu diacul a besérici lehecenilor și până a fi diac mainainte am fost samadău la cou de Săliște înt(r)u(n) an de acolo am venit în satul nostru în leheceni și am eșit cu omenie dela Cou Iară mam pus bir(ă)u la le-

heceni în 6 ani după (o)laltă Iară am eșit din birăire cu omenie și când am fost de vâst(r)ă de 30 de ani mam pus diac la satul nostru la leheceni și am slujit la besereca ce bătrână în 12 ani Iară după acesta nea ajutorat Dumnezeu și nēm făcut și noi leheceni beserecă și tot diac am fost și câtă scrisoare sau făcut pentru besereca și strângeré banilor și cum-pararé ce au trebuit la beserecă (eu am scris-o)

Nu cură	Pomelnic a Lehecenilor	Zloți	Grifari
1	<p>popa Adam fiind diiac în vremé facerei beserici și dânsul au ajutorat la aducerea varului și la lemne și pétră și târfă și au dat 600 de șindili pomană la beserecă și bani . . . . .</p> <p>și iară au dat patrafir bani pomană . . . . .</p>	<p>1</p> <p>15</p>	

(Deși întreg pomelnicul e rubricat, noi lăsăm rubricarea și continuăm precum urmează:)

2. Indri Adam în vremé faceri beserici au fost în anul din tie pre-țitor când sau început a să face besereca în al doilea an au fost birău și iară jurat au fost la beserecă și multă ustănelă au avut pentru sfnta beserecă până a se face besereca și au dat bani pomană 10 (zloți de bună voe și la meșterul care au făcut besereca pentru ce au făcut una ușă a beserici au dat 4 (zloți)

3. Indri adameș au ajutorat și dânsul cu ce au av(u)t puteré și au slugărit pentru besereca

4. Indri bumb și frate să(u) Indri Giurgi nau dat la beserecă nimica nici au ajutorat nimica

5. Indri Pătru în vremé faceri beserici au fost jurat la beserecă și au dat pomană bani 10 (zloți)

6. Indri adam cel tânăr și dânsul au slugărit cu ce au putut

7. Indri Georgie și dânsul au ajutorat și au lucrat la sfnta beserecă ce au putut

8. Indri adam de mijloc albeiu au ajutorat la beserecă și au dat ce au putut

9. Indri Micula și dânsul au slugărit la sfnta beserecă și au fost jurat la beserecă

10. terme Gavrilă au fost jurat la beserecă și au dat pomană bani 5 (zloți)

11. terme Ianc au dat pomană bani 5 (zloți)

12. terme Toader și El au ajutorat sfnta beserecă

13. terme Mihaiu au dat la sfnta beserecă bani 10 (zloți) și iară au cumpărat o cădelniță cu 6 (zloți)

14. terme paș(c) au dat bani pomană la sfnta besérecă 3 (zloți) și o cruce au luat pă prastor

15. terme Crăciun și dânsul au ajutat la sfnta besérecă și iară au cumpărat înt(r)o zveră carton pomană cu 5 (zloți) și una ușă la besérecă pentru făcut 4 (zloți) ::

16. terme adam au dat bani pomană la sfnta besérecă 5 (zloți)

17. Criste Murg și dânsul au ajutat la sfnta besérecă

18. Oance Ioan cel tânăr au ajutat la sfnta besérecă și maica sa Eva au dat un stihar de pânză pomană la sfnta (besérecă)

19. Oance Crăciun au ajutat la sfnta besérecă

20. Oance Dănilă au ajutat la sfnta besérecă

21. Oance Ioan cel bătrân au ajutat la sfnta besérecă

22. Oance adam au ajutat la sfnta besérecă

23. Indri petriță și dansul au ajutat la sfânta besérecă și au dat bani pomană 5 (zloți) și au fost jurător la besérecă

24. Criste Mihaiu au ajutat la sfnta besérecă și au dat bani 10 (zloți) și au cumpărat un catavasiariu lară pomană la sfnta cu 8 (zloți) și iară au plătit pentru ce au zugrăvit ușile în zvera cea mare cu 13 (zloți) și un carton în zveră au cumpărat cu 5 (zloți)

25. Criste Ioan au ajutat și au dat bani pomană la sfnta besérecă 5 (zloți) și mueré armanca au dat un arbos pe strană de pânză pomana

26. Criste Petru au ajutat la sfnta besérecă și au dat bani iară pomană 10 (zloți) și lada cé mică a besérici în care să strâng bani au cumpărat cu 3 (zloți) și iară masa care este în besérecă unde mergu poporul la sărutare icoanii și iivangilii lară au cumpărat cu 3 (zloți). Iară în varul care am luat la besérecă dela Friș Peti au dat pomană bani 10 (zloți) și iară au cumpărat unul obloc la besérecă iaga lemnul ferul dela Orade pomană cu 7 (zloți) și au fost birău în ani care am scos carte de a face besérecă și când am început a lucra pă besérecă și au fost jurat la besérecă și multă trudă și usteneală au păzit pentru sfnta besérecă Dumnezeu să-i erte păcatele amin

27. terme Ioan au ajutat la sfnta besérecă.

28. Criste flore chitorul au ajutat și au umblat în faceré bisérici în toată treaba besérici dela început până la plinitul faceria bisérici și au dat bani pomană la besérecă 56 (zloți) și au umblat în trăba bisérici au cumpărat ce au trebuit la besérecă șindile cue și ce au trebuit și cu carul cu boi și cu brâncile și zidari au șezut în găzdușag la dânsul protopopu de câte ori au venit la dânsul în sălaș și arhimandritul și acări cine au venit la chitor au descălecat și multă cheltuială au avut până a se face besérecă și până a cumpăra ce au trebuit la besérecă și iară au mai cumpărat apostolériu din banii dânsului pomană la sfnta besérecă apostolériu în anul 1827 cu bani 8 (zloți)

29. Popa Mitru au ajutat la sfânta besérecă și bani au dat pomană 1 (zloți) și iară când au lucrat țigani la besérecă ferul au dat mâncare la țigani și un a(b)ros pă masa besérici de pânză
30. Șișé Veică vădua au ajutat la besérecă și E cu ce a putut
31. Oance Georgie au ajutat la besérecă și bani au dat la besérecă pomană 5 (zloți) și iară au ernat bica satului pentru bani și acei bani au dat pomană 20 (zloți) și la meșterul care au lucrat besérecă au plătit pentru una ușă a besérici 4 (zloți)
32. Șișé Ioanăș au ajuta(t) la besérecă cu ce au avut putere
33. Ureche Murgu fiind prunc sărac și el a ajuta(t) la besérecă
34. Dușan toader au ajutat la besérecă și au dat bani pomană 39 (zloți)
35. Oance Iov au ajutat la besérecă și au dat bani pomană 4 (zloți)
- 32 grițari
36. Oance Mihaiu au ajutat la besérecă și au dat bani pomană 3 (zloți) 10 grițari și au fost jurat la besérecă
37. Oance todor și dânsul puțin au ajutat la besérecă
38. Oance Gavrilă au ajutat la besérecă și bani au dat pomană 2 (zloți)
39. Toma Pătruț au ajuta(t) la besérecă și dânsul
40. Oance Florică și dânsul au ajutat la besérecă
41. Oance Irimie au ajutat la besérecă
42. Mâtcău Mihaiu au ajutat la besérecă
43. Mâtcău Crăciun au ajuta(t) la besérecă și jurat au fost la biserică
44. Mâtcău Ioan au ajutat la besérecă și bani au dat pomană
45. Mâtcă(u) Evă văduoa și e au ajutat la besérecă
46. Oance toader au ajuta(t) la besérecă
47. Mâtcău todor au ajutat la besérecă bani au dat pomană 10 (zloți) și au cumpărat o carte la besérecă Strajnic bani au dat 20 (zloți) și 2 făclii mari
48. Bopșe Bumb au ajutat la besérecă
49. Bopșe Floriță au ajutat la besérecă
50. Bopșe adam au ajutat la besérecă
51. Bopșe Georgie au ajutat la besérecă
52. Termé Ioan au ajutat la besérecă
53. Indri Giurgi au ajutat la besérecă și bani au dat pomană la besérecă 5 (zloți) și jurat au fost la besérecă
54. Indri Ioan au ajutat la besérecă și bani au dat pomană la besérecă 5 (zloți)
55. Indri Mihaiu au ajutat la besérecă
56. Duma Urs au ajutat la besérecă
57. Duma Goergie au ajutat la besérecă și bani au dat pomană la besérecă 2 (zloți)
58. Duma Giurgi au ajutat la besérecă
59. Duma Ioan cel tinăr au ajutat la besérecă

60. Duma Mihaiu au ajutat la besérecă și bani au dat pomană la besérecă 5 (zloți) și jurat au fost la besérecă
61. Duma Georgie au ajutat la besérecă
62. Duma Avram au ajutat la besérecă și bani au dat în clopot pomană 50 (zloți) și iară în plata la meșterul care au făcut besérecă iară au dat bani pomană 50 (zloți)
63. Duma Ioan au ajutat la besérecă
64. Duma Dumitru au ajutat la besérecă și bani au dat pomană la besérecă 15 (zloți) și jurat au fost la sat și au umblat în treaba beséreci
65. Bopșe Mihaiu au ajutat la besérecă și bani au dat pomană 15 (zloți)
66. Goga Ioan au ajutat la besérecă
67. Bopșe lanc au ajutat la besérecă
68. Bopșe Marie văduoa au ajutat la besérecă
69. Bopșe Alisandru au ajutat la besérecă
70. Bopșe Ioan au ajutat la besérecă
71. Dușan Crăciun au ajutat la besérecă și bani au dat pomană la besérecă au ernat bica satului și au dat acei bani pomană 16 (zloți) și jurat la besérecă au fost
72. Dușan Flore au ajutat la besérecă
73. Dușan Adam au ajutat la besérecă
74. Dușan Georgie au ajutat la besérecă
75. Bopșe luon au ajutat la besérecă
76. Bopșe Toader au ajutat la besérecă
77. Bopșe Flore au ajutat la besérecă
78. Gâga lanc au ajutat la besérecă și bani au dat pomană la besérecă 2 (zloți) 30 (grițari) și jurați au fost la besérecă
79. Gâga Ioan au ajutat la besérecă
80. Gâga Toader au ajutat la besérecă
81. Gâga Dănilă au ajutat la besérecă
82. Gâga Lup au ajutat la besérecă
83. Oance Gretă au ajutat la besérecă și o ștergură au dat pomană la besérecă.
84. Micle Ioan au ajutat la besérecă
85. Gâga Alisandru au ajutat la besérecă
86. Dușan Alisandru au ajutat la besérecă
87. Dușan Petru au ajutat la besérecă.
88. Bopșe Mihaiu au ajutat la besérecă
89. Duma flore au ajutat la besérecă
90. Duma Simă au ajutat la besérecă
91. Indri Șiandru au ajutat la besérecă
92. Morariu Flore au ajutat la besérecă
93. Bopșe mișcă au ajutat la besérecă și jurat au fost la sat și au umblat în tréba beséreci
94. Oance Iosif au ajutat în tréba beséreci

95. Ureche Ioan au ajutat la besérecă

96. Oance Petru au ajutat la besérecă

97. Oance On au ajutat la besérecă

98. Oance Macaveiu au ajutat la besérecă și bani au dat pomană la besérecă 2 (zloți)

99. Morariu Toader au ajutat la besérecă și bani au dat pomană la besérecă 5 (zloți)

100. Criste Toader au dat pomană la besérecă bani 10 (zloți)

101. Iară Criste Toader cel tinăr au ajutat la besérecă

102. Criste Urs au ajutat la besérecă

103. terme Toader au ajutat la besérecă

104. terme Giurgi au ajutat la besérecă

105. Indri Ioanăș au ajutat la besérecă

106. Indri Alisandru au ajutat la besérecă și bani au dat pomană 2 (zloți) și mueré Marișca au dat un abros pă strană pomană de pânză

107. Indri Petru au ajutat la besérecă

108. Indri Mihaiu au ajutat la besérecă și au fost buptăr la sat cându sau făcut besérecă și mult au umblat în tréba besérici

109. terme Ioan au ajutat la besérecă

110. Morariu tirilă au ajutat la besérecă

Iară cine au dat în lada besérici un ban un grițariu o groșiță au mai mult ori bărbătéscă ori mueréscă sau mare sau mic Dumnezeu să le iarte păcatele și acestora

Iară să zicem și pent(r)u acestié (pe cari) am împărțit bani pa sama besérici cându sau făcut besérecă tăt capul care au fost de vrâstă de aplătire parte bărbătească adecă în tâte rândurile au vini(t) pă unul cap 4 zloți Unii oameni au plătit și aești cu dragoste unii și cu sila dară Du(m)nezeu la cei ce au p(l)ătit să le Erte păcatele la cei ce nau putut plăti până acuma să le ajute Dumnezeu să poată plăti și la erte și acestora păcatele

Iară să zicem și pentru acești ómeni care au adus var pétră țarfă lemne și ori ce au trebuit la sfnta besérecă uni au mers omini de bună voe în trébile besérici Dmnezeu să le Erte păcatele Iară cei ce au mers siliți Dmnezeu să să milostivească să le erte și acestora păcatele

Iară să zicem și pentru acești ómeni carele nau avut boi în vremea faceri besérici ce numai cu mânilé au lucrat la sfnta besérecă și acești uni au lucrat cu tătă dragosté Dumnezeu să le erte păcatele și cei ce au lucrat siliți Dmnezeu să se milostivească să le erte și acestora păcatele

Iară să zicem și pentru acești ómeni carele au avut cai în vremé faceri besérici și au dat cai de au umblat în trebile sfntei besérici unii au datui cu voe Dmnezeu să le Erte păcatele Iară cei ce au datui siliți Dmezeu să să milostivească să le erte și acestora păcatele

Iară să zicem și pentru acești ómeni care au dat bucate, mâncare băutură la lucrători sfntei beséri(ci) până sau făcut besérecă uni au dat

cu voie și mai mul(t) decât au fost împărțala Dmnezeu să le (ier)te păcatele și cei ce au dat siliți și numai cât a fost împărțala Dmnezeu să să milostivească să le erte și acestora păcatele

Iară să zicem și pentru parte femeiască în vremé facerii besérici am împărțit pă câteva femei care au fost mai cu putere 30 grițari unele au plătit Dmnezeu să le erte păcatele iară care nau plătit Dmnezeu să le ajute să poată plăti și să le erte și acestora păcatele

Iară să zicem și pentru acei ómeni și femei care au dat jărfă bani lumini icoane tāmăe la sfințiré besérici parte bărbătească și muerească Mici și mari Dmnezeu să le erte păcatele

Iară să zicem și pentru acești ómeni care au umblat în treaba sfntei besérici și au (o)stânit pentru sfnta besérecă și sau lăsat lucru și a lor trebi și vorbe bune au vorbit în parté besérici Dmnezeu să le erte păcatele

Iară să zicem și pentru care ómeni și femei mari și mi(ci (cari) au adus jărtfă și aduc și acuma și pentru care or aduce de acuma înainte Dmnezeu să le dăruiască să aibă de unde să aducă să cinstéscă sfnta besérecă lumini tāmăe icoane odăjdii la sfnta besérecă Dmnezeu să le iarte păcatele

Iară să zicem și pentru părinți noști carele néu născut și néu crescut și néu învățat și frați noști și surorile noaste și neamurile noste care sunt răpoșați Dmnezeu săi Erte de păcate și hodinească întru împărăția sa cé ceréscă Iară care sânt vii să trăiască cu pace și sănătoși Iară dacă or răposa Dmnezeu să le erte păcatele

«Pomelnicul sfntei besérici a satului lehecení cu mila lui D-mnezeu au început a să întemea și a să zidi și a să face în luna lui August 16 zile anul domnului 1820 și care preoții să va afla slujind la aciasta sfnta besérecă să facă bine a pomeni acesti ómeni prin care sau întemeat besérecă în tot anul la nașterea Domnului nostru Is Chs și la înviaré D-mnului nostru Is Chs să faceți bine preoții și diacii carele ve viți afla slujând la aciasta sfnta besérecă să-i pomeniți

1. Cându ném despă(r)țit dela besérecă cé bătrână de Cherpenetani cu 315 zloți și hasna întaești care au ajutorat cu un ban cu grițariu cu o groșiță și mai mult Dmnezeu să le erte păcatele și săi pomenească la împărăția sa amin

2. De la zugău (un sat în üttul Arad) fișer néu dat 50 fonți de fer pentru 10 zloți pomană la sfnta besérecă

3. dela riștirața (un sat lângă zugăul de mai nainte: Cop.) flore Ganului néu dat pomană 40 de fonți de fer face bani 8 zloți

4. dela briheni Scrofan Ignat néu dat pomană 4 fonți de fer face bani 48 grițari D-mnezeu săi erte și pă aeștia și săi pomenească la împărăția sa amin

5. dela Bărăști terme Alisandru néu dat 1 maje și 60 de fonți de fer pomană face bani 32 de zloți și când au clopotul dela temișoara néu dat bani împrumut și nau luat hasnă 150 zloți întu an și 6 luni și clo-

potul lau adus și au plătit de adus D-mnezeu săi erte păcatele și săl pomenească la împărăția sa și părinți dânsului amin

6. dela Bărăști Coroiu Marișcă vaduoă néu dat pomană 10 zloți și un falon

7. dela Vărzariu de mijloc Gavra Giurgi au dat pomaeă 7 zloți și 8 părechi de doște Iară pomană fără bani 8 zloți și néu dat 50 de zloți pă sama beserici împrumut în 6 luni fără camătă și au dat 100 de cue de lētu pomană D-mnezeu săi erte și săl pomenescă la împărăția sa amin

8. dela Vărzariu de jos Micle Pătru au dat pomană 500 de șindili fac bani 2 zloți și 30 de grițari

9. dela Sohodol Mancî Murg an dat pomană 300 de șindili Dmnezeu să le erte păcatele și săi pomenească la împărăția sa și aeștia amin

10. din Beinș Hoza Vaac au dat pomană 3 icoane zugrăvite pă lemn a domnului nostru Is Chs și a Născătoarei de Dumnezeu și a sftului Niculae care sânt între zvere léu cumpărat cu 12 zloți D-mnezeu săl erte și săl pomenească la împărăția sa amin

11. dela Băița popa Nicolae au dat o icoană adurmirea preacinsti(tei) Hramul sftinti beserici aceștii zugrăvită pă lemn și au cumpărat cu 5 zloți D-mnezeu săi erte păcalele și săl pomenescă la împărăția sa amin

12. Iară un Morariu anume Ioan au cumpărat un prapor cu 20 de zloți pomană la sfta beseracă Dmnezeu săi erte păcatele și săl pomenească la împărăția sa amin

13. O muere anume Cătrina din Hălmagiu au dat un patrafir pomană la sfta beseracă și lau cumpărat cu 5 zloți Dmnezeu săi erte păcatele și său pomenescă la împărăția sa amin

14. O muere anume din Abrud au dat candila care Este slobozită pre dé supra zveri cei mare pomană la sfta beseracă și au cumpărat cu 4 zloți Dnezeu săi erte păcatele și său pomenească la împărăția sa amin

15. dela Bărăști Coroiu Ioan au dat pomană la sfta beseracă abrosul de pe prastor cel de bumbac care este dé supra și lau cumpărat cu 5 zloți D-mnezeu săi erte păcatele și săl pomenescă la împărăția sa amin

16. popa raveica văduoa au dat pomană abrosul de pă prastor care este de pânză de dé supt pe prastor din 12 coți de pânză și lau cusut cum să cade și face bani 3 zloți Dmnezeu să-i erte păcatele și său pomenescă la împărăția sa amin

17. Grecul dela Vașcohu Ianoș au dat la una zveră cartonul pomană și face în bani zloți 5 D-mnezeu săi erte păcatele și săl pomenescă la împărăția sa amin

18. dela Criștior Bopdan Toader au dat pomană la sfta beseracă un procoveț face bani 2 zloți și au dat împrumut la beseracă 50 de zloți în 6 luni și nau luat camătă și au adus la sfta beseracă 2 lemne de goron de cele mari de pă vale de Criștior Dmnezeu săi erte păcatele și să-l pomenească la împărăția sa amin

19. dela Briheni panți Hamăr meșter néu dat 5 țîțini la ușile besé-rici adecă 25 de fonți de fer bani 5 zloți pomană Dmnezeu săi erte păcatele

20. dela Briheni Ursul Haiului néu dat 1 țîțină la ușe biserici 5 fonți de fer face 1 zlot pomană D-mnezeu săi erte păcatele

Aceste sânt cele 3 documente, relative la cauza, pentru care comuna parohială Leheceni-Cărpinet s'a desfăcut în două și din cari (documente) se vede felul cum comuna Leheceni, deși nu dispuneă la început decăt de 315 zloți, prin străduința unor oameni de bine și-au ridicat o astfel de biserică, care și astăzi este una dintre cele mai frumoase.

Pentru ca să se poată distinge un document de altul am ținut, că începutul fiecăruia document să fie subliniat: am făcut-o aceasta și pentru motivul, că întreaga parte subtrasă e scrisă și în originale cu litere mari și atât de frumoase încât ar merită să fie și facsimilate aceste părți. Dealtcum nici unul din aceste documente nu e scris de nimenea, cu toate acestea din textul lor înțelegem, că autorul este diacul Adam Terme soțul credincios și nedespărțit al zălosului titor (epitrop) Flore Criste. El a scris toate trii documentele, ceace știm de acolo, că scrisoarea e una și aceeași în toate trei documentele.

Cel dintâiu document e o autobiografie, cum aș zice, a epitropului Flore Criste; părțile cari privesc în special pe acest Flore Criste și familia lui, cari părți sunt la capătul documentului de sub întrebare, tocmai pentru caracterul lor privat, le-am eliminat; am ținut însă să se publice acest document, deși tractează unul și același obiect ca documentul al doilea, pentru că are multe părți interesante, ce lipsesc din documentul al doilea și deci pentru că aceste două documente se întregesc unul pe altul. Că acest document e scris în special pentru epitropul Flore Criste o dovedește și împrejurarea, că documentul și astăzi se păstrează la următorii dânsului, precum am mai amintit-o aceasta dejă. Din primul document am lăsat pe binefăcători și ajutători bisericii, obvenind numele lor în documentul al doilea, care întotdeauna s'a păstrat la oficiul parohial

Al treilea document e consacrat ajutătorilor și binefăcătorilor sfintei biserici, cari au locuit afară de comună.

Documentul prim e legat în papir și table groase, iar spatele legăturii sunt de piele, are format octav mic; documentul al doilea și al treilea sunt legate la un loc, într'o legătură asemenea celei amintite, dar formatul e îndoit așa de mare. Acestei împrejurări i se poate mulțami, că documentele și astăzi sunt în stare foarte bună. Documentul al doilea se află la începutul cărții, iar al treilea la sfârșitul aceleia. Tot în aceasta carte se află și următorul document, făcut de «c. (cantorul) terme adam», din care se vede clar, că numitul diac e scriitorul tuturor documentelor, căci scrisoarea e una și aceeași în toate documentele. Documentul e acesta:

«Noi satul Leheceni cu biraele și chitorul Criste flore dăm un clopot dela beséreca noastră a lehecenilor la numi(ți) ómeni de omenie din Șuiad din ținutul belului prețul clopotului 120 de zloți în băncută termenușul

banilor în luna lui August 29 de zile la teerea lui Ioan numiți oameni din Șuiad

birăul Néz Todor x
 x parohu alb miculae
 x titor lucuța nuț
 x cantor trăn Moisi
 x Cotuna Toader
 tânăr Cotuna Flore x
 bătrân Cotuna Flore x
 jurat Lucuța Todor x

Dat aprilie 14 zile anul 1837

lehece(ni)

prin C. terme adam

Precum în Iontru scris pentru clopot chizes Criste x Ion din leheceni»

Scrisoarea lui terme adam e și frumoasă și legibilă, păcat numai că interpuncțiunile lipsesc preste tot. Eu m'am silit a descrie fidel documentele fără a lăsa ceva, ori a adăuga ceva dela mine.

Unii, din cei ce au văzut aceste documente, sunt de părerea, că diacul Adam Terme ar fi scris numai autobiografia episcopului Flore Criste iar celelalte documente le-ar fi scris un alt diac din Cărpinet anume Nicolae Popovici, mai târziu preot acolo. Părerea lor o întemeiază pe o notiță, ce se află pe un manuscris de predici, care acum se află în posesiunea preotului de astăzi din Leheceni și care notiță o dăm ceva mai jos. Părerea acestora însă va avea lipsă de dovezi cu atât mai mult, că nici într'un document din cele trei nu se face amintire de vre-un preot care să fie conlucrat la zidirea bisericii din Leheceni și prin urmare să fie purtat o cronică oarecare despre toate evenimentele, împreunate cu acea zidire. Notița de sub întrebare e următoarea:

«Aciastă ertăciune este a lui Mateiu Teodor din sat lăcuitor și am scris eu Nicolae Popoviciu toate ertăciunile cares de lipsă la ômeni morți și la mueri și la prunci mici și joltarele și la preoți fie milostiv Dumnezeu și ne ierte păcatele și parie am luat-o dintr'o carte dela popa din Bertin și iam dat doo parechi de cuțițe pentru ertăciune Am scris Iunie 27 zi 829 Nicolae Popoviciu m. p.»

Cel dintâiu preot la biserica cea nouă din Leheceni a fost popa Ionaș apoi Ioan Popovici, mai târziu Nicolae Papp și astăzi Mihaiu Popovici, toți descendenții vechilor preoți dela biserica cea bătrână, cest din urmă fiul lui Ioan Popoviciu. Cu preotul de astăzi Mihaiu Popovici apune preoțimea de odinioară din Leheceni-Cărpinet, lăsând terenul străinilor.

Să vină acum preotul și învățătorul din Leheceni să completeze această lucrare.

Seghiște, la 15 Mărtișor v. 1912.

Moise Popoviciu
 preot.

NOTIȚE ETIMOLOGICE.

Știră și *sterp.* Pe întreagă valea Rodnei se spune despre o vacă, oaie, capră etc., care n'a făcut niciodată, că e *știră*, rezervându-se cuvântul *sterp*, care în alte părți înseamnă «unfructbar» și e derivat de filologi din *exstirpus,-e ori *exstirpus,-a,-um «ohne Sprossen» < *stirps* «Spross», mai mult pentru a însemna vacile, oile, caprele etc. «cari nu dau lapte» (cf. alb. *șterpe*, abruzz. *șterpe* «che non ha più latte», bresc. *sterpada* «agnello che non ha ancora partorito», ven. *anela sterpa* «pecora vergine... che non ha fruttato», v. *Puşcariu, Et. Wb.*, p. 151).

Cuvântul e de bună seamă identic cu grecescul *στεῖρος* (*στεῖρός*, «starr, steif») care a avut mai întâi înțelesul de «tare» («hart, vom unergiebigen Erdboden»), apoi pe cel de «neproductiv» («unfruchtbar, auch von Menschen u. Thieren»). Cu acest din urmă înțeles îl găsim mai întâi la Homer numai în genul feminin și numai despre «vacă»: *στεῖραν βοῦν ῥέξειν*, Od. X, 522, XI, 30, XX, 186 — unde se va observa deosebirea de accent—, apoi la scriitorii de mai târziu tot numai de genul feminin despre «femeile neproductive». După ce forma în care ni-se prezintă arată fenomene fonetice destul de vechi, trebuie să presupunem că a intrat încă în «străromână» ori chiar în latina vulgară, de bună seamă într'un timp, când păstorii români au fost în nemijlocită atingere cu păstorii greci. Forma *στεῖρα* ne-a dat așadară mai întâi *stira (cf. pentru fonetism: *libare*, *libatio* < *λεῖβω*, etc.), din care a ieșit apoi românescul *știră* (cf. *câștig*, *câștigă* < *castigare*, + *învești* «bekleiden» < *investire*). Ar fi de deosebit interes acum să știm dacă *știră* se găsește în limba albaneză, ori nu, pentru motivele pe cari le vom vedea mai la vale.

Că forma *στεῖρα* a putut să fie cunoscută «străromânei» ori chiar latinei populare, bănuim din împrejurarea că o altă formă a aceleiași trupini grecești (*stērilis*,-e și *stērilus*,-a,-um, deminutivul lui *stērus = *στεῖρός* «starr») o găsim cu aceeași însemnare («unfruchtbar, von Pflanzen und Thieren») și aproape numai de genul feminin și în latina clasică, v. *Georges, Lateinisch-Deutsches Wörterbnch*, Leipzig, 1862, p. 1594 și 1595 (citez această ediție, deoarece acum nu am la îndemână pe cea mai nouă) și *Dr. Wilhelm Freund, Wörterbuch der lateinischen Sprache*, Leipzig, 1840, III. Band. p. 519, din care cităm următoarele exemple pentru *stērilus*: *sterilam* = «sterilem»: Fest, p. 316, neutr. plur. *sterila*: Lucr. 2, 845; pentru *sterilus* = «unfruchtbar von Pflanzen und Thieren (gut klassisch u. sehr häufig)»: «Infelix lolium et sterile nascuntur avenae, Verg. Ecl. 5, 37; fo u ulvae, Ovid. Met. 4, 299; u herba, id. Am. 3, 7, 31; u platani, Verg. Georg. 2, 70. Saepe etiam sterile incendere profuit agros, id. ib. 1, 84; fo u tellus, Ovid. Met. 8, 791. u palus, Hor. A. P. 65, u arena, Verg. Georg. 1, 70 u. dgl. — Steriles nimio crasso sunt semine, Lucr. 4, 1236; vgl.: Galli Tanagrici ad partus sunt steriliores, Varro RR. 3, 9, 6; fo u vacca, Verg. Aen. 6, 251; u multae (mulieres),

Lucr. 4, 1247; ∞ viri, d. i. Eunuchen, Catull. 63, 69. ∞ semen, id. 67, 26; ∞ ova, Plin. 10, 60, 80 u. dgl.».

Dar *stērīlis* și *stērīlus* a fost cunoscut și latinei poporale. Dovadă ne sunt: rtr. *stierl*, tic. *șterlu* «bestia che non da latte (v. G. Körting, *Lateinisch-Roumanisches Wörterbuch*, ed. III, Paderborn. 1907, p. 915).

Mai observăm apoi că *știră*, despre care vorbim, nu are nimic comun cu planta numită *știr* < srb. штир = *Amarantus frumentacens*, nici cu rus. широкіі, bg. ештер, srb. ештер, pol. *szczyry* < p. sl. штир = «wahr», «echt».

Împrejurarea că cuvântul *știră* îl mai găsim în graiul țăranilor din valea Rodnei, precum și observările de mai sus pe cari ni le-a sugerat acest cuvânt, în sfârșit faptul că cuvântul *sterp* se află numai în limba albaneză (*șterp* și *șterpon* «versiege») și în câteva dialecte italiene (v. *Puşcariu*, l. c.; it. *sterzare*, fr. *êtreper* par a se derivă direct din latinescul *exstirpo*,-are, cf. și *stirpē*sco,-ere «zum Stengel werden»), ne fac să bănuim că nici etimologia **exstirpis*,-e ori **exstirpus*,-a,-um a acestuia din urmă nu este cea adevărată, ci trebuie să o căutăm tot acolo, unde am găsit și pe cea a lui *știră*, în vre-o variantă a cuvântului *στειρος*, *στερῆος*.

Această variantă pare a fi *στειριφος*, pe care încă îl găsim cu înțelesul de «unfruchtbar», chiar și despre femei, și care trebuie să fi avut și o formă *στερφος* (cf. *στεριφος* s. n. «alles Harte, Feste, bes. Leder, Haut, Fell, vorzüglich die harte Rückenheit der Thiere», *στεριφος*, *στεριφος* «hart, fest, stram, bes. vom Leder», *στερφω*, etc.). Această formă a dat poate încă în latina vulgară o formă **stērpus* (ce privește trecerea lui *φ* în *p* să se compare *πρόσφατος* > *proaspăt*, iar pentru sincoparea lui *ī* în latina vulgară *calidus* > *caldus*, etc.), care însă nu ni-s'a păstrat în românește, căci am avea **șterp* (cf. **șterc* < *stercus*, *șterg* < *extērgo*, *aștern* < *astērno*, *aștept* < *expēcto*). Ni-s'a păstrat însă în albanezul *șterp*, care apoi ne-a putut da românescul *sterp*, deoarece *ș* albanez > *s* românesc: alb. *fșat* (< *fossatum*), *ștrep* = rom. *sat*, *strepede*, comp. *scăpărare*, *spuză* (v. *Ov. Densușianu*, *Hist. l. roum.*, p. 355). Din albaneză a putut trece ușor și în dialectele italiene amintite, mai ales după ce acestea nu se aflau cine știe în ce depărtare mare de Albanezi. Ba abruzz. *șterpe* «che non ha più latte» păstrează chiar și fonetismul albanez, cf. însă ven. *anela sterpa* «pecora vergine... che non ha fruttato» și bresc *sterpada* «agnello che non ha ancora partorito» cu *s*, nu cu *ș*.

Din *sterp* cu înțelesul de «unfruchtbar» și «care nu mai are lapte» s'a derivat *stărpi*, *stărpi* [mgl. *stirpis*, *stärpes*] = «a încetă de a avea lapte», «a secă», cf. *vizū cā si stărpi apa* = «er sah, dass das Wasser versiegte», la care s'a adaus în urma schimbului de conjugare înțelesul de «ausrotten» al lui **stārpa*, care împreună cu it. *sterepare*, fr. *êtreper*, cum am mai amintit și cum observă bine și d-l *Puşcariu* (l. c.), pare a se derivă de-adreptul din lat. *exstirpo*, — are din *stirps* (cf. lat. *stirpesco*, — *ere* «zum Stengel werden»). Tot din *stărpi*, *sterp* se derivă apoi și

sterpariu [ar., mgl. *stirpar*] = «Hirt unfruchtbarer Schafe» și *stârpiciune* [mgl. *stirpitsuni*] «Unfruchtbarkeit; Missgestalt».

Istoria cuvintelor puse în fruntea acestei notițe formează, cum vedem, o interesantă pagină a istoriei păstoritului românesc, care încă ne lipsește. Natural, cu aceasta nu vrem să zicem că această pagină noi am schițat-o mai aproape de adevăr. Vrem numai să îndreptăm atențiunea lexicografilor noștri și în altă direcție, deoarece cea urmată de ei până acum nu ne lămurește deajuns.

Sfârâi. În *Codicele sturdzan* și în alt codice tot atât de vechiu, care cuprinde texte identice cu ale *Codicelui sturdzan* și pe care-l numim *Codicele Todorescu* după numele celui care l-a găsit, aflăm verbul a *sfârâi* cu un înțeles neobicinuit astăzi. Iată propozițiile în care-l găsim: *și vădzu acolo... smoală clocotindu ca focul spr-inșii și ca maré sfrărăiia* (*Codicele sturdzan*, p. 57), *și vădzu acolo... smoală clocotindu ca focul spr-inșii și ca maré svârâindu* (*Cod. Tod.*, p. 92 f. 45 v°, r. 1) și *atunce vor vede tofi păcătoșii maré de foc clocotindū și sfrâindu* (*Cod. sturdz.*, p. 84), *atunci vorū vedē tofi păcătoșii maré de focū clocotindu și svârâindu* (*Cod. Tod.*, p. 156 f. 77 v°, r. 2—3). Despre acest *sfrărăi*, *sfrâi* al *Codicelui sturdzan* sau *svârâi* al *Codicelui Todorescu Hasdeu* (*Cuv.*, II, p. 382) ne spune, că e o expresiune onomatopoetică pentru «sgomotul valurilor mării, φλοῖσπος»; «bătrânul Aristia care, în traducerea sa homerice, a întrebuințat — dacă ne aducem bine aminte — grecismul «marea flisvăindă», ar fi spus curat românește și mult mai energic: «marea sfrărăindă».

Noi știm că astăzi a *sfârâi* înseamnă numai un sgomot ascuțit făcut de unsoare ori vr'un obiect unsuros, d. p. carne care începe a se frige ori chiar a se arde, sau de vr'un lichid care s'a vărsat pe foc ori pe vr'un obiect fierbinte. Figurat și familiar îl mai întrebuințăm în fraze ca: *a început a le sfârâi inimile unul după altul* (*Creangă*), *fugea de îi sfârâiau călcâiele*, etc. Nu-l întrebuințăm însă nicicând pentru a însemna «sgomotul valurilor mării», φλοῖσπος. Dar nici din cele două propoziții citate nu putem ști cu siguranță că oare marea ori focul «sfărăiă», căci, ce e drept, odată se zice «maré», dar a doua oară se spune «maré de focū». Astfel poate că *Hasdeu* a greșit, când a spus că a *sfârâi* în cele două propoziții înseamnă «sgomotul valurilor mării». E cu puțință adecă să însemne și numai «sfărăirea» produsă de «marea de foc» în trupurile «păcătoșilor», cari ardeau în ea.

Cât privește etimologia, cuvântul poate să fie onomatopoetic, dar se poate aduce în legătură și cu grecescul σφαραγέω (= σμαραγέω), care însuși pare a fi o expresiune onomatopoetică și înseamnă: 1. în mediu «lautem Knalle zerplatzen, rauschen, prasseln, zischen»: σφαραγεῦντο δὲ οἱ πρὸς ἑίφαι ὀφθαλμοῦν, Od. IX, 390 «es zischte die Wurzel des Auges von dem Feuer» adecă «îi sfărăiau rădăcinile ochiului Ciclopului când i-l arse Odysseus cu pârghia aprinsă»; 2. ca și σφριγᾶω, σπαργᾶω «bis zum Zerplatzen voll sein, Strotzen, voll sein»: οὐδάτα σφαραγεῦντο, Od. IX, 440.

Dr. Nicolae Drăganu.

HÂRTII VECHI.

Sunt așa de prețioase cărțile vechi, și vrednice de multă cinste sunt cei ce le adună și le păstrează. Hârțiile vechi sunt firele țesăturii istoriei neamului nostru. De aceea tot ce poate contribui la infiriparea și complectarea cărții mari a neamului e bine să se scoată la lumină, e bine să ajungă în ochii celor chemați a ne toarce firul, din care să se țese odată istoria întreagă a poporului românesc. Având fericirea de a putea resfoi prin hârțiile ce le păstrează vrednicul preposit dela Blaj I. M. Moldovan, între altele am dat de certificatul de botez al fericitului George Barițiu. Certificatul e scris în latinește, și e datat din 30 Iulie 1836. Serbătorind chiar în anul de față aniversarea nașterii marelui Barițiu orice amintire referitoare la dânsul credem să fie primită cu interes.

1. Cuprinsul certificatului de botez e următorul:

Infra scriptus vigore praesentium notum facio omnibus quibus expedit, universis et singulis, juxta extractum matriculae A. Zsukiensis Parochiae Gh. ritus unitae, admodum Reverendum Dominum Georgium Baritz, anno Domini 1812, die 4-a Iunii per admodum Reverendum Dominum Simeonen Papp Parochum Hoszumackskasiensem et Dominam Patrinam Széki Cristinam baptizatum esse.

In cujus rei fidem praesentes nominis mei subscriptione et usualis sigilli opresione roboratas extra dedi litteras.

Sig. A. Zsukini die 30 Iulii 1836.

(L. S.)

Gregorius Roh, m. p.
Parochus Catholicus A. Zsukiensis.
et V. Arhidiaconus Tract. Katanaensis.

Pe îndosul certificatului la călcăi să află scris de mână lui G. Barițiu următoarele: «Ziua nașterii mele după însemnările tata meu a fost 12/24 Maiu 1812».

2. O altă hartie pe care o publicăm în întregime e o scrisoare din timpul domniei neuitatului vodă Ioan A. Cuza, adresată lui George Barițiu în Brașov de ministrul cultelor R. St. Cantacuzino, în care îi cere binevoitorul concurs pentru de a-i recomanda și trimite profesori dintre confracții români de dincoace. E semnificativă nota lui Barițiu de pe îndosul scrisorii unde spune: «Profesori nu se pot găsi așa curând. Respons la scrisoarea privată. Ardelenii sunt foarte desgustați din cauza persecuțiilor suferite în principate mai vârtos în țara românească.

Iată cuprinsul scrisorii:

Principatele-unite
Ministeriulu
Cultelor și alu Instrucțiunei Publice
din
Moldova
Secțiunea: Scoalelor
Oficiul invetiementului
Nr. 12,680.

Iassi, 1861 Noemvrie zile 15.

Domnul meu!

Imprejurarea în care subscrisul la întrarea sa în Ministeriu, au găsit invetiementul public de aici l'au convins ca pentru a-l pune pe o cale regulată dela care să se poată ascepta un rezultat real pentru terra urmeza nevoia a i-se face o reorgani-

sare radicala, la care nu putem inse procedă fără se avem numerul trebuitor de profesori capabili și devotați invetiementului roman.

O asemenea trebuința indemnă pe subscrisul a se adresă catre Dstre cerandu-ve binevoitoriul concurs pentru capatarea profesorilor trebuitori despre aleturatele liste dintre confracții Romani de acolo.

Cunoscintia ce în mai multe rânduri ați avut ocașiune a face de terra nostra in genere și de invetiementul ei in deosebi simțemintele bine cunoscute de care sinteti inspirat pentru tot binele nostru național fac pe subscrisul a crede, Domnul meu, că nu veti refusa sincerul Dstre concurs la care am onore a face apel, precum sper și nime din Românii de acolo nu va fi care se nu primească cu bunavointia și multiu-mire posturile care guvernul Mariei-Sale Alexandru Ioan I. li offeresce pentru a servi naciunei. Subscrisul are mai departe deplina incredere ca persoanele ce Dstre veti pute recomandă pentru asemenea posturi — vor posedă fara indoială toate însușirile trebuitoare de sciință și moralitate. Trebuie numai se ve adaog ca imprejurările cer o cât mai curânda regulare asia ca ne ar trebui dela Dstre o depesie telegrafica in trei cuvinte prevestitoare rezultatului ce putem asceptă de acolo pentru cele de mai sus.

Ascept dar se binevoiești a-mi face cunoscut condițiunile speciale și cheltuielile ce s'ar necesită pentru a grăbi sosirea aici a persoanelor ce'mi veți pute recomandă.

Nu ne'ați pute face mai mare placere decât inscriindu-ne între ele și persoana Dstre insusi, care ne ar fi foarte de trebuințe pentru un post de inspector sau director superior.

Primitine rog, Domnul meu cu aceasta ocașiune incredintiarea perfecte mele considerațiuni.

Ministru

R. St. Cantacuzino.

3. Scrisoarea ce urmează este o nouă contribuție pentru istoricul meseriilor și negoțului românesc în Ardeal. În Iunie 1908 lumea românească a fost surprinsă de jubileul de 100 ani a Reuniunii pielarilor din Porcești, de care nimeni nu-i trecea prin minte că există. Scrisoarea, ce publicăm face mărturie, despre *cooperatiia pieptânarilor din Galiș*. Corporația aceasta s'a afirmat mai întâi la 1862 cu prilejul primei expoziții românești de produse agricole și industriale, pusă la cale de spiritul neobosit și invențiuni al lui G. Barițiu când cu prima adunare generală a Asociației la Brașov. — Nu știm, dacă mai există astăzi.

Iată cuprinsul ei:

Ilustră Comisiune!

Cu mare dorire așteptând toți meserieșii români, ziua de 16 Iuliu a anului acestuia din care zi să între în viață toate meseriile și manufacturile de mâni române lucrate, prin care și noi subscriși așternem umilita noastră Recomandație cu aci alăturatul model ca meserieși cu nominăria de «Peptenarii din comuna Galișiu», arătându-ne totdeodată și meseria noastră faptică în următoarele:

Mai mult de un secul, de când strebunii noștrii învățând aceasta meserie dela străini numai din isteciunea naturală alor, nefiind pe timpul acela nici libertate a putea învăța ca români nici o artă, dacă totuși înaintându-se prin copiii lor aceasta meserie, până încât acuma noi strenepoții lor ocupăm aceasta meserie prin care ne câștigăm hrana vieții la vreo 9 familii, dar acuma cu mari greutatea deabia putem purtă aceasta meserie din cauzele următoare:

1. Meseria aceasta a noastră ca Peptenari au fost cu totul neștiută în țări străine cum că se lucrează aceasta artă prin unii economi de oi, care pe lângă trecerea cu

vitele lor în principatele Dunărene și Bulgaria, au mai deprins vinderea de pepteni de lână, lucrați de români, pentru (sic) în diverse părți au fost cunoscută această meserie numai dela meserieșii sași din Brașov și Sighișoara, dară de meseria din comuna noastră Galeșiu nici însuși jurnalele noastre române din Brașov și Sibiiu în nominativa consignație a tuturor meseriilor din Transilvania, n'au adus nimica în memorie despre meseria noastră, că s'ar lucra prin români undeva.

2. Aceasta meserie o purtăm foarte cu mare greutate din cauza că neavând noi capitale din care am putea cumpără materiile trebuincioase la aceasta meserie, pentru aceea nici nu putem purta peste anul întreg, ci numai pe vară, pentrucă pe iarnă neputându-i vinde, cu câștigăria de pe vară de abia ne putem ținea viața pe iarnă, și din cauza aceasta nici nu putem face o cătățime mare, precum am face. Dară totuși că la contribuțiunea de venite după legile provinciale din anul 1849 am fost supuși la o sumă de contribuțiune foarte mare, precum și la taxa anuală la camera comercială din Brașov am fost membrii la plătire.

3. Neavând noi la corporația meseriei noastre nici o căpetenie, dela care ar trebui să atârne regularea acestei meserii, merge foarte neregulat atât cu lucru cât și cu vânzarea acestora, străcând unul la altul prețul lor din cauza sărăciei și a neregulării din care din zi în zi tot mai mare sărăcie cășună.

Deci noi pe lângă toate împedecările avânde, umilit rugăm pe Ilustra Comisiune a ne primi acest model al nostru, măcar foarte întârziat, dară totuși să fim și noi numărați ca cei de al unsprezecelea ceas, și a luă la desbatere și apoi dacă ar fi prin putință a-l dă în public nu numai în jurnalele noastre ci și într'alte străine, și mai cu seamă în părțile orientului, unde poporul mai mult cu lucrarea lânii se ocupează, la aceasta meserie dacă s'ar află neguțători să cuprindă o cătățime mai mare, am putea corporația întregă a meseriașilor noștri pe an până la 20000 de bucăți de părechi, care sunt trebuincioși pentru lucrarea lânii atâta de cea țurcană (lână mare), cât și pentru cea țigaie, toată părechia să poate cumperă cu un prețiu de cei mai fini cu 2 fl. v. a. cei de mijloc cu 1 fl. 50. v. a. și cei mai de rând cu 1 fl. v. a.

Pe lângă care sintem ai Ilustrii Comisiuni

Galișiu, din 16 Iuliu 1862.

Supuși servi:

Ioan Sasu, Nicolae Markul, Andrei Marcu, George Sas, Maria Sas, Dimitriu Dragomir,
† *Avram Marcu, † Bucur Marcu, † Gavrilă Marcu.*

Subscris prin: *Ioan Sas*, ca membru al corporat. Peptenarilor.

Prof. G. Precup.

VIEAȚA CULTURALĂ ÎN MARAMURĂȘ.

Despărțământul Vișeu-Iza.

Cetitorii revistei noastre își aduc aminte că în vara anului 1911, «Asociațiunea» a izbutit, după multe încercări, să pătrundă și în Maramurăș, înființând despărțământul Vișeu-Iza. Se cunosc și greutățile pe cari a avut să le învingă delegatul comitetului central, d-nul Octavian C. Tăslăuanu, încredințat cu conducerea adunării de constituire, și însuflețirii cărturari cari au stăruit și lucrat pentru înființarea acestui despărțământ. Adunarea de constituire a fost o adevărată luptă, între cărturarii cu conștiință românească și între cei cu sufletul înstreinat conduși de pretorul Papp Simon. Numai mulțumită tactului prezidentului adunării de constituire s'a evitat o încăerare pe care o doreau potrivnicii culturii românești.

Cărturarii aleși în fruntea despărțământului au avut să lupte cu greutăți enorme, până au reușit să înceapă o activitate sistematică. Directorul despărțământului, dl Emil Bran, preot în Dragomi.ești, și comitetul cercual au știut să învingă toate piedicile, izbutind să desfășoare o activitate exemplară, care poate servi de pildă și altor despărțăminte. Publicăm mai la vale actele primei adunări cercuale a despărțământului Vișeu-Iza, cari pot fi socotite ca documente pentru redesteptarea culturală a Maramurășului. Nădăjduim că cărturarii din Sighetul-Marmației și vor da toată silința, ca să înființeze despărțământul Sighet al «Asociațiunii», pentru a completa propaganda culturală în Maramurăș.

Nr. 2007/912.

Cuvânt prezidial

rostit de Emil Bran directorul despărțământului «Vișeu-Iza» al «Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român» cu ocaziunea deschiderii celei dintâi adunări cercuale, ținută în biserica cea nouă din comuna Dragomirești la 1 Decembrie n. 1912.

Onorată adunare!
Fraților!

Ziua de astăzi, rânduită pentru închinăciune lui Dumnezeu, este una dintre cele mai însemnate zile din viața noastră a Românilor cari trăim pe pământul strămoșesc al falnicilor descălecători Bogdan și Dragoș-vodă, pentru că astăzi ținem aici, cea dintâi adunare generală a despărțământului «Vișeu-Iza» al «Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român».

Astăzi dă și Maramurășul cel dintâi semn de viață culturală românească petrecută în curs de un an, asemenea fraților noștri din Ardeal.

Astăzi am deschis primaoră ușile acestei biserici pompoase, la care opt ani am lucrat, cu multă trudă, dar și cu mai multă nădejde, ca D-voastră să intrați aici mai întâi, cari vă știți însufleți pentru limba și cultura românească; cari știți că Dumnezeu întru înțelepciunea sa a format toate neamurile și le-a hotărât limba, graiul de înțelegere și puterea de gândire, ca fiecare neam deosebit să le cultiveze, ca pe cele mai învederate semne a dărniceii dumnezeiești; cari știți că mai presus de toate cultivarea limbei strămoșești, cum este frumoasa și în-

cântătoarea limbă românească, te îndămorește alătura cu mărirea lui Dumnezeu!

Înainte de ce vom arăta fructele ostenelelor noastre de un an, recoltă mijlocie după câtațime, de mare preț însă după bunătatea și feliul sămânței aruncate, — dați-mi voie fraților să vă desfășur îndemnul ce ne-a stăpânit, când am făcut cea dintâi strungă în granița muntoasă a Maramurășului culturalicește înorat; strungă prin care să străbată și la noi razele de lumină culturală românească, raze mult strălucitoare prin celelalte părți ale țării noastre locuite de frații noștri de acelaș sânge, de acelaș neam.

Tot omul cu mintea la loc știe, că atâta preț are un neam, cât cântărește puterea de viață a aceluia. Iară puterea de viață o ridică și o crește, frumuseța și bogăția graiului, iscodirile minții mărturisite toate prin lucrarea socotită a tuturor fiilor aceluia neam.

Dumneavoastră, toți maramurășeni băștinași, nu sunteți numai o parte întregitoare a neamului românesc, ci sunteți și strănepoții celor mai viteji români de oarecând, cari v'au lăsat ca moștenire limba și legea străbună și, drept mărturie a hărniciei lor, averi întinse, munții cu pășunile grase și — diplomele boierești!

Strămoșii d-voastră, au fost odinioară mândria neamului românesc. Oameni puternici în războaie, voinici și biruitori; boieri dăruți cu nobilime dela Craii țării noastre și dela Voivozii Ardealului, pentru vitejia și înțelepciunea lor. Cinste și dărnicii, cari — durere — cu vremea s'au întunecat, că nepoții de voivod și-au pierdut rostul vieții în învălmășala onorurilor și în chivernisirea trufașe, fără de socoteală a bunurilor moștenite!

Aveți datorință deci, datorință sfântă de sufletul, inima, mintea și cu un cuvânt de întreg sufletul d-voastră ca să vă deșteptați; să învățați carte, cultură românească și să vă desfățați ca și într'o grădină de flori bine îngrijită în frumuseța literaturii, a scrierilor românești, că numai așa vă puteți face vrednici de numele falnicilor străbuni și vă puteți croi o stare mai fericitoare decât aceasta de acum!

A trecut vremea aceea fraților, când diploma boerească îți făcea cinste și te scutea de multe slujbe și de dări nenumărate. Diploma fericitoare de astăzi e cartea, învățătura, cultura națională, cari își reclamă locul cuvenit în casele d-voastră!

Stăpânite fiind bisericile noastre din Maramurăș vreme îndelungată, de cătră vlădicia rusească dela Muncaciu, rând pe rând cărturarii noștri, preoții și învățătorii, s'au desfăcut de cătră corpul națiunii românești, ba mulți au fost înlocuiți chiar prin conducători străini de limbă și de neam; iară peste poporul de rând cu încetul s'a așezat umbra neștiinței, buimăceala și ceața uitării de sine. Și a trăit așa, în amorțeală, până când parohiile noastre s'au încorporat cătră noua dieceză românească a Gherlei; când primul Episcop al nostru Ioan Alexi în vizitațiunea canonică a străbătut prin toate comunele din Maramurăș întărind poporul în credință, sfātuindu-l cu părintească iubire să-și păzească cu sfințenie limba, legea și obiceiurile românești, iară pe conducătorii lui, pe preoți și pe dascăli cu îngrijire i-a îndatorat la cultivarea limbei strămoșești.

Prin această rânduială norocoasă, simțul național și dorul propășirii în cunoștințele limbei românești, s'a trezit în piepturile celor mai nobili

și mai puternici domni ai noștri puși în fruntea cărmei comitatului și a bisericei.

Fișpanul Iosif Man și vicarul Mihail Pavel mai târziu Episcop, amândoi de fericită pomenire, frații Petru și Dr. Ioan Mihály, vicișpanul Vasile Mihalca, Vasile Iurca, protopopii comite Lazar și Mihalca, toți se pun pe lucru să desrobească pe frații lor boieri ajunși în cătușele nemiloase a neștiinței. La anul 1861 înființează «Asociațiunea pentru cultura poporului român din Maramurăș», pe care o conduce cu multă înțelepciune și cu putere de viață însuș fișpanul. Nu peste multă vreme se formează în Sighet o «societate de lectură», iară pentru creșterea dascălilor se deschide «Preparandia română» în fruntea căreia e chemat de profesor Ioan Bușița, cel mai destoinic învățător din Ardeal.

Lucrările acestor redeșteptători săvârșite cu gând curat și cu iubire de neam în pământul întelenit a culturii neamului românesc din Maramurăș, au prins curând rădăcini și au început a-și aduce rodurile îmbucurătoare. În toate satele s'au deschis școli românești conduse de dascăli ieșiți de sub mâna profesorului Bușița, cari și pe d-voastră v'au învățat în copilărie, între altele și adevărul cuprins în versurile de tot frumoase ale poetului nostru Gheorghe Sion:

«Mult e dulce și frumoasă limba ce vorbim»

«Altă limbă armonioasă ca ea nu găsim».

Rezultatele acestei porniri culturale, n'au putut ținea la suprafață și la înălțimea cuvenită pe urmașii întemeietorilor așezămintelor pomenite. Adormirea boierului român Iosif Man, pierderea lui Bușița și depărtarea vicarului Pavel, a pricinuit și adormirea simțămintelor românești și a dragostei de limbă în Maramurăș. Preparandia s'a închis. «Asociațiunea» înființată pentru răspândirea culturii românești și-a restrâns marginile activității, la susținerea mecanică a unui convict. Incolo, viață socială românească nicăiri. Asociațiunea culturală îngenuchiată, sala de lectură închisă până în ziua de astăzi, reuniuni de neșădătorie, tovărășii economice românești, nici de povești în întreg Maramurășul. Limba și literatura română, cele mai scumpe daruri primite dela Dumnezeu, nebăgate în seamă și scoase din familiile cărturarilor; ziaristica română necunoscută, încât nicăiri nu s'a potrivit sfatul poetului:

«Vorbii scrieți românește pentru Dumnezeu»

ca și la noi în Maramurăș!

Între aceste împrejurări triste, poporul băștinaș, lăsat în voia lui și stăpânit în mare parte de cele mai urite patimi, cum e beția, desfrăul, uciderea și alte asemenea, primea cu veche mândrie boierească în mijlocul său pe toți străinii perciunați, cari din toate darurile și bogățiile împărătești, câte le-au fost primit străbunii lui — numai diplomele i le-au mai lăsat!

Ei! și diploma e carte fraților! Să vă fie de învățătură, că această carte numai oamenilor cuminte și cu socoteală s'a dat și a fost cinstea potrivită cu vremile de atunci. Cinste pe care nu-i iertat să o întunece nepoții de boieri — prin viața orbecătoare!

Dacă voți dar să stați și d-voastră cu fruntea ridicată și să pomeniți cu fală numele strămoșilor viteji datori sunteți, să vă cunoașteți neamul, limba și literatura română; să le îndrăgiți acestea mai presus decât orice

bun pământesc, căci zice-se: blăstămat e celce nu-și știe neamul său și nu grăește în limba sa!

Toată lumea înaintează. Toate neamurile s'au pornit pe întrecute. Și neamul românesc e pe cale, și dacă nu el e cel dirtăi pe drum, nu calitățile lui sunt de vină, aceste sunt mai presus decât a oricărui neam, ci înstrăinarea lui de școală și încrederea prea mare în trăinicia lui.

Priviți la alte popoare, cari jertfesc mai mult decât noi pentru susținerea școalelor lor, ce rezultate frumoase ajung pe toate căile!

Acolo e țărișoara Danemarca abia cu 2.500.000 locuitori, între cari nici un om nu este care să nu știe ceti și scrie. Unde sunt o sumedenie de școli pentru bărbați, numite universități populare, de cari acum s'a deschis și la noi una în Blaj. În tot satul au bibliotecă. Oameni deștepți și sânguincioși, ei înaintează și în cele economice. Trimet unt, ouă, brânză, grăsimi și păsări în Anglia. Au peste 1.300.000 vite cornute de soiuri foarte bune, 4 rase de cai și o mulțime de alte vite alese. Țara e împărțită în 1070 comune, cam atâtea câte sunt în 7—8 comitate de ale noastre; în aceste au peste 1300 societăți economice, industriale, de consum și reuniuni de credit. Pe fiecare sat se vine deci mai bine decât una societate. Afară de aceste au topitoare de fier, fabrici de unelte pentru pescuit, de zahăr, de pânzături și pânză de corăbii, de mobile, de pălării, de lucruri de artă, ceasornicarie, porțelanuri, fabrică de rachiu, de bere, ș. a.

La toate aceste au ajuns prin carte.

Asemenea spor arată și locuitorii din Șvait. Vrednici de laudă și de recunoștință sunt pentru înaintare în cultură și în economie și frații noștri din comitatul Sibiiu.

Când vom ajunge și noi românii din Maramurăș, să știm folosii după menirea lor și cu pricepere, darurile primite dela Dumnezeu? Când vom merge alături cu popoarele civilizate sau și numai cu frații noștri din Ardeal?

Atunci și numai atunci, când și noi vom învăța!

Când ne vom deșteptă ca să putem deslegă ce e bun din ce e rău și vom cunoaște rostul vieții!

Bineștiind că această învățătură o răspândește mai ales «Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român», care deșteptarea noastră o ajută pe diferite căi, prin toate mijloacele ducătoare la scop, sfătuindu-ne și luminându-ne prin prelegeri, șezători și cu deosebire prin cărțile bibliotecii populare, din cari tot membrul ajutor pentru taxa de două coroane pe an, primește în toată luna câte o carte folositoare și pe deasupra, la capătul anului un călindar bogat. Cel mai ferbinte dor m'a nutrit dela începutul venirei mele între d-voastră, ca să împământenim acest așezământ măreț și în frumosul Maramurăș. Să dăm mână frățescă și împrumutat să ne ajutăm unul pe altul.

Idealul acesta, întrupat cu mult năcaz acum e anul, a fost — precum se dovedește acum — mana dorită de d-voastră și e stâlpul de lumină al nostru, al conducătorilor.

Precum veți afla din raportul comitetului noi ne-am străduit după putință să facem bun început. 562 sunt înscriși astăzi dintre dumneavoastră de membri ajutători la «Asociațiune»:

Peste șase mii de cărți economice, culturale și literare, frumuseți de limbă, magazin de povețe, încep să răspândească lumina în casele dumneavoastră și să vă îndrepte spre înălțare!

Înșirați-vă cu toții sub steagul ocrotitor al «Asociațiunei» culturale române! Cetiți cărțile bibliotecii populare din cari vă veți lumina mintea, ascultați prelegerile și sfaturile fraților cărturari și în scurtă vreme lenea, fudulia deșartă, ura și scârba dintre frați, figurile grețoase ale beutonilor, uciderea și închisorile pedepsitoare vor da locul cuvenit sârguinței, cumpătului, dragostei frățești, îndestulirei, păcii și buneii înțelegeri!

Tot prin «Asociațiune» veți scoate și sărăcia încuibată în lada cu diploma boerească și veți înainta în tot ce e bun, plăcut și de folos!

Și acum rugându-vă să fiți cu ascultare fraților, în vremea adunării și cu băgare de seamă la celece frunțașii d-voastră vor spune în cursul vorbirilor — vă salut cu dragoste frățească și declar adunarea generală de deschisă.

Raport general

despre activitatea comitetului despărțământului «Vișeu-Iza» al «Asociațiunei pentru literatura română și cultura poporului român», prezentat la I-a adunare generală convocată și ținută în Dragomirești la 1 Decembrie n. 1912.

Onorată adunare generală!

Poporul român din Maramurăș a trăit până acum în privința culturală cu totul separat de întregul neamului românesc din această țară. Partea covârșitoare a poporului român din Maramurăș fiind de origine nobilă a fost în credința că mai bine se va conserva dacă și în privința culturală va trăi separat de frații săi din alte părți.

Conducându-se de cel mai mare separatism, cultura poporului român din aceste părți până acum decurând, se mărginește la școală, în care învăță puțin a scrie și a ceti. Școalele rurale confesionale s'au înființat pe timpul absolutismului. Școalele aceste au fost foarte folositoare, dar pentru ridicarea culturală a poporului n'au fost de ajuns, cu atât mai mult, cu cât puținele cunoștințe câștigate în aceste școale, le uită țăranul român, mai cu seamă dacă lipsește ocaziunea de a repeta cele învățate și dacă lipsește imboldul și agitația spirituală, care trezește și nutrește interesul față de cultură.

Pentru ridicarea culturală a poporului român din acest ținut, nu s'au făcut aproape nimic. Intelectuali s'au mărginit în mod mecanic la agendele oficiului lor, încolo nu s'au interesat de soarta culturală a poporului, care a rămas de tot înapoi. Rezultatul acestei stări a fost și decadența economică.

Poporul lăsat în întunec, scăpătat și economiceste a dat îndărăpt pe toate terenele. Nepăsarea aceasta față de cultura românească a rezultat și stagnarea dureroasă ce se observă în viața intelectualilor noștri. Afară de legăturile de rudenie nu mai există nici între aceștia altă legătură spre ceva scop obștească, mai înalt, că le lipsește simțul solidarității ca efluxul unei culturi naționale superioare. Convenirile ce se aranjau, nu erau de loc potrivite, să stârnească simț de solidaritate și dragoste de

neam în oameni, las că nici nu se cunoșteau, dar nefiind vre-o organizare oareșicare între dâșșii, nu produceau nici un rezultat vrednic de pomere cu laudă.

În anii 1860—1870 intelectuali de pe acele vremuri, ce-i drept cu multe jertfe și cu mare greu, au pus bazele unei *preparandii românești* în Sighet; au înființat «*Asociațiunea pentru cultura poporului român din Maramurăș*» și o «*Societate de lectură*». Preparandia și societatea n'au fost trainice, iară «*Asociațiunea*» și-a răstrâns activitatea în jurul unui singur scop: susținerea convictului. Menirea adevărată, cea mai aleasă: dezvoltarea cultului național, se vede, a fost dată uitării. Acest convict e rezultatul jalnic al preparandiei și susținerea acestuia este astăzi singurul scop al «*Asociațiunii*» înființată pentru «*cultura poporului*». Afară de acest convict altă instituție românească culturală n'a fost și nici aceasta nu e în stare să dea creștere națională sănătoasă studențimei adăpostită în el.

În urma acestora este ușor de înțeles că inteligența română, atât cea din oraș cât și cea dela țară nu s'a cultivat în limba maternă și departe de a cultiva sau cel puțin a stărni simțul național, a lăsat și țărănimea să se mistue orbecând în cel mai mare întuneric. Poporul lăsat în învălmășală cu elementul distrugător, ce a venit ca potopul din Galiția în ținuturile noastre, n'a fost în stare să țină piept cu liftele străine, nici să desvoalte economie rațională pe întinsele moșii boierești, cari în vremile grele de azi reclamă cunoștințe proporționate timpului în care trăim — și a dat înapoi înglodat în toate relele. Astfel vedem cu cea mai mare durere sufletească cum se instăpânesc pe pământul descălecătorilor de țară, toate spurcăciunile apusului și a răsăritului.

În împrejurările aceste, s'a dovedit de neapărată trebuință, strângerea legăturilor între frații din celelalte părți ale țării și între poporul maramurășan, de a umplea golul ce eră între intelectuali și popor și a țineă trează agitația spirituală, cel mai bun melegar pentru sămânțele unei înaintări pe terenul cultului național; cu alte cuvinte s'a simțit lipsa înființării unui despărțământ al «*Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român*».

Venerata preoțime din tractul protopopesc al Ieudului în conferința sa, ținută în toamna anului 1910, în comuna Cuhea, la propunerea și insistința directorului de azi al despărțământului nostru, a recunoscut necesitatea înființării unui despărțământ al «*Astrei*» în Maramurăș și a luat hotărâre vrednică în cauză.

De vremece însă, despărțământul nu s'a putut înființa peste întreg Maramurășul, la inițiativa și cu conlucrarea superiorilor bisericești și a intelectualilor români puși în fruntea mișcărilor sociale din Comitat; câțiva intelectuali din Vișău și de pe valea Izei, înfruntând mulțime de piedeci, au înființat la 20 August n. 1911 despărțământul așa numit «*Vișău-Iza*» al «*Asociațiunii*», alegându-se, cu ocaziunea adunării de constituire condusă prin domnul secretar al comitetului central *Octavian C. Tăslăuanu*, d-nul *Emil Bran* preot în Dragomirești de director, iară în comitet d-nii *Ioan Tarța*, preot în Săcel, *Artur Anderko*, preot în Cuhea, *Dr. Gavrilă Iuga*, avocat, *Dr. Ilie Kindriș*, avocat, ambii din Vișeu-de-sus și *Ioan Bârlea*, preot-capelan în Ieud. Comitetul a ales cassier pe d-l *Dr. Ilie Kindriș*, iară de secretar pe *Dr. Gavrilă Iuga*.

Activitatea acestui comitet sau mai bine zis al despărțământului se extinde peste toate comunele din cercurile pretoriale ale Vișeului și ale Izei, 20 la număr. Mai în jos pe valea Izei sau peste cercul Șugatagului n'am

voit să ne extindem pentrucă ne-am simțit prea puțini, prea slabi și nechemam să facem noi organizarea culturală în întreg Maramurășul, mai ales când cercurile Șugatagului și a Sighetului își au bărbații lor frunțași, români mult mai probați decât noi, cari nu numai dreptul dar și datorința o au, ca dânșii să deschidă porțile școlii de redesteptare națională și culturală și să deie în mâna poporului carte românească, izvorul iubirei de neam, a culturai și a propășirei.

Nouă ni s'a părut prea mult chiar și cercul designat al despărțământului prim al «Asociațiunei» în Maramurăș, bineștiind că «*secerișul e mult dar lucrătorii puțini*», dragostea de neam, dreptul de a ridică pe frații noștri boieri înjugați, pe treapta culturală convenientă descendenților de voevod, nici pe un moment nu ne-a lăsat să esităm și să întârziem înfricați de lupta ce ne va întâmpină în împământenirea așezământului cultural al tuturor românilor din țară. Chiar pentru aceea toată silința ne-am dat, ca dela început să câștigăm încrederea intelectualilor și conlucrarea lor pentru luminarea poporului.

Comitetul ales în fruntea despărțământului a emis în mai multe rânduri circulare către onorata preoțime, în cari i-a rugat să între cu toții în șirul membrilor «Asociațiunei»; să ușureze starea înapoiată culturală-economică din parohiile încredințate păstoririi lor și, cunoscătorii împrejurărilor locale, să ne deie sfatul că ce obiecte s'ar putea tractă mai cu succes în conferințele proiectate.

În decursul anului, comitetul a ținut 8 ședințe, în cari s'a lămurit cercul de activitate, a luat hotărîre pentru ținerea prelegerilor și a căutat mijloace nouă de propășire.

La serbările jubilarie ale «Astrei», aranjate în Blaj, a delegat în numele despărțământului pe Dr. Gavrilă Iuga, care conform mandatului a primit și participat în mod oficios la aceste serbări.

La adunarea generală din 13 Oct. a. c., ținută în Sibiu, fiind din cauza ploilor torențiale foarte anevoioasă, ba aproape imposibilă comunicația, nu s'au putut prezenta delegații trimesi la adunare. Despărțământul însă și-a ținut de datorință să felicite telegrafic ilustra adunare a frunțașilor noștri.

La constituire noul despărțământ a *avut 17 membri ordinari și 100 membri ajutători*.

Comitetul a făcut propagandă pentru câștigarea de membri ajutători și astfel și pentru răspândirea «*Bibliotecii populare*» prin prelegeri populare, ce a hotărît să se țină în toate comunele sub conducerea unui delegat din comitetul cercual. La prelegerile aceste s'au angajat ca conferențieri toți membrii comitetului. S'au recercat și rugat apoi toți preoții și intelectualii de pe teritorul despărțământului să se angajeze fiecare barem câte la o prelegere populară.

Am rugat pe Preaveneratul Ordinariat diecezan din Gherla ca prin un circular oficios să provoace preoții și învățătorii să se înscrie de membri la «Asociațiune». În urma acestei rugări Preaveneratul Ordinariat prin circularul trimes sub Nr. 10557/1912 a și îndemnat clerul și învățătorimea să se înscrie ca membri și să țină cursuri cu analfabeții».

Pe lângă aceste am mai trimes și noi mai multe apeluri și am mai stăruit să conlucre la aceea ca cât de mulți membrii ajutători să câștigăm din popor, ca cărțile atât de folositoare și deșteptătoare a bibliotecii

«Asociațiunei» să intre cât de numeroase în casele țăranilor noștri lipsiți până acum cu totul de cartea românească.

Activitatea comitetului despărțământului nostru s'a restrâns anul acesta mai cu seamă la prelegeri populare cari s'au ținut în toate comunele aparținătoare despărțământului; ba în unele comune s'au ținut și mai de multeori. Agentură și bibliotecă s'atească n'am înființat decât una, în frunța comuna Ieud și anume din cauză că la început, am fost prea puțini pentru o lucrare extinsă, iară «Asociațiunea» a fost prea puțin cunoscută în ținutul nostru, ba chiar și rău interpretată. Pe lângă aceste am voit, ca din proprie experiență să cunoaștem întâiu referințele sociale, culturale și economice din întreg cercul, ca pe viitor să putem lucra în mai multe direcțiuni și pe baze mai solide.

Comitetul a fost reprezentat cu ocaziunea prelegerilor populare în fiecare comună prin câte un delegat al său, care a avut datorița să conducă adunările, prezidând la prelegeri, să țină cuvântul de deschidere, având să reliefeze menirea și rostul «Asociațiunei», iar în cuvântul de încheiere însemnătatea «bibliotecei populare». Pe lângă delegatul comitetului în fiecare comună au fost exmiși 2—3 conferențieri, cari în conferințele lor au ținut seamă de împrejurările locale și s'au năzuit a aduce exemple luate chiar din vieța poporului din comuna respectivă, așa că învățăturile cuprinse în prelegeri să prindă cât de adâncă rădăcină în popor.

✓ În următoarele facem icoana culturală-socială a tuturor comunelor din despărțământul «Vișeu-Iza», însemnăm numărul ascultătorilor, cari au fost de față la prelegeri, precum și numărul membrilor ordinari și ajutători și numele intelectualilor neînscrși de membri la «Asociațiune», conform datelor primite dela domnii preoți și pe baza relațiunei delegaților exmiși din caz în caz.

I. În cercul pretorial al Vișeniului.

1. Borșa. Prelegerile s'au ținut în 1 Septembrie. Ca delegat a fost exmis directorul Emil Bran. Conferențieri Dr. G. Iuga și I. Tarța. Emil Bran a vorbit despre Asociațiune. Dr. G. Iuga despre mișcarea culturală a românilor. Ioan Tarța despre tovărășiile sâțești și iară Emil Bran despre biblioteca populară.

Ascultători preste 300, mai toți bărbați.

Ca membri ordinari s'au înscris preoții Ilie Mosolygó și Gavrilă Timiș, iar ca membrii ajutători 38 dintre cari 22 au și plătit taxa de membru atuncă îndată.

Dintre intelectuali din comună lipsesc din șirul membrilor: Alexandru Cuza-Anderco mare proprietar, Ioan Mărginean proprietar și doamna Amalia Balint învățătoare.

Numărul locuitorilor e aproape de 10,000 de suflete, dintre cari abiă 6000 sunt români. Români locuiesc resfirați pe dealuri pe un teritor de c/a 45 klm. din care cauză puțin cercetează și cele 2 biserici cum și școala românească provăzută cu un singur învățător nemembru și acela la Asociațiune, căci edificiile aceste culturale au rămas în mijlocul comunei bătrâne, departe între vetrele strămoșești pe cari se răsfață acum mlădițele număroasă a cazurilor îmbogățiți. În comună în massă compactă locuiesc numai jidanii. Numărul, celor ce știu scrie și ceti e 80, adecă 15%. Instițuți culturale sau economice românești nu sunt. Bănci jidovești sunt trei și una a societății regn. din Pesta. Prăvălii românești sau meseriași români

nu există, jidani sunt în număr considerabil. Grădină de pomi și bibliotecă populară, școlară sau parohială nu este. Ziare cetesc vre-o 4 inși, anume: «Foaia poporului român» și «Poporul român». Borșenii sunt vestiți ca buni muncitori de pădure, mare parte din ei umblă la lucru prin România și chiar și prin Germania. Târgurile de vite din Borșa sunt foarte cercetate.

Preoții din comună ne promet tot sprijinul lor, ba chiar reclamă ajutorul nostru întru mântuirea poporului scăpătat în toată privitynța și scos cu desăvârșire la hotar.

2. *Moisei*. S-a ținut în 1 Septembrie. Delegat Emil Bran. Conferențieri Dr. Gavrilă Iuga și Ioan Târța. Emil Bran a vorbit *despre Asociațiune*, Dr. G. Iuga *despre mișcarea culturală a românilor*. Ioan Târța *despre tovărășiile satești* și iară Emil Bran *despre biblioteca populară*.

Ascultători la 1000. S'au înscris de membri ordinari preoții Alexandru Coman și Petru Mihali, iar ca ajutători 40.

Dintre intelectualii români din comună lipsesc din șirul membrilor: Iuliu Coman notat, Andrei Coman, învățătorul și Ștefan Coman, subnotar.

Numărul locuitorilor e 6000, dintre cari 3000 jidani, ceilalți români cu 10% știutori de carte.

Nici o reuniune culturală sau economică românească nu este. Prăvălii și meseriași români nu sunt, cor bisericesc, bibliotecă școlară sau parohială nu-i.

Cu ocaziunea prelegerilor subnotarul Ștefan Coman ne-a dat tot sprijinul și-a îndemnat poporul să se înscrie la «Asociațiune» deși dânsul a rămas în restanță cu datoria aceasta față de cultura română.

3. *Vișeul-de-sus*. În 20 Ianuarie. Delegat Dr. Gavrilă Iuga. Conferențieri Dr. Aurel Szabó, avocat și Emil Bran. Dr. G. Iuga a vorbit *despre Asociațiune*. Dr. Aurel Szabó *despre tovărăși*, Emil Bran *despre alcoolism și urmările beției și iară* Dr. G. Iuga *despre biblioteca populară*.

Ascultători 400. Membru ordinar s'a înscris preotul Victor Ștețiu. Membri ajutători 22.

În 8 Septembrie s'a ținut tot aici a doua prelegere. Delegat a fost Dr. Ilie Kindriș. Conferențieri Dr. Aurel Szabó care a vorbit despre legile comunale și Dr. Ilie Kindriș: despre cambii. Ascultători 50 de inși.

Numărul locuitorilor e c/a 10.000 dintre cari români 4000, cu 25% știutori de carte.

Dintre intelectualii români sunt membri ordinari: Dr. Aurel Szabó, Dr. Ilie Kindriș, Dr. Petru Vaida depărtat la Deva, Dr. Gavrilă Iuga toți avocați, Dr. Iuliu Pop, jude regesc și Gavrilă Kőmives, conducătorul cărților funduare, depărtat la Halmi; membru pe vieață Dr. Vasile Meșter, avocat.

Dintre țărani vre-o 10 cetesc ziare românești. La 4 le-a procurat Dr. G. Iuga, 4 primesc dela redacțiune din darul de anul nou, 2 inși le-au procurat pe banii lor.

Instituțiuni culturale, economice sau finanțiale române nu sunt, tot așa nici prăvălii românești: cor, bibliotecă școlară sau parohială lipsește. Meseriaș român abia unul (cojocar și blănar). Streine sunt pe întrecute oin toate. Poporul român scos de pe străzile principale.

Intelectualii neînscși la «Asociațiune»: Protopretorul Simeon Pop, Dr. Ioan Coman avocat, Dr. Iuliu Coman pretor, Dr. Ialomir Man, Dr.

Zenovie Man advocați, Aurel Filimon învățător și Alexandru Doros, notar la judecătoria singulară.

4. *Vișeul-de-mijloc*. În 25 Februarie. Delegat a fost Dr. Ilie Kindriș. Conferențieri Dr. Petru Vaida și Ioan Tarța. Dr. I. Kindriș a vorbit *despre Asociațiune*, Dr. Petru Vaida *despre pomărit*, Ioan Tarța *despre stupărit* și iară Dr. I. Kindriș *despre biblioteca populară*.

Ascultători 300.

În 8 Septembrie s'a ținut a doua prelegere. Delegat Dr. Ilie Kindriș. Conferențieri: Dr. Aurel Szabó și Dr. I. Kindriș. Dr. Szabó a vorbit *despre legile comunale*, Dr. I. Kindriș *despre asigurarea vitelor cornute*.

Membri ordinari e preotul Mihai Juga; ajutători 20, între cari și învățătorul Simeon Vlad.

Numărul locuitorilor e 1900 dintre cari români 1400 cu 30% știutori de carte.

Ziare românești cetesc 12 inși procurate în mare parte prin Dr. G. Juga. Cor, bibliotecă, reuniune culturală sau economică, prăvălii, meseriași români etc. lipsesc.

5. *Vișeul-de-jos*. În 15 Septembrie delegat Dr. G. Juga. Conferențieri Emil Bran și Ioan Bârlea. Dr. G. Juga a vorbit *despre Asociațiune Emil Bran din economia câmpului*, Ioan Bârlea *despre însemnătatea meseriilor*, Dr. G. Juga *despre biblioteca populară*.

Ascultători 700.

Membri ordinari: Protopopul Ioan Coman și învățătorul Ardrian Mărgineanu; ajutători 17.

Lipsește dintre membri: Ioan Dunca notar și Ioan Vlad, învățător.

Numărul locuitorilor e de 4694 dintre cari 1000 jidani, ceilalți români cu 7% știutori de carte.

Reuniuni culturale, economice nu sunt. Este cor școlar și bibliotecă. Sunt vre-o trei meseriași cojocari. Prăvălii românești nu sunt, jidane destule. Se cetește «Poporul Român» în 8 exemplare. Biblioteca populară vine pe adresa protopopului în 12 ex.

Di protopop cu ocaziunea prelegerilor din comună a ținut o vorbire potrivită poporului arătând scopul intru care am mers între dânșii.

6. *Leordina*. Aici s'a ținut în 22 Septembrie. Delegat a fost Dr. G. Juga. Conferențieri: Ioan Bârlea și Dr. G. Juga, care a vorbit *despre Asociațiune* apoi în locul lui Ioan Bârlea împedecat prin ploaie a vorbit *despre legile comunale*.

Ascultători 300.

Membri ordinari s'a înscris preotul Mihai Rednic; ajutători 3.

Dintre intelectualii din comună lipsesc: notarul Ioan Pop-Coman și învățătorul George Leordean.

Numărul locuitorilor e 1800 din cari 300 jidani.

Dintre români abia 2% știu ceti și scrie.

Biblioteca populară, școlară sau parohială, reuniuni, cor, prăvălii, meseriași români lipsesc cu totul. Străine sunt din toate.

7. *Petrova*. În 22 Septembrie. Delegat Dr. G. Juga. Conferențieri Dr. Vasile Meșter și Dr. G. Juga. Dr. G. Juga a vorbit *despre Asociațiune*, Dr. V. Meșter *despre neamul românesc și popoarele înrudite*. Dr. G. Juga

despre puterea învățăturei și protopopul Ioan Coman despre foloasele meseriilor.

Ascultători peste 500.

Membru ordinar s'a înscris George Mihalca, comerciant, ajutători: bătrânul preot Ioan Calin, învățătorul N. Doroș, notarul Vasile Jurca și încă 10 țărani.

Numărul locuitorilor e 4000 din cari 3200 sunt români, restul jidani. Dintre români 15% știu ceti și scrie.

Reuniuni culturale, economice, cor, bibliotecă, meseriași români nu sunt. Comerciant român este unul, singur în întreg Maramurașul. Ziare românești nu se cetesc. Dintre membrii Asociațiunii lipsește Petru Jurca, învățător la școala de stat.

II. In cercul pretorial al Izei.

8. *Săcel.* Aici s'a ținut prelegere în 2 rânduri. În 9 Ianuarie a fost delegat Emil Bran. Conferențieri Dr. Aurel Szabó, Dr. Ilie Kindriș și Dr. Gavrilă Juga. Emil Bran a vorbit *despre Asociațiune*. Dr. Aurel Szabó *despre cărțile funduare*. Dr. Ilie Kindriș *despre folosul asigurărilor* iar Dr. G. Juga *despre biblioteca populară*.

Ascultători 400.

În 10 Noemvrie a fost delegat Ioan Tarța. Conferențieri Dr. Vasile Meșter și Dr. Gavrilă Juga. Dr. V. Meșter a vorbit *despre legile comunale și comitatense*, Dr. G. Juga *despre administrarea composesoratelor*.

Ascultători 300.

Membrii ordinari sunt preoții Ioan Tarța și Vasile Maximinian și proprietarul Nicolae Roman; ajutători 80.

Dintre membri lipsește învățătorul Mihai Bizău.

Numărul locuitorilor e 3033 din cari 2300 sunt români și 673 jidani. Dintre români 30% știu ceti și scrie. Este cor bisericesc și magazin de bucate bisericesc. Dintre ziare se cetește «Poporul român» prin 12—15 inși. Biblioteca populară vine pe adresa preoților. Alte așezăminte culturale, economice românești, prăvălii, meseriași nu sunt.

La ultima prelegere populară au luat preoții angajamentul de a ține prelegeri populare în toate Duminecile și sărbătorile iernei precum și cursuri de analfabeți.

9. *Săliște-de-sus.* S'a ținut în două rânduri.

În 11 Februarie a fost delegat Ioan Tarța, conferențieri Dr. G. Juga, Ioan Bârlea și Emil Bran. Ioan Tarța a vorbit *despre Asociațiune*, Dr. G. Juga *despre puterea învățăturei*, Ioan Bârlea *despre meserie și industrie*, Emil Bran *despre alcoolism și urmările lui*.

Ascultători 1000.

A doua prelegere s'a ținut în 10 Noemvrie. Delegat: Dr. Vasile Meșter. Conferențieri: Dr. Gavrilă Juga *despre administrarea composesoratelor*, Dr. Vasile Meșter *din legile comunale*, Ioan Tarța *despre senatele școlare*.

Ascultători 400.

Membrii ordinari sunt preoții Vasile Vlad și Mihai Hotea; ajutători 35.

Din șirul membrilor lipsește învățătorul Vasile Bercan, notarul pensionat Alexandru Bran și subnotarul Ioan Szabó.

Numărul locuitorilor e de 3600, dintre cari 2800 români cu 50% știutori de carte, ceilalți jidani.

Este un măsar și un cojocar român.

Prăvălie, reuniuni culturale, economice, cor, bibliotecă lipsește. Grădină de pomi îngrijită.

10. *Dragomirești*. S'a ținut în 2 rânduri. În 24 Martie a fost delegat Dr. Gavrilă Juga. Conferențieri: Vasile Vlad, Dr. Aurel Szabó și Augustin Zăgrean, învățător în Bocicoel. Dr. G. Juga a vorbit *despre Asociațiune*, Vasile Vlad *sfaturi practice din economie*, Dr. Aurel Szabó *despre tovărășiile sătești*, iar Augustin Zăgrean *despre valorizarea produselor cereale*.

Ascultători 400.

În 20 Noembrie s'a ținut a doua prelegere. Delegat: Ioan Tarța. Conferențieri: Ioan Bârlea care a vorbit *despre meserii* și Emil Bran, care a desfășurat *modalitățile prin cari se pot câștiga moșiile domnilor scăpătați*. În sfârșit delegatul Ioan Tarța a vorbit *despre scopul Asociațiunii*.

Ascultători 100.

Membru ordinar preotul Emil Bran; ajutători 21.

Lipsesc din șirul membrilor: Gheorghe Bud, Iuliu Boca, învățători la școala de stat, Dr. Ștefan Chiș, medic cercual, Lupu Ofrim, contabil și Vasile Man, notar.

Numărul locuitorilor 2224 dintre cari 1634 români, ceilalți jidani și amploiați la oficiul pretorial. Dintre români 30% știu scrie și ceti.

Este reuniune de rugăciuni, grădină de pomi bine îngrijită; alte instituții, prăvălii, meseriași români nu sunt. Este cor bisericesc și biblioteca privată a preotului Emil Bran, din care se împărtășesc și credinșii doritori de carte.

Poporul cetește: «Libertatea», «Foaia Interesantă», «Tovărășia», «Poporul Român», «Gazeta Transilvaniei» (Numerii de Duminecă) și «Foaia Poporului român».

11. *Cuhea*. S'a ținut în două rânduri. În 10 Martie a fost delegat Emil Bran. Conferențieri: Simeon Vlad, învățător și Mihai Juga, preot. Emil Bran a vorbit *despre Asociațiune*, Simeon Vlad *despre asigurări*, Mihai Juga *despre alcoolism* și Emil Bran *despre biblioteca poporală a Asociațiunii*.

Ascultători 500.

În 17 Noembrie a fost delegat Dr. Vasile Meșter. Conferențieri: Dr. Ilie Kindriș vorbind *despre biserica și școala română din Maramurăș* și Dr. Vasile Meșter care a vorbit *despre legile comunale și comitatense*.

Ascultători 400.

Membru ordinar e preotul Artur Anderko; ajutători 15.

Dintre intelectualii din comună nu sunt înscriși: Gheorghe Iusco, învățător, Sever Murășan, subnotar.

Numărul locuitorilor 2084, din cari 1684 români, restul jidani; dintre români 10% sunt știutori de carte.

Reuniuni culturale, economice, meseriași, prăvălii, cor, bibliotecă nu sunt.

12. *Bocicoel*. Prelegerile s'au ținut în 3 Noembrie. Delegat a fost Dr. Ilie Kindriș. Conferențieri: Dr. Vasile Meșter și Dr. I. Kindriș. Dr. V.

Meșter vorbește *despre urmările neștiinței*, Dr. I. Kindriș *despre Asociațiune* și la încheiere *despre contracte și despre biblioteca populară*.

Ascultători 150.

Membru ordinar e preotul Valer Pop; ajutători 17.

Numărul locuitorilor e 1180, din cari 1000 sunt români, restul jidani. Dintre români abia 5% știu ceti și scrie. Este grădină de pomi. Așezăminte culturale, economice, prăvălii, meseriași, cor, bibliotecă nu sunt. Dintre ziare numai «Poporul Român» e răspândit în câteva exemplare.

13. *Jeud*. S'au ținut prelegeri în trei rânduri.

În 28 Ianuarie a fost delegat Artur Anderko. Conferențieri: Emil Bran și Dr. Gavrilă Juga. Artur Anderko a vorbit *despre Asociațiune*, Emil Bran *despre alcoolism și urmările beției*, Dr. G. Juga *despre biblioteca populară a Asociațiunii*.

Ascultători 150.

În 4 Februarie a fost delegat Mihai Hotea. Conferențieri: Emil Bran și Ioan Bârlea. Emil Bran a vorbit *despre creșterea rațională a vitelor*, Mihai Hotea *despre datinile rele la poporul nostru și iară Emil Bran despre urmările rele a beuturii prezentând și statutele unei reuniuni de temperanță*, Ioan Bârlea *despre folosul bibliotecii populare*, în sfârșit Emil Bran *despre însemnătatea agenturii comunale*.

Cu aceasta ocaziune s'a hotărît înființarea unei biblioteci și agentură alegându-se de președinte Ioan Bârlea, bibliotecar Grigore Țiple, învățator.

Ascultători 80C.

În 3 Noemvrie a fost delegat Ioan Bârlea. Conferențieri: Dr. Vasile Meșter, vorbind *despre legile comunale și comitatense*, Dr. Ilie Kindriș care a vorbit *despre economia composesoratelor*.

Ascultători 700.

Numărul locuitorilor e 2600 dintre cari 3000 români cu 40% știutori de carte.

În urma apelului lansat de președintele agenturii s'a colectat pentru biblioteca populară a Asociațiunii din Jeud 510 opuri dintre cele mai alese și potrivite. Cărțile sunt necompartate încă. Propunem deci On. adunări generale să roage direcțiunea institutului de credit și economii «Maramurașana» din Sighet ca să dăruiască în scopul compactării acestor cărți un ajutor de 200 coroane, din suma venitelor destinate pentru înaintarea culturală a poporului român.

Membri ordinari sunt: Aurel Zoicaș, preot, Ioan Bârlea, capelan, Grigorie Dunca, Grigorie Țiplea, învățatori și Vasile Dunca, teolog în Gherla; membri ajutători 140.

Dintre intelectualii români lipsesc din șirul membrilor: Gavrilă Dunca, notar, Eugen Dunca, învățator la școala de stat, Gavrilă Sas, subnotar, Iuliu Iodi, proprietar, domnișoara Cornelia Zoicaș, învățătoare la școala de stat și Gavrilă Ugoci, păzitor de pădure.

Măiestri români sunt rotari, faur, lăcătuș. La meserie sunt trimeși din comună 25 băieți. Ziare românești sunt abonate 56 exemplare din «Poporul Român», «Solia Satelor», «Libertatea», «Foaia Poporului» și «Foaia Poporului Român».

Societăți culturale, economice, prăvălii românești, cor, nu sunt.

14. *Rozavlea*. S'a ținut în 13 Octomvrie, conduse prin delegatul Artur Anderko, care a desfășurat *scopul Asociațiunii*, apoi a vorbit Ioan

Tarța *despre stupărit*, Ioan Bârlea *despre meserii* și iar Artur Anderko *despre biblioteca populară*.

Ascultători 150.

Membru ordinar nime, ajutători 17.

Numărul locuitorilor români e 1963, dintre cari numai 3% știu ceti și scrie. Cor bisericesc, prăvălii, meseriași sau alte așezăminte culturale și economice nu sunt de loc.

Intellectualii din comună cari nu sunt înscriși de membri la Asociațiune: Ioan Ivásko, protopop, Alexandru Ivásko, inginer de pădure, Ioan Dan, notar și Mihai Jurca, subnotar.

Accentuez aci că d-l protopop Ioan Ivásko este singurul preot în întreg des-părțământul care nu e membru la Asociațiune și care în informațiunea sa ce ne-a trimis așa s'a declarat că nu ne va da concursul său la deșteptarea culturală și economică a poporului român din parohia sa, pentru că acesta «nu e aplicat spre cultură».

Rozavlea e astăzi singura comună în care comitetul dirigent al des-părțământului nu are nici un bărbat de încredere al său.

15. *Strâmtura*. S'a ținut în 13 Octomvrie. Delegat Stefan Pop, care a vorbit *despre Asociațiune și despre mijloacele cele mai bune de înaintare culturală și economică*, conferențiarul Vasile Illiczki a vorbit *despre alcoolism*.

Ascultători 400.

Membru ordinar e preotul Vasile Illiczki, ajutători 15.

Nemembru: Eugen Moiş, notar și învățătorul român.

Numărul locuitorilor 3430 dintre cari 3070 români, cu 10% știutori de carte. Societăți culturale, economice, prăvălii, meseriași români, cor, bibliotecă nu sunt.

16. *Poieni*. S'a ținut prelegere în 3 Noemvrie prin încredințatul comitetului Stefan Illiczki, care a vorbit *despre datinile rele la poporul nostru și despre scopul Asociațiunii*.

Ascultător 250.

Membru ordinar e preotul George Petrovai, ajutători 12.

Așezăminte culturale românești nu sunt.

Numărul locuitorilor români 928 cu 4% știutori de carte.

17 și 18. *Glod și Slătioara*. S'a ținut în 29 Septemvrie. Delegat a fost Ioan Bârlea care a vorbit *despre Asociațiune*, apoi a urmat conferențiarul Emil Bran cu instrucția *despre lucrarea rațională a pământului pentru deosebitele sămințe* și Vasile Illiczki arătând *urmările triste ale alcoolismului*.

Ascultători 500.

În Glod sunt 802 români și 237 jidani. În Slătioara 690 români, 176 jidani; în ambele comune 40% știu scrie și ceti.

Membri ordinari sunt preotul Stefan Pop și învățătorul din Glod Teodor Danciu; ajutători a) în Glod 7; b) în Slătioara 13.

Nemembri: Vasile Moiş, notar, Ioan Szabó, subnotar, ambii din Glod și Iosif Murășan, învățător în Slătioara.

Așezăminte culturale, economice, prăvălii etc. nu sunt.

Dintre ziare cetesc «Poporul Român».

Ambele comune formează una parohie.

19. *Botiza*. S'a ținut în 6 Noemvrie prin delegatul comitetului Ioan Bârlea, care a vorbit *despre carte și foloasele ei*; conferențiarul anunțați n'au putut merge din cauza ploilor.

Numărul locuitorilor e 1737, dintre cari 100 sunt jidani. Dintre români 20% sunt știutori de carte.

Prelegerea a ascultat-o 250.

Membriu ordinar e preotul Ioan Vlad, ajutători 20.

Nemembriu Ioan Marchiș, învățător.

Așezăminte românești, de orice natură, nu sunt.

20. *Saieu*. S'a ținut în 6 Noemvrie prin delegatul Ioan Bârlea, care a vorbit *despre Asociațiune și despre foloasele învățătorei*.

Ascultători 300.

Numărul locuitorilor, 1821, dintre cari 1437 români cu 20% știutori de carte.

Membriu ordinari: preotul Stefan Ilniczki și Alexandru Micle, învățător; ajutători 17.

Nemembriu: Gavrilă Man, proprietar.

Societăți culturale, economice, industrie românească, cor, bibliotecă etc. nu sunt.

*

Aceasta e starea culturală, socială și economică în comunele aparținătoare despărțământului nostru.

Dintre cele înșirate aci se vede că pe toate terenele stăm pe gradul cel mai inferior. Avem însă nădejde că vom învinge greutățile prin ajutorul Onoratei Preoțimi și a dascălilor conștii de chemarea lor.

Prelegerile populare în toate comunele s'au ținut cu concursul binevoitor al preoților locali și după puțină le-a premers serbarea sf. liturgii sau vecernii, celebrate prin mai mulți preoți și cu predică ocazională. Membriu din comitet s'au îndatorat să iee parte la toate prelegerile și unde nu sunt conferențieri, intrucât oficiul și împrejurările casnice le vor permite. Așa a luat parte la cele mai multe prelegeri directorul despărțământului Emil Bran, însuflețind poporul pentru ideea Asociațiunii prin predici și vorbiri ocazionale, secretarul Dr. G. Juga distribuind cărți și ziare pentru popor și preot-capelanul Ioan Bârlea, care n'a încetat să sfătuiască pe țărani să-și deie copiii la meserii.

Cu foarte puține excepțiuni toți preoții ne-au dat dovadă că se interesează de soarta poporului și doresc a luă parte la munca ce desfășurăm în cadrele acestui despărțământ. Sinceritatea acestei promisiuni se afirmă și prin împrejurarea că, afară de unul toți sunt înscriși de membru la Asociațiune.

Numărul total al membrilor ordinari e 35, a celor ajutători 562. Dintre membriu ordinari s'a depărtat în decursul anului *Dr. Petru Vaida*, transpunându-și cancelaria advocațială la Deva; în locul d-sale am căpătat însă alt membru în persoana d-lui *Dr. Vasile Meșter*, care e membru pe vieață la Asociațiune. S'a mai depărtat dintre noi membrul ordinar *Vasile Laitin*, profesor la școala civilă din Vișău, și *Gavrilă Kômiveș*, conducător la cărțile funduare. Acest din urmă a dăruit despărțământului un șapirograf.

Mai amintim că membrul *Ioan Bârlea* a fost ales de comitetul central de membru corespondent în secția istorică și că activitatea despărțământului nostru a atras atențiunea binevoitoare a întreg publicului românesc precum și a Comitetului central și activitatea aceasta a noastră a fost apreciată și la adunarea generală ținută în anul acesta în Sibiu.

Comitetul și-a ținut de datorință să se îngrijască și de așezarea copiilor la diferite meserii. În scopul acesta a încredințat pe d-l Ioan Bârlea, care și-a achitat în cel mai frumos chip datorința națională *așezând până*

acum în total 56 băieți din mai multe comune la meseriași români din Blaj, Beiuș, Arad, Săliște, Brad și de prin alte orașe.

Acești copii cu timpul se vor reîntoarce acasă ca măiestri iscusiți și vor prelua locul cârpacilor străini.

Comitetul pus în fruntea despărțământului prin activitatea dezvoltată în decursul acestui an pe un teren cu totul nou, prin ținerea de prelegeri populare 80 la număr (cea mai mare parte ținute prin membrii comitetului), prin îmbrățișarea meseriilor, prin acțiunea pornită pentru stârpirea patimei beției și prin studiarea stării culturale a fiecărei comune — crede că despărțământul nostru nu stă în șirul din urmă între celelalte multe despărțăminte ale Asociațiunii.

Comitetul central ne-a trimis pentru prelegerile populare *100 cor.*, iar comitetul nostru cercual a hotărât ca din aceasta sumă să se acopere speșele de căraușie a conferențiarilor cari nu au trăsură proprie. *Diurn sau onorar nu s'a dat nimănui.*

Precum se poate constată din cele premerse, numărul conferențiarilor a fost 18, dintre cari după profesiune 11 sunt preoți, 5 advocați și 2 învățători.

D-l *Emil Chiffa*, contabil în Bistrița, a pus la dispoziția Comitetului central al Asociațiunii 150 de exemplare din *Calendarul său pe anul 1912*, — aceste calendare ni-s'au trimis nouă, iar noi le-am distribuit gratis între țărani și știutori de carte, cari încă nu sunt membri la Asociațiune. Propunem să se exprime mulțumită marimimosului donator și prin adunarea generală.

Pentru statorirea potrivită a programului de muncă pe anul viitor comitetul a cerut mână de ajutor dela toți domnii preoți și îndrumare că despre ce chestiuni s'ar putea mai cu folos și e lipsă mai arzătoare să tractăm în prelegerile populare pe viitor. Din răspunsurile primite constatăm că pretutindenea ni-se cere acțiune serioasă contra beuturii de tot stricăcioasă, îndrumări economice și desrobirea de uzurării.

În vederea acestora comitetul află de lipsă:

I. *Pe teren social* să mijlocească înființarea reuniunilor de înmormântare, de caritate, a corurilor și bibliotecii populare și alte asemenea.

II. *Pe teren economic-industrial*: înființarea reuniunilor de consum, de credit, să ajute procurarea diferitelor mașini economice, asigurarea vitelor, lucrarea rațională a pământului, îmbrățișarea meseriilor, să înființeze două magazine de bucate și cooperative.

III. *Pe teren literar*: culegerea poeziilor populare, răspândirea cărților de literatură.

IV. *Pe teren cultural*: ridicarea școalelor, cursuri cu analfabeții, sale de cetire, formarea bibliotecilor și agenturilor Asociațiunii.

Toate aceste credem că le vom ajunge rând pe rând prin cursuri sistematice de prelegeri, ținând un fel de școală cu poporul în toate comunele prin domnii preoți locali și prin membrii comitetului.

În fine mulțumind tuturor acelor cari ne-au dat mână de ajutor întru deșteptarea poporului și prin concursul lor au ajutat scopul Asociațiunii, rugăm onorata adunare generală să iee la cunoștință acest raport și să ne dee absolutorul peste lucrările săvârșite în interesul înaintării culturale a poporului român din aceste ținuturi așa de frumoase oarecând și astăzi așa de jalnice.

Emil Bran,
președintele desp.

Dr. Gavrilă Juga,
secretarul desp.

ÎNSEMNĂRI.

Pentru țesăturile românești. Ministerul industriei și comerțului din România, a prezentat Majestății Sale Regelui un proiect de regulament, prin care se înființează concursuri anuale de desemne pentru țesături și cusături după vechi motive românești, cari se țin la 1 Maiu și pot lua parte Românii de pretutindenea. Ținem de bine a publică în întregime regulamentul acesta:

Art. 1. Pentru reînțemeierea industriei scoarțelor, a velințelor, lăicerelor, fotelor, traistelor și a așternuturilor de lână țesute în alesuri românești, ministerul industriei și al comerțului va țineă concursuri anuale de desemnuri țesute și alese cu motive vechi românești.

Art. 2. Ori și cine și din orice parte locuită de români, va putea prezenta, sau trimite direct ministerului industriei și comerțului la București pentru concurs de desemnuri copiat direct, sau chiar resturi de scoarțe sau velințe, lăicere, fote, traiste, bete și tot felul de așternuturi de lână în alesuri, cu motive vechi românești, mai ales din acelea văpsite cu colori vegetale.

Desemnurile trimise vor fi însoțite de o cerere, în care petiționarul va arată numărul desemnurilor ce prezintă la concurs, precum și numele și adresa sa.

Concursul se va țineă în localul ministerului și va începe la 1 Maiu a fiecărui an.

Art. 3. Desemnurile prezentate la concurs, vor fi făcute în colori cu apă pe foi de hârtie de desemn, sau de cea cu pătrățele milimetrice, reprezentând exact înfățișarea și motivele exemplarului, după care au fost copiate.

Când acelaș motiv sau aceiași grupă de motive se repetă, va fi de ajuns a se desemna o singură dată motivul sau grupa și a se arată apoi de câte ori se repetă.

Art. 4. Pe fiecare foaie se arată:

a) Numărul de ordine după care este trecut în petițiune;

b) Mărimea originalului și pe cât va fi cu puțință numele motivelor din desemn;

c) Localitatea unde se află originalul după care e copiat;

d) Al cui este originalul și ce adresă are.

Art. 5. Nu vor fi admise la concurs desemnuri cu chipuri de obiecte, animale, flori, arbori ori buchete de flori. Vor fi admise însă desemnuri cu așa zise chipuri de plante stilizate, după cum se găsesc în modele vechi.

Art. 6. Transportul desemnurilor, la minister, privește pe persoana concurentă.

Cererile venite de peste hotarele țării vor fi scutite de timbru.

Art. 7. Pentru cercetarea și alegerea desemnurilor prezentate la concurs, ministerul industriei și comerțului va numi sub prezidenția secretarului general, o comisiune compusă din un pictor sau ornamentist în arta națională, o directoară sau patroană de școală, ori atelier de țesut scoarțe și alesuri românești din țară ori streinăătate, directorul muzeului de artă națională, șeful serviciului muzeului ministerului industriei și comerțului și șeful serviciului învățământului profesional și al industriei casnice.

Sedințele comisiunii vor avea loc în însuși locul ministrului de industrie și comerț, cu majoritate de membri; iar lucrările vor fi ajutate de doi funcționari dela serviciul învățământului și al industriei casnice.

Art. 8. Comisiunea va cerceta fiecare desemn în parte și va hotărî pe cele admise prin majoritate de voturi. Lucrările vor fi trecute într'o încheiere anume făcută.

Art. 9. Desemnurile alese vor fi apoi clasificate și propuse cu raport ministrului, spre a se plăti persoanelor cari le-au prezentat cu 5, 10, 15, 20, 25, 40 și 50 lei de foaie, ori desemn în parte.

Pentru 12 desemnuri sau foi cu grupe de desemnuri, alese din colecția aceleiaș persoane și cel puțin cu 5 lei bucata, ministerul va putea da un premiu de 100 lei.

Pentru 12 desemnuri sau foi cu grupe de desemnuri, alese din colecția aceleiaș persoane și plătite cu cel puțin 10 lei ministerul va putea da un premiu de 200 lei.

Pentru 12 desemnuri sau foi cu grupe de desemnuri, alese din colecția aceleiaș

persoane și plătite cu cel puțin 20 lei bucata, ministerul va putea da un premiu de 300 lei.

Pentru 12 desemnuri sau foi cu grupe de desemnuri alese din colecția aceleiași persoane și plătite cu cel puțin 30 lei bucata, ministerul va putea da un premiu de 400 lei.

Pentru 12 desemnuri sau foi cu grupe de desemnuri, alese din colecția aceleiași persoane și plătite cu 40 și 50 lei bucata, ministerul va putea da un premiu de 500 lei.

Art. 10. Rezultatul examinării aprobat de minister, se va face cunoscut numai prin publicarea în Monitorul Oficial și Foaia informațiilor comerciale.

Art. 11. Desemnurile astfel alese și aprobate, vor fi semnate de comisiune și provăzute cu ștampila ministerului și vor rămâne proprietatea acestuia. Persoanele concurente ne mai având nici un drept asupra lor.

Desemnurile respinse vor putea fi cerute ori ridicate direct de reprezentatori, până într-o lună dela data când s'a făcut cunoscut rezultatul examenului prin Monitorul Oficial și Foaia de informațiuni comerciale a ministerului.

Dela acest termen înainte, ministerul nu va mai răspunde de ele.

Art. 12. Ministerul industriei și comerțului după avizul comisiunii, va tipări modelele admise și le va pune în vânzare în folosul său.

Art. 13. Orice atelier, fie susținut de-a dreptul de minister, fie numai ajutat, nu va putea lucra după alte modele, decât după acelea oficial admise. Nici un ajutor nu se va putea acorda vreunui atelier, până nu va face o asemenea declarație.

Cooperativele în Rusia. («*Institut internațional d'agriculture*», Octomvrie 1912). Statistica oficială a organizațiilor cooperative în Rusia nu înregistrează decât activitatea a două forme de cooperative: cooperativele de *credit* și cooperativele *agricole*; cooperativele rurale de credit din Polonia nu sunt trecute.

La 1 Ianuarie 1912, funcționau următoarele cooperative:

5.562 asociațiuni de *credit*; cea mai mare parte dintre aceste asociațiuni au adop-

tat sistemul responsabilității limitate până la îndoitul creditului deschis, acordat fiecăruia dintre societari;

2.476 asociațiuni de *credit și de economie*, cu răspundere limitată;

1.405 casse *comunale de credit și de economie*, cari diferă de asociațiunile de credit propriu zise prin aceea, că administrația lor este încredințată comunelor (voloste sau stanițe) și nu se pot întemeia decât în baza hotărârilor luate de majoritatea celor $\frac{2}{3}$ din membri interesați, cari au drept de vot în adunările comunale;

7 *federațiuni de credit popular*, grupând 105 cooperative și 107 casse de credit popular cu atribuțiunea de a înlesni dezvoltarea sigură și neîncetată a cooperativelelor de credit; aceste casse de credit popular nu au societari, ci sunt organele autonome ale zemstvolului.

În afară de aceste instituții cooperative, mai funcționează în Rusia *instituții speciale de credit popular*, cari vin direct în ajutorul grupurilor rurale; la 1 Ianuarie 1909, ele erau în număr de 3792, repartizate astfel:

1.966 casse de economie și subsidii;

113 bănci populare pentru vechii clăcași ai imperiului;

750 casse de credit popular, ale căror resurse se iau din fondurile speciale ale mirului;

795 bănci rurale, al căror capital inițial este format din venitul fondurilor disponibile ale mirului;

118 casse comunale de economie și credit, cu statute speciale;

23 casse-orfelinat pentru colonii germani din sudul Rusiei, instituite încă din 1859;

27 casse pentru folosința bașkirilor, datând încă dela 1864.

La aceste instituțiuni speciale de credit popular, mai trebuiesc adăogate cele 1338 casse ale gminului servind populațiunii agricole din vechiul regat al Poloniei.

Trecând la situațiunea financiară a acestor cooperative, putem face următoarele constatări:

Asociațiunile cooperative de credit dispuneau la 1 Octomvrie 1911 de 127 milioane ruble, în care intrau 54% depozite;

Casele de credit și economie, la aceeaș dată, aveau un capital de 175 milioane ruble;

Cassele comunale de credit și de economie aveau un capital global de 70 milioane ruble;

Resursele federațiilor de credit popular erau formate dintr'un capital variabil, adunat de către cele 105 cooperative grupate în jurul federațiilor; acestea din urmă nu pot primi depozite;

Instituțiile speciale de credit popular dispuneau, la 1 Ianuarie 1912, de un capital de 30 milioane ruble.

Totalul de 402 milioane ruble, al acestor instituții financiare, se repartizează astfel;

241 milioane ruble, depozite;

35 milioane ruble procurate de diverse instituții ale Statului;

126 milioane ruble fonduri procurate de către cooperative.

În termen mijlociu, în toamna anului 1911, pentru fiecare casă de credit și economie erau disponibile 75 000 ruble, iar pentru asociațiunea cooperativă de credit, 25.000 ruble.

În ce privește cooperativele pur agricole, la 1. Aprilie 1911 funcționau 3013; dintre acestea, 2633 aveau un caracter general, 20 dintre ele subîmpărțindu-se în diferite secțiuni fiecare și 470 asociațiuni speciale, pentru un anumit fel de industrie agricolă.

Acestea din urmă erau distribuite în chipul următor:

172 apicultură;

106 cultura viței de vie, a arborilor fructiferi, a meiului și a legumelor;

55 creșterea păsărilor;

48 piscicultură;

45 creșterea vitelor și fabricarea laptelui;

14 câmpuri de experiență pentru răspândirea cunoștințelor agronomice;

9 aclimatare;

7 silvicultură;

6 fabricarea spirtului din fructe;

5 mica industrie agricolă;

1 sericicultură și

1 combaterea insectelor.

Cele 230 secțiuni ale celor 20 societăți agricole sunt repartizate astfel:

59 creșterea vitelor;

42 pomologie și horticultură;

36 agricultură în general;

18 producțiune de instrumente agricole;

21 învățământul agricol;

9 vânzare de produse agricole;

5 îmbunătățiri agricole și

15 credit și economie rurală.

Considerând epoca întemeierii lor, cele 3.103 societăți agricole se împart astfel:

465 societăți constituite dela 1900—1905;

1.954 societăți constituite dela 1906—1911;

121 societăți speciale constituite înainte de 1900;

119 societăți speciale constituite dela 1900—1905;

230 societăți speciale constituite dela 1906—1911.

Asociațiunile agricole erau, la 1 Ianuarie 1911, în număr de 273, dintre cari 160 cu'n caracter general și 113 c'o destinațiune specială; ele datează numai dela 1910. Se deosebesc de cooperative prin faptul, că societarii lor sunt responsabili în chip solidar; această solidaritate materială însă lipsește într'o asociațiune agricolă, care urmărește numai răspândirea culturii sistematice.

Recapitulând toate datele oficiale de până aci, se obține un total de 17.410 cooperative. Adăugând cooperativele de consumație și de producție, al căror număr aproximativ (statistice, în acest sens, lipsesc) este 7.350 se dobândește un total de 24.760 cooperative existente în Rusia.

Cea mai mare parte a cooperativelor de credit și agricole s'a constituit în cursul celor din urmă 5 ani. Desvoltarea uriașă a cooperativelor de credit se datorește mijloacelor procurate de către Stat. După «*Messenger du crédit populaire*» (organ oficial), cu data de 1 Martie 1912, suma globală a creditelor deschise în favoarea cooperativelor, se urcă la 104.649.600 ruble.

O mențiune specială merită instituția caselor de credit popular ale Zemstvolului, cari—din cauza numărului restrâns de federațiuni (7, dintre cari funcționează regulat numai 5) — și-au luat însărcinarea unor case centrale pentru toate cooperativele de credit.

*

Notițe Etimologice. Observăm ulterior că *știră* (< * *stira*) < *στειρα* se află și în albaneză în forma *ștjerë* (v. **Ovid Densușianu**, *Hist. l. roum.*, p. 224). Astfel *știră* ne-ar fi putut veni din grecește și prin albaneză, și în acest caz ș albanez nu s'a schimbat, ca de obicei, în s românesc poate fiindcă după *șt* urmează *j*. — Eti-

mologia *στεργός* (> * *sterpus*) > alban. *șterpë* > *sterp* e în acest chip cât se poate de evidentă, deci nu mai putem vorbi despre «originea obscură» a cuvântului *sterp*, care apropie limba română de cea albaneză și italiană (v. **Ov. Densușianu**, l. c.). Îndreptăm în acest chip această regretabilă scăpare din vedere. *Dr. N. D.*

Partea oficială.

Nr. 1617—1912.

PROCES VERBAL

luat în ședința festivă a secțiilor științifice-literare ale „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român” ținută în Sibiiu, la 13 Octomvrie n. 1912.

Prezident:

Andrieu Bârseanu.

Notar:

Octavian C. Tăslăuanu.

1. Prezidentul deschide ședința, la orele 4½ p. m. în sala festivă a Muzeului Asociațiunii, la care ia parte P. S. Sa Episcopul Dr. Miron Cristea și un public numeros.

2. Dl Dr. Ioan Lupaș rostește o conferință despre viața și activitatea lui Gheorghe Barițiu, al cărui centenar dela naștere îl serbează Asociațiunea.

Conferința dlui Dr. Ioan Lupaș e ascultată cu atențiune și aplaudată cu însuflețire.

3. Prezidentul mulțumind dlui Dr. Ioan Lupaș pentru frumoasa conferință închide ședința la orele 6.

D. U. S.

Andrieu Bârseanu, prezident.

Oct. C. Tăslăuanu, notar.

PROCES VERBAL

luat în ședința primă a adunării generale ordinare a «Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului român», ținută în Sibiiu, la 13 Octomvrie nou, 1912.

Prezident:

Andrieu Bârseanu.

Notar:

Octavian C. Tăslăuanu.

1. Prezidentul, în fața I. P. S. Sale Mitropolitul Ioan Mețianu, a Prea Sfințiiților Episcopi Ioan I. Papp și Dr. Miron E. Cristea, și a unui public numărös, întrunit în sala festivă a Muzeului «Asociațiunii», decorată cu portretul lui Gh. Barițiu, deschide adunarea generală la orele 11 a. m., rostind un discurs, în care se ocupă de câteva probleme culturale, ce ar trebui realizate în cadrele «Asociațiunii».

I. P. S. Sa Mitropolitul Ioan Mețianu salută adunarea generală în numele Arhierilor prezenți.

Prezidentul mulțumește I. P. S. Sale și salută pe d-l Vasile de Stroescu, care eră de față la adunare.

Publicul face ovațiuni călduroase d-lui V. Stroescu.

Se ia act, și discursul prezidentului se alătură la acest proces-verbal.

2. Prezidentul dispune, să se facă înscrierea delegaților prezenți ai despărțămintelor.

La notar s'au anunțat delegații următoarelor despărțăminte: Agnita, Beclean, Bistrița, Blaj, Brad, Brașov, Cluj, Deva, Diciosânmărtin, Făgăraș, Hațeg, Mercurea, Mociu, Murăș-Uioara, Nocrichiu, Orăștie, Reghin, Săliște, Sălciua, Sebeș și Vârșeț.

3. Se prezintă raportul general al comitetului central despre activitatea «Asociațiunii» în cursul anului 1911.

Raportul general al comitetului central fiind publicat în revista «Transilvania», se consideră cetit și se decide a se da spre consurare comisiunilor examinătoare.

4. Se trece la alegerea comisiunilor. La propunerea d-lui Dr. Aurel Cosma, avocat în Timișoara, se aleg:

a) în comisiunea pentru examinarea raportului general, d-nii: Dr. Elie Dăianu, Dr. Amos Frâncu, Dr. Valer Branîșce, Dr. Iuliu Maniu, Dr. Aurel Vlad și Dr. Nic. Bălan.

b) în comisiunea pentru censurarea socotelilor anului 1911 și a proiectului de buget pe anul 1913, d-nii: Dr. Francisc Hossu-Longin, Dr. Aurel Cosma, Ioan I. Lăpădatu, Vasile C. Osvadă și Constantin Popp.

c) în comisiunea pentru înscrierea membrilor, d-nii: Dr. Ioan Stroia, Dumitru Vulcu, Dr. Lucian Borcia, Dr. Nicolae Comșa, Dr. Aurel Crăciunescu și Dr. Tiberiu Brediceanu.

d) în comisiunea pentru întregirea comitetului central, d-nii: Nicolae Oncu, Romul Ciorogariu, Emanuil Ungurianu, Lazar Triteanu și Dr. Onisifor Ghibu.

5. Prezidentul comunică adunării generale, că în timpul reglementar s'au prezentat două propuneri dela d-nii: Emil Bran, preot în Dragomirești și Gheorghe Dobrin, învățător în Bucium, cari recomandă mai multe îmbunătățiri în activitatea «Asociațiunii».

Propunerile se dau spre studiere și recomandare comisiunii pentru examinarea raportului general.

6. Prezidentul ridică ședința la orele 12, invitând publicul să ia parte la desvălirea bustului lui Gheorghe Barițiu, așezat în grădina școlii civile de fete a «Asociațiunii».

7. La desvălirea bustului lui Gheorghe Barițiu, la care au luat parte și Arhiepiscopul, prezidentul a rostit o cuvântare, în care a arătat importanța lui Gh. Barițiu în mișcarea noastră culturală. La sfârșitul cuvântării s'a înlăturat vălul de pe bustul în bronz al lui Gheorghe Barițiu, între aclamațiunile și aplauzele publicului. Pe soclul bustului s'au depus următoarele cununi: din partea Academiei Române din București, din partea Societății pentru fond de teatru român, din partea școlii civile de fete a «Asociațiunii», din partea fiicelor și nepoților lui Barițiu, din partea Profesorilor din Blaj, din partea Tinerimii din Cluj, din partea Societății «Carpații» din București, din partea Reuniunii femeilor române din Brașov.

La desvălirea bustului a cântat corul seminarului «Andreian» sub conducerea d-lui Timoteiu Popovici și corul Școlii civile de fete a «Asociațiunii».

D. U. S.

A. Bârseanu, prezident. Oct. C. Tăslăuanu, notar. — S'a cetit și verificat. Sibiu, 19 Octomvrie 1912. Dr. Il. Pușcariu, Dr. O. Russu, Dr. V. Bologa, N. Togan, A. Bunea, R. Simu și I. Banciu.

PROCES VERBAL

Iuat în ședința a doua a adunării generale ordinare a „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român“, ținută în Sibiu la 14 Octomvrie st. n. 1912.

Prezident:

Andreiu Bârseanu.

Notar:

Octavian C. Tăslăuanu.

8. Prezidentul deschide ședința la orele 8½ a. m. în sala festivă a Muzeului «Asociațiunii» și dă cuvântul notarului, care citește următoarele scrisori și telegrame sosite pentru adunarea generală: dela dl Dr. Ioan Urban-Jarnik o scrisoare, și telegrame dela «Academia Română» — secția Pitești a Ligei culturale, — G. Pop de Băsești, — mai mulți fruntași din Dej, — mai mulți fruntași din Bistrița, — președintele societății «Carpații» din București, — despărț. Giurgiu, — desp. Beiuș, — desp. Vișeu-Iza, — d-na văduvă Dr. Anca, — desp. Hațeg, — Români din Deva, — desp. Ceica și Dr.

Horia Petra-Petrescu. Notarul citește și adresa Reuniunii învățătorilor dela școalele populare din protopopiatele arădane I—VII, în care se împărtașește, că adunarea generală a Reuniunii a ales «Asociațiunea» membru onorar al ei, liberându-i și diploma cuvenită.

Se ia act.

9. Urmează raportul comisiunii pentru examinarea raportului general al Comitetului central al «Asociațiunii». Raportorul comisiunii, dl Dr. Elie Dăian, după o introducere, în care stăruie asupra momentelor mai însemnate din activitatea «Asociațiunii» în ultimul an, face următoarele propuneri adunării generale:

a) să ia act cu aprobare de cuprinsul raportului general al Comitetului central.

Se ia act cu aprobare.

b) să deie expresie durerii sale pentru pierderea membrilor Comitetului central și ai Secțiilor științifice-literare, a binefăcătorilor și a celorlalți membri decedați dela ultima adunare generală încoace.

Adunarea generală își exprimă părerile de rău prin ridicare.

c) să mulțumească tuturor binefăcătorilor, cari au făcut donațiuni pentru așezămintele instituțiunii noastre și pentru scopurile culturale urmărite de «Asociațiune», în special dlui Vasile Stroescu.

Adunarea generală primește propunerea, mulțumind tuturor binefăcătorilor și aclamând pe dl Vasile de Stroescu.

d) Să aprobe dispozițiile Comitetului Central privitoare la acțiunea cooperativă și anume așa, după cum sunt specificate în raportul general — «Transilvania» pag. 304—305 — cu întregirea propoziției ultime, precum urmează: «In sfârșit finanțarea băncilor sătești se va face de către băncile regionale existente, la al căror ajutor «Asociațiunea» contează».

La acest punct se începe o discuție, la care iau parte domnii: Ioan I. Lăpădatu, Dr. E. Dăian, Nicolae Ivan, Vasile C. Osvadă, Dr. Aurel Vlad, Partenie Cosma, Victor Tordășianu.

Fiind timpul înaintat prezidentul ridică ședința la orele 10¹/₂, anunțând că discuția se va continua după prânz.

Continuarea ședinței a doua.

După prânz, la orele 3³/₄, prezidentul redeschide ședința, dând cuvântul d-lui Victor Tordășianu, care își continuă vorbirea.

Mai vorbesc d-nii Dr. Iuliu Maniu, Vasile Damian și Dumitru Comșa. In cursul discuției s'au mai prezentat două propuneri, și anume: 1. dl Vasile C. Osvadă propune ca chestiunea cooperativelor să se încredințeze unui birou cooperativ independent și 2. dl Victor Tordășianu propune, că aceeaș chestiune să se încredințeze însoșirilor noastre economice existente, cari vor înființa o federală sau o centrală a însoșirilor.

Ambele propuneri, fiind puse la vot, n'au fost primite de adunarea generală. Prezidentul a pus deci la vot propunerile comisiunii și ale Comitetului central.

Adunarea generală a primit cu 45 de voturi contra 38 de voturi propunerile Comitetului central cuprinse în raportul general.

e) Postul de conferențiar agronomic să se mențină și Comitetul central să se însărcineze a-i asigna cheltuielile de călătorie din mijloacele «Asociațiunii». Pentru acoperirea cheltuielilor Comitetul se va îngriji, între altele, în chipul următor: 1. să roage «Banca generală de asigurare», susținută de toate băncile românești și de întregul public românesc, să acorde întreaga ei cvoță filantropică pentru scopurile «Asociațiunii»; 2. să stăruie cu dinadinsul pentru înmulțirea membrilor ordinari ai «Asociațiunii», mai ales în cercurile preoțești și învățătorești, cerând în scopul acesta și sprijinul Prea Veneratelor Consistoare ale noastre.

Adunarea generală decide, ca propunerea aceasta să se discute în legătură cu bugetul «Asociațiunii».

r) Adunarea generală să enunțe necesitatea urgentă a înființării internatului studenților români din Cluj și să invite Comitetul, să facă pașii de lipsă în scopul acesta. Iau parte la discuția acestei propuneri d-nii Partenie Cosma, Dr. Elie Dăianu, Dr. P. Cioban, iar președintele dă lămuriri, că în gestiunea înființării internatului studențesc din Cluj, adunarea generală din anul trecut a luat o hotărâre, care se va și executa din partea Comitetului central.

Adunarea generală ia act de aceste lămuriri, iar comisiunea își re-trage propunerea.

g) Adunarea generală să exprime Comitetului central mulțumiri pentru felul cum a înfăptuit ideea ridicării monumentului lui Gh. Barițiu, precum și dlui Oscar Spaethe pentru chipul artistic, cum a executat acel monument. Să mulțamească și tuturor celor ce au contribuit cu obolul lor la ridicarea acestui monument.

Adunarea generală mulțumește Comitetului central, sculptorului Oscar Spaethe și donatorilor.

h) Adunarea generală să aprobe propunerea Secțiilor științifice-literare ale «Asociațiunii» referitoare la înființarea unei secții de drept, așteptând ca până la viitoarea adunare generală Comitetul central să prezinte propuneri concrete în această gestiune.

Propunerea se primește.

i) Propunerile prezentate adunării generale de domnii: Emil Bran, preot în Dragomirești, și George Dobrin, învățător în Bucium, să se deie Comitetului central spre examinare.

Se primește.

10. Urmează raportul comisiunii pentru cenzurarea socotelilor pe 1911 și examinarea proiectului de buget pe 1913. Raportorul d-l Ioan Lăpădatu, face o expunere asupra averii «Asociațiunii», constatând că socotelile, «Asociațiunii» pe anul 1911 s'au găsit în perfectă ordine și pe deplin justificate; propune deci, ca adunarea generală să aprobe (bilanțul pro 1911 și să încuviințeze plus erogatele obvenite, și anume: K 6070·58 la revista «Transilvania», K 1526·59 la cheltuielile de cancelarie și K 137·89 la diapozitive, și în fine, să deie Comitetului central absolutur pentru gestiunea anului trecut.

Adunarea generală primește propunerea comisiunii.

11. Raportorul, trecând la proiectul de buget pe anul 1913 face o expunere a situației financiare a «Asociațiunii», prezentând următoarele propuneri:

a) Adunarea generală să aprobe urcările de retribuție la profesorii și profesorele dela Școala civilă de fete a «Asociațiunii», conform hotărârii Comitetului.

Se aprobă.

b) Să aprobe votarea sumei de K 2400 ca gratificațiune și escontentare foastei directoare a internatului Școlii civile de fete a «Asociațiunii», doamnei Elena Anghel născ. Petrașcu.

Se aprobă.

c) Să aprobe, începând cu anul școlar 1913/14 urcarea taxelor pentru elevele din internatul Școlii dela 500 la 700 Cor. Comitetul central, în raportul său special către adunarea generală propune, ca aceste taxe să se urce dela 500 - 600 Cor. Dl Nicolae Borzea, protopop în Făgăraș, propune să nu se urce aceste taxe.

Adunarea generală decide cu o majoritate de voturi, ca taxele dela internat cu începerea a. șc. 1913/14 să se urce dela 500 Cor. la 600 Cor. pe an.

d) Să se mențină postul de conferențiar agronomic, a cărui suprimare o propune Comitetul central. În jurul acestei propuneri se începe o discuție, la care iau parte d-nii: Nicolae Ivan, Dr. Ilarion Pușcariu, Dr. Elie Dăianu, Victor Tordășianu, Vasile C. Osvadă, Dr. Pompil Cioban, Dr. Aurel Crăciunescu și Partenie Cosma.

Adunarea generală decide cu majoritate de voturi, ca postul de conferențiar agronomic să se mențină, primind și propunerile comisiei pentru examinarea raportului general, cuprinse sub punct 9 lit. e.

e) să mențină îmbunătățirile de salare ale secretarilor și arhivarului, a căror suprimare o propune Comitetul Central în raportul său special.

Propunerea comisiei se primește.

f) Să mulțumească d-lui Dr. Traian Petrașcu, medic în Tâlmăciu, care s'a obligat a restitui «Asociațiunii», în rate anuale de Cor. 100, stipendiul de Cor 600, pe care l-a primit în timpul studiilor.

Adunarea generală mulțumește d-lui Dr. Tr. Petrașcu.

g) Să aprobe proiectul de buget pe 1913.

Se aprobă.

12. Dl Dr. Aurel Crăciunescu, raportorul comisiei pentru înscrierea membrilor noi, raportează, că s'au înscris ca membri următorii:

Membri fondatori: Ionel Mocsony, Căpâlnaș; Dr. Titu Babeș, adv. Budapesta.

Membri pe viață: Dr. Eugen Piso, adv. Sibiu; Dr. Pompei Cioban, avocat, Timișoara; Dr. Virgil Cioban, preot mil. Sibiu; Ioan Urs de Margine, Sibiu; Dr. Emil Precup, prof. Sibiu; Dr. Aurel Milea, Sibiu; Ioan Pamfilie, arhitect, Sibiu; Iosif Comanescu, preot, Codlea; Dr. Traian Petrașcu, medic, Tâlmăciu; Dr. Valer Moldovan, adv. Turda; «Viitorul», inst. de cred. Ocna-Sibiului; d-na Aurora Gârda, Lugoj.

Membri ordinari: D-na Ana Moga, Sibiu; d-na Victoria Dr. Cristea, Ocna-Sibiului; d-na Livia Dr. Crăciunescu, Sibiu; d-na Eugenia Dr. Brediceanu, Sibiu; d-na Cornelia Stanciu, Sibiu; d-na Claudia Dr. Bucșan, Sibiu; domni: Dr. Victor Raicu, adv. Sibiu; Ilie Piso, preot, Tâlmăcel; Nicolae Russu, preot, Vesăud; Dr. Eugeniu Șelariu, med., Sibiu; Dr. Liviu Turcu, adv. Sibiu; Ionel Tilea, funcț. de bancă, Sibiu; Dr. David Bleahu, adv. Mediaș; Dr. Ilarion Rusan, med., Nocrichiu; Ascaniu Crișan, prof., Sibiu; Nicolae Grecu, comerciant, Porcești; Constantin Buga, Sibiu și Dr. Constantin Bucșan, adv., Sibiu.

Se ia act.

13. Urmează alegerea a doi membri în Comitetul central. Raportorul comisiei de candidare, d-l Emanuel Ungureanu, propune și

adunarea generală aclamă cu unanimitate aleși pe: d-l Dr. Eusebiu Roșca, director seminarial, membru ordinar, și pe d-l Dr. Lucian Borcea, avocat, membru suplent.

14. Urmează fixarea locului pentru adunarea generală din 1913 D-l Dr. Aurel Vlad, în numele despărțământului Orăștie, invită adunarea generală pentru anul viitor la Orăștie.

Se primește.

15. Verificarea proceselor verbale ale adunării generale se încredințează membrilor Comitetului central din Sibiu, cari au participat la adunarea generală.

16. Președintele, fiind ordinea de zi terminată, după un discurs de încheiere, în care mulțumește tuturor celor ce au participat la lucrările adunării generale, și în special arhierilor și bărbașilor din străinătate, la orele 7 p. m. declară adunarea generală de închisă.

D. U. S.

Andrei Bârseanu, președinte. *Oct. C. Tăslăuanu*, notar. — S'a cetit și verificat. Sibiu, în 19 Octomvrie st. n. 1912. *Dr. Il. Pușcariu*, *Nic. Togan*, *Ars. Bunea*, *R. Simu*, *Dr. O. Russu*, *Dr. V. Bologa*, *Dr. L. Borcia*.

Sedința a XII-a a comitetului central, ținută la 5 Octomvrie 1912.

Prezident: *Andrieu Bârseanu*. Notar: *Oct. C. Tăslăuanu*. Membrii prezenți: *Dr. Vasile Bologa, A. Bunea, O. Goga, Dr. Il. Pușcariu, Dr. O. Russu, Romul Simu și N. Togan*.

Adunarea generală: (442 - 445 N-rii 1531, 1516, 1453 și 1492—1912). Se stabilește textul unui raport special către adunarea generală, privitor la bugetul și socotelile «Asociațiunii». Se decide înaintarea propunerilor d-lui Emil Bran, directorul desp. Vișeu-Iza, adunării generale. Se iau dispoziții privitoare la desvălirea bustului Gh. Barițiu.

Fundațiuni: (446 Nr. 1497—1912). Vasile Suciu, bursierul fund. Petran își justifică sporul în studii. Bursa se declară vacantă.

Despărțăminte: (449 Nr. 1498—1912). *Ceica*. Cu ocazia adunării cercuale din Rogoz s'au ținut 2 prelegeri populare. Desp. în cursul anului a ținut 14 prelegeri în 6 comune și a înființat agenturi și biblioteci în 7 comune. (*Adunarea cercuală din 28 August 1912*).

— (450 Nr. 1502—1912). *Sighișoara*. Cu ocazia adunării cercuale din Hașfalău, dl Ambrosiu Stoicovici, director școlar, a ținut o prelegere despre alcoolism. (*Adun. cerc. din 12 Iulie 1912*).

— (451 Nr. 1514—1912). *Șimleu*. Cu ocazia adunării cercuale din Badon, dl Daniil Graur, învă. a ținut o prelegere populară despre vierit și s'a hotărât ca desp. să se dismembreze în următoarele despărțăminte: 1. Șimleu cu comunele aparținătoare cerc.-adm. Șimleu și Crasna, 2. Jibou cu comunele din cerc.-adm. Zălau și Jibou, 3. Chiorul cu comunele cerc.-adm. cu acelaș nume, 4. Băsești cu comunele adm. cu acelaș nume.

Muzeu și Bibliotecă: (455 și 460 Nr. 1533 și 1500). Secretarul Oct. C. Tăslăuanu a adus dela expoziția etnografică din Bicz (Giurgeu) 65 obiecte, dintre cari 30 donate iar restul cumpărate cu 114 cor. 20 bani — «Solia Satelor» dăruiește Bibliotecii publicațiunea «Autonomia catolică din Ungaria. Memorial». Brașov 1897.

Cărți dăruite: (461 și 463 N-rii 1483, 1486). S'au dăruit cărți bibliotecii populare din Lozna și spitalului militar din Murăș-Oșorheiu.

Membrii: Cassierul raportează că s'au înscris următorii membrii:

I. *Membrii fondatori:* 1. Dr. Ioan Papp, avocat în Brad și 2. D-na Veturia Dr. Papp, soție de avocat în Brad, achitând fiecare taxa întregă.

II. *Membrii pe vieață:* 1. Andreiu Candrea, preot, Lupșa; 2. Dr. Nicolae Olariu, adv. Petroșeni; 3. Vasile Papp, preot, Topa-de-sus; 4. Petru Tăslăuanu, învățător în Bilbor; 5. Dr. Augustin Chețianu, avocat, Reghin; 6. Mihail Grecu, cassar de bancă, Reghin; 7. Iustinian Harșa, profesor, Odorheiuul-săcuces, cari toți 7 au achitat întreagă taxa; 8. Coman Șogan, proprietar în Grebenișul-de-Câmpie; 9. Andreiu Russu, învățător pens. în Săcalul-de-Câmpie; 10. Dionisiu Muntean, notar în Ofenbaia; 11. Flore Bogdan, director de bancă în Reghin, cari toți 4 au achitat câte o rată din taxa de membri pe vieață.

III. *Membri ordinari:* 1. Aneta Zehan, văd. de avocat în Diciosânmartin; 2. Nicolae Frâncu, preot; 3. Teodor Moga, proprietar și 4. Alexandrina Moga, ambii din Zaul de Câmpie; 5. Octavian German, preot în Hădărău; 6. Romul Orbean, preot în Iclânzul; 7. Traian Barzu, asesor consistorial în Birchiiș; 8. Traian Petrișor, preot în Gușteriță; 9. Nicolae Todea, comerciant în Sălciva de sus; 10. Lazar Chirilă, învățător în Muncel; 11. Ioan Onea, preot în Hădărău (Lupșa); 12. Gavril Rancea, învățător în Berzești; 13. Constantin Giurgescu, preot în Runcul de Arieș; 14. Ioan Giurgescu, proprietar în Runcul de Arieș; 15. Alexandru Muntean, comerciant în Ofenbaia; 16. Vasilie Gan, protopop, Ofenbaia; 17. Ioan Muntean, proprietar în Ocoliiș; 18. Nestor Manciu, preot în Ocoliiș; 19. Andreiu Muntean, învățător în Ocoliiș; 20. Sebestean Ciapă, învățător în Lupșa; 21. Nicolae Saben, comerciant în

Lupșa; 22. Vasilie Șpan, preot în Lupșa; 23. Ioan Vlasiu, învăț. pens. în Beclean (Betlenkörtvélyes); 24. Alexandru Frăsincar, învăț. pens., în Beclean; 25. Alexandru Măierean, preot în Ujös; 26. Ioan Cotuț, preot în Dobricul-mic; 27. Virgil Boroș, proprietar în Feleacul-săsesc; 28. Iuliu Murășean, învățator în Spermezău; 29. Ioan Haloș, preot în Spermezău; 30. Ioan Hoportean, preot în Vajdasig; 31. Dr. Petru Meteș, avocat în Aiud; 32. Oliviu Sârbu, funcționar de bancă în Murăș-Ilia; 33. Ioan Banciu, preot în Viștea-de-sus; 34. Insoțirea de credit în Viștea-de-sus; 35. Dr. Romul Miocu, preot în Petroșeni; 36. Dr. Vas. Pocol, adv. Petroșeni; 37. Dr. Nic. Brinzeu, preot în Vulcan; 38. Petru Turcu, inv. în Uricani-Hobiceni; 39. Ioan Suciu, preot în Petrila; 40. Nic. Gârbea, preot în Baru-mare; 41. Aurel Popescu, notar; 42. Nic. Bogdan, preot; 43. Ioan Neagoe, preot în Stremți; 44. Aurel Hulea, preot în Galda-de-jos; 45. Nicolae Rognean, notar jud., Aiud; 46. Dr. Cornel Circa, medic în Aiud; 47. Augustin Ștancel, comerciant în Aiud; 48. Atanasiu Roșian, notar în Gârbova de jos; 49. Nicolae Borza, casar în Viștea-de-jos; 50. Ioan Șandru, notar în Viștea-de-jos; 51. Augustin Șandru, învățator în Viștea-de-jos; 52. Aurel Borzea, contabil în Viștea-de-jos; 53. Istrate Făgărășan, viconotar în Viștea-de-jos; 54. Ilariu Debău, contabil în Făgărăș; 55. Leon Solomon, notar cercual în Drăguș; 56. Insoțirea de credit în Drăguș; 57. Insoțirea de consum în Drăguș; 58. Zevedeu Scurtu în Drăguș; 59. Biserica gr.-or. în Drăguș; 60. Nicolae Tipurița, direct. de bancă în Mediaș; 61. Flora Simon în Sângeorgiul de Câmpie; 62. Onoriu Savu, preot în Ujfalău (l. Teaca); 63. Ioan Macaveiu, preot în Archiud; 64. Simion Bura, contabil în Ardiud; 65. Ioan Simu, preot în Luna de Arieș; 66. Adrian Costin, preot în Petridul de jos; 67. Iacob Triș, contabil în Turda; 68. George Murășan, preot în Harastăș; 69. Sofia Dr. Chirtop, soție de avocat în Câmpeni; 70. Aurel Ioanete, comerciant în Câmpeni; 71. Elena Dr. Morcan, soție de adv., Câmpeni; 72. Avram Sârbu, învățator în Câmpeni; 73. Domnica Porea n. Chirtop în Câmpeni; 74. Romul Furdul, protopop în Câmpeni; 75. Traian Morcan, avocat în Câmpeni; 76. Elvira Dr. Pop, soție de avocat în Abrud; 77. Mircea Pop, abiturient în Abrud; 78. Dr. George David, avocat în Abrud; 79. Ana Gomboș, soție de preot în Abrudsat; 80. Traian Banciu, preot în Vidra-de-jos; 81. George Reșiga, învățator în Vidra-de-jos; 82. Grigorie Nicola, preot în Vidra-de-mijloc; 83. Iosif Trifa, preot în Vidra-de-sus; 84. Alexandru Găldău, învățator în Ponorel; 85. Ioan Gligor, preot în Ponorel; 86. Mihail Iancu, preot în Vidra-de-jos; 87. Nicolae Oneț, preot în Peleş-Sohodol; 88. Demetriu Goia, preot în Peleş-Sohodol; 89. Viorica Chirtop în Gârda-de-sus; 90. Dr. Andreiu Nicola, adv. în Gârda-de-sus; 91. Dr. Remus Pasca, adv. în Gârda-de-sus; 92. Aug. Laurențiu, preot în Berchieș; 93. Dr. Sever Dan, cand. de avocat în Sibiiu; 94. Ioan Crișan, preot în Tothaza; 95. Aurel Fulea, candidat de avocat în Tothaza; 96. Nicolae Frâncu, contabil în Mociu; 97. Alexandru Niculescu în Măierău; 98. Alexandru Șuteu, învățator în Iernuttaia; 99. Ioan Silaghi, preot în Idicel; 100. Emil Caliman, preot în Brețcu (Reghin); 101. Octavian Petra, preot în Ibănești; 102. Alexandru Rus, preot în Sărățel; 103. Alex. Oltean, preot în Jabeniița; 104. Ioan Suciu, învățator în Căcuciu; 105. Vasile B. Munteșcu, preot în Solovăstru; 106. Ioan M. Pop, învățator în Sănmihai; 107. Romul Catariș, inv. în Gurghiu; 108. Teodor Branea, preot în Hodac; 109. Zaharie Lupu, preot în Hodac; 110. Alexandru Moldovan, învățator în Reghin; 111. Victor Mera, farmacist în Reghin; 112. Vasile Duma, protopop în Reghin; 113. Teodor Stinghe, măcelar în Reghin; 114. Ioan Varga, contabil în Reghin; 115. Dr. Alexandru Kiss, cand. de adv. în Reghin; 116. Dr. Teodor Popescu, cand. de adv. în Reghin; 117. Pavel Jurma, preot în Timișșântandraș; 118. Timotei Popoviciu, profesor în Sibiiu.

Extras din procesul verbal al ședinței.

Oct. C. Tăslăuanu m. p.,
secretar.

Ședința a XIII-a a comitetului central, ținută la 2 Noemvrie 1912.

Prezident: *Andrieu Bârseanu*. Notar: *Oct. C. Tăslăuanu*. Membrii prezenți: *Dr. V. Bologa, Dr. L. Borcia, Ars. Bunea, Dr. Il. Pușcariu, Dr. O. Russu, Romul Simu, N. Togan* și casșierul *I. Banciu*.

Adunarea generală (472 Nr. 1614—1912). Se prezintă procesele verbale ale adunării generale, ținute în Sibiu, la 13 și 14 Octomvrie n. a. c. Comitetul central ia act de hotărârile adunării generale și decide următoarele: însărcinează biroul să publice concurs pentru ocuparea postului de conferențiar cooperativ în următoarele condițiuni: *a)* îndatoririle conferențiarului cooperativ să fie cele fixate în raportul general al comitetului central către adunarea generală, *b)* retribuția conferențiarului cooperativ va fi de Cor. 2400, plus cheltuielile de călătorie și diurne de Cor. 6. *c)* concurenții vor avea să dovedească prin acte studii ce le-au terminat și praxa ce-au făcut-o. Această decizie se va comunica și d-lui V. Stroescu; propunerile ce-au intrat la adunarea generală se dau spre examinarea biroului; comitetul central angajează din nou provizor pe un an pe d-l Aurel Cosciuc ca conferențiar agronomic, invitându-l să prezinte în ședința, viitoare, din Decemvrie, un program amănunțit de lucru. În legătură cu aceasta comitetul central mai decide: se încredințează biroul să facă din nou apel la «Solidaritatea» ca băncile să sprijinească materialecește propaganda economică a «Asociațiunii»; să facă o adresă către toate băncile, invitându-le să se înscrie membrii pe viață sau fondatori ai «Asociațiunii»; să facă o adresă către direcțiunea băncii generale de asigurare, rugându-o să pună la dispoziția «Asociațiunii» întreaga ei cvotă filantropică; să pregătească un proiect privitor la o nouă arondare a despărțămintelor după cercurile administrative sau protopopiate, cu scop de a înmulți membri «Asociațiunii»; să facă o adresă către consistoare, rugându-le să deie o circulară, în care să invite pe domnii preoți și învățători să se înscrie membri ai «Asociațiunii».

Fundațiuni și donațiuni: (474 și 478 Nr. 1573 și 1527—1912). Simion Balomiri fost primar al Sebeșului, testează «Asociațiunii» Cor. 4000. — Nic. Sc. Ștefan, bursier al fund. Petran, își justifică sporul în studii; bursa i se votează și pe anul școlar 1912/13.

Despărțăminte: (480 Nr. 1648—1912) Aiud-Teiuș. S'a luat dispoziția să țină prelegeri populare sistematice și să înfiinzeze agenturi (*șed. comit. cerc. din 16 Oct. 1912*).

— (481 Nr. 1582—1912) *Beiuș*. S'au ținut prelegeri populare în trei comune. În comuna Sf. Mărtin s'a înființat o bibliotecă populară, iar în comuna Delani s'a aranjat o expoziție de legume (*șed. comit. cerc. din 5 Octomvrie 1912*).

— (482 Nr. 1534—1912) *Bistrița*. Cu ocazia adunării cercuale din Sărațel, d-l Dr. Gavril Tripon, adv., a ținut o prelegere despre «Asociațiune», iar d-l I. Corbu a vorbit despre alcoholism. Intre țărani cei mai harnici s'au împărțit 4 premii de câte 5 cor. și mai multe broșuri populare (*șed. comit. cerc. din 25 Sept. 1912 și adun. cerc. din 29 Sept. 1912*).

— (483 Nr. 1539—1912) *Blaj*. A decis să pregătească o broșură scrisă pe înțelesul poporului despre îngrijirea copiilor (*șed. comit. cerc. din 6 Octomvrie 1912*).

— (484 Nr. 1521—1912) *Cluj*. Cu ocazia adunării cercuale din Cojocna d-l Ioan Precup, absolvent de teologie, a ținut o prelegere despre asigurări, iar d-l Alexandru Lupescu despre «Carte și cultură». Director al despărțământului s'a ales d-l Dr. Basil Bașiotă. Administrația grădini și caselor Petran se va face în viitor din partea comitetului central printr'o persoană încredințată de dânsul. Administrator se numește d-l Dr. Valentin Poruțiu, avocat în Cluj. Se decide ca în viitor să nu se mai cheltuiască nici o sumă pentru administrarea grădinei și internatului Petran, (*șed. comit. cerc. din 18 Sept. și 29 Sept. 1912; adun. cerc. din 21 Sept. 1912*).

- 485 Nr. 1566—1912). *Diciosânmărtin*. Cu ocazia adunării cercuale s'a aranjat o expoziție de lucruri de mână și o întrecere de jocuri, împărțindu-se premii în sumă de Cor. 110 (*adun. cerc. din 28 Aug. 1912; șed. comit. cerc. din 26 Oct. 1912*).
- (486 Nr. 1576—1912) *Hașeg*. Adunarea cercuală s'a ținut în Puiu (*șed. comit. cerc. din 20 Sept. 1912 și adun. cerc. din 29 Sept. 1912*).
- (487 Nr. 1561—1912) *Ibașfalău*. Despărțământul a înființat trei biblioteci populare, în comuna Valhid s'a ținut un curs de analfabeți s'au mai ținut 12 prelegeri populare în 7 comune (*adun. cerc. din Șaroșul-săsesc, 6 Oct. 1912*).
- (488 Nr. 1338—1912). *Indol*. Prima adunare cercuală s'a ținut în Iara-inferioară. Desp. în cursul anului a ținut prelegeri populare în trei comune, iar în una a aranjat o reprezentație teatrală. Cu ocazia adunării cercuale d-l Dr. Ioan Giurgiu, adv., a ținut o prelegere poporală despre poetul Gheorghe Coșbuc. S'a decis să se aranjeze șezători culturale în toate comunele (*adun. cerc. din 8 Sept. 1912*).
- (489 Nr. 1560—1912) *Lugoji*. Cu ocazia adunării cercuale din Gruia s'au ținut următoarele prelegeri: d-l Ioan Groșoreanu despre «Insușirile pământului și gunoirea lui»; Dimitrie Soceneanu despre rasele nobile ale vitelor cornute și P. Ugliș despre «Crâșmă», (*adun. cerc. din 21 Sept. 1912*).
- (490 Nr. 1578—1912) *Măhaciu*. Desp. a ținut 8 prelegeri economice, înființând biblioteci populare și înscriind membri ajutători la «Asociațiune». Cu ocazia adunării cercuale din Dumbrău, d-l Iuliu Căpălneanu a ținut o prelegere despre «Creșterea copiilor» (*adun. cerc. din 22 Sept. 1912*).
- (491 Nr. 1559—1912). *Năsăud*. Desp. în cursul anului a desfășurat o activitate exemplară: a ținut 69 de prelegeri și șezători populare, cele mai multe împreunate cu producțiuni muzicale și declamatorice; a înființat câte o reuniune de consum în Năsăud și Telciu, o bibliotecă poporală și o reuniune de înmormântare în Năsăud; a aranjat o expoziție etnografică în Rodna-nouă, împărțind premii în sumă de Cor. 100. Cu ocazia adunării cercuale din Mintiul românesc s'au ținut următoarele prelegeri: Vasile Bichigeanu, profesor, despre Gheorghe Barițiu; Cornel Sânjuan, profesor, despre «tovărășii și foloasele lor» și dl Emil Domide, profesor, despre «îmbrățișarea meseriilor și negoțului». Tot cu ocazia adunării cercuale s'a aranjat o expoziție etnografică, împărțindu-se 4 diplome între țărance, apoi o expoziție de copii, împărțindu-se 7 premii de câte 6 cor. S'au premiat 10 agenturi active, dându-li-se câte 20 de cărțițele din «Biblioteca poporală a Asociațiunii», iar între țărani cei mai harnici s'au împărțit 100 de broșuri populare. (*Adun. cerc. din 22 Septemvrie 1912*).
- (492 Nr. 1603—1912). Cu înființarea noului desp. *Chior* se încredințează dl Ioan Sârbu, protopop gr. cat. în Șomcuta-mare.
- 493 Nr. 1668—1912). *Sătmar-Ugocia*. Înaintează următorul plan de dismembrare al despărțământului: I. *Baia-mare*, din comunele cerc. adm. Baia-mare, cu înființarea desp. se încredințează dl Vasile Lucaci, preot în Șisești. II. *Seini*, din comunele cerc. adm. Seini, apoi Țara-oașului și comunele românești din comitatul Ugocia. Cu înființarea lui se încredințează dl Gheorghe Șuta, protopop în Borlești. III. *Sătmar*, din comunele cerc. adm. Sătmar, Ciughir și Ardiud. Cu înființarea lui se încredințează dl Ludovic Mărcuș, protopop în Mădăras. IV. *Careii-mari*, din comunele cerc. adm. Careii-mari. Cu înființarea lui se încredințează dl Romul Marchiș, arhidiacon în Careii-mari.
- (494 Nr. 1568—1912). *Șercaia*. Dl Dr. Nicolae Șerban, încredințat cu înființarea desp. Șercaia, înaintează procesul verbal al adunării de constituire, ținută în Șercaia, la 6 Octomvrie 1912, în care noul despărțământ s'a declarat înființat, cuprinzând comunele din cerc. adm. Șercaia, afară de Vlădeni și Țanțari. Director al desp s'a ales dl Dr. Victor Fodor, medic. Cu ocazia adunării de constituire s'au ținut trei prelegeri. Dela membri s'a încasat suma de cor. 700.

Muzeu și Bibliotecă: (498—500 N-rii 1645, 1665 și 1583 1912). Dl I. Nistor, contabil în Șeica-mare, dăruiește muzeului o monedă de argint din timpul domniei lui Mihail Apafi I. Fotografului E. Fischer se achită cor. 167 pentru mai multe lucrări făcute la Muzeul Asociațiunii. Dumitru Banciu, farmacist în Săliște dăruiește 50 ex. din broșura sa «Laptele din punct de vedere igienic».

Asociațiunea Membru onorar: (495 Nr. 1691—1912). Reuniunea învățătorilor români gr. or. dela școlile confesionale din dieceza Caransebeșului a ales Asociațiunea de membru onorar el ei.

Membrii decedați. Dr. Iosif Gal în Budapesta, membru fondator al Asociațiunii și al Muzeului; G. B. Pop în Brașov, membru pe viață.

Membrii noi: (523 Nr. 1700—1912). Cassierul Asociațiunii raportează că s'au înscris următorii membrii:

- I. *Membru fondator:* 1. Ionel Mocsonyi, proprietar în Căpâlnaș, achitând întreagă taxa de K 400.—.
- II. *Membri pe viață:* 1. Iacob Popa, secretar mitropolitan, Blaj, achitând rata I de K 20.—; 2. Iuliu Maior, profesor, Blaj, achitând K 10.—; 3. Aurora Gârda, Lugoj, achitând taxa întreagă de K 200.—; 4. Dr. Virgil Cioban, preot militar în Sibiiu, achitând prima rată de K 40.—.
- III. *Membri ordinari:* 1. Dr. Vasile Pop, avocat în Dej; 2. Silvia Dr. I. Boca, soție de avocat, Dej; 3. Ilariu Boroș, protopop, Dej; 4. Dr. Romul Micșa, avocat, Dej; 5. Mateiu Pop, preot în Ocna-Dejului; 6. Iacob Marga, preot în Ocna-Dejului; 7. Ilie Știrbeș, econom în Șulumberg; 8. «Frăția», institut de credit în Agnita; 9. Alexandru Vălean în Lugoj; 10. Dr. Virgil Colceriu, medic în Rodna-veche; 11. Nicolae Buzea, notar în Săsăuș; 12. Stefan Secetă, paroh în Șarçușul-săsesc; 19. Otilia Dr. Holom, soție de avocat în Ibașfalău; 14. Valer Pop, preot în Mănăștur (Cluj); 15. Dr. Simion Nemeș, avocat în Cluj; 16. Dr. Liviu Pandrea, adv. în Fagăraș; 17. Iosif Sirbu, contabil în Săliște; 18. Dr. Emil Șelariu, avocat în Hațeg; 19. Ioan Bocaniciu, preot în Puiu; 20. Dr. Victor Pop, avocat în Puiu; 21. Heana Morariu în Murășuioara; 22. Dr. Gregoriu German, avocat în Murășuioara; 23. Dr. Aurel Millea, cand. de adv. în Sibiiu; 24. Romul Doctor, capelan în Hașfalău; 25. Nicolae Doctor, preot în Hașfalău; 26. Dr. Laurian Gherman, dir. de bancă, cand. de adv. în Cluj; 27. Ilariu Viciu, preot în Erneiul-mare; 28. Dănilă Sasu, preot în Murăș-sântana; 29. Alexandru Brumar, preot în Ciavașul de câmpie; 30. Teofil Varna, preot în Săplac; 31. Laurențiu Bran, preot în Inău; 32. Gavril Cherebețiu, preot în Someșodorheiu; 33. Dr. Valer Vicaș, avocat în Șimleu; 34. Dănil Graur, învățător în Giurtelec; 35. Dr. Victor Raicu, avocat în Sibiiu; 36. Ilie Piso, preot în Talmăcel; 37. Veturia Dr. Ghibu în Sibiiu; 38. Dr. Ilarion Russan, medic în Norrichiu; 39. Ionel Tilea, student în Sibiiu; 40. Victoria Dr. Cristea, soție de adv. în Ocna-Sibiiului; 41. Dr. Constantin Bucșan, avocat în Sibiiu și 42. Claudia Dr. Bucșan, soție de avocat în Sibiiu.

Extras din procesul verbal al ședinței.

Oct. C. Tăslăuanu m. p.,
secretar.

Ședința a XIV-a a comitetului central, ținută la 7 Decembrie 1912.

Prezident: *Andrei Bârseanu*. Notar: *Oct. C. Tăslăuanu*: Membri prezenți: *Ioan Agârbiceanu, Dr. Vasilie Bologa, Ars. Bunea, Part. Cosma, Oct. Goga, N. Ivan, Dr. I. Lupaș, Ion F. Negrui, G. Precup, Dr. Il. Pușcariu, Dr. O. Russu, R. Simu, Dr. V. Suci, N. Togan* și cassierul *Ioan Banciu*.

Fundațiuni: (527—532 Nrii. 1914, 1915, 1916, 1917, 1881—1912). Bursa de 300 cor. din *fund. Petran* se votează stud. în med. Ioan Ianculovici; — Bursa de 200 Cor. din *fund. George Boeriu*, se votează elevei Maria A. Domșa din Blaj; — bursa de 120 Cor. din *fund. A. Marinovicu* se votează elevului Emil Câmpean din Sânmiclăușul

Giurgeului; — bursa de 120 Cor. din *fund. I. Gallianu* se votează elevului Mihai Rațiu, din Blaj; — cu limpezirea fund. Petru Murășan se încredințează d-l Dr. Ioan Moldovan, adv. în Beclean.

Internatul din Cluj: (535 Nr. 1919—1912) Secretarul adm. prezintă un raport privitor la clădirea internatului din Cluj. Se numește o comisiune în persoanele dlor Nic. Ivan, Dr. Oct. Rusu, G. Precup și Oct. C. Tăslăuanu ca să mai studieze chestiunea și să raporteze comitetului central.

Internatul de băeți din Sibiu (536 Nr. 1920—1912) Secretarul adm. prezintă un raport și mai multe propuneri privitoare la înființarea internatului de băeți din Sibiu. Se numește o comisiune în persoanele dlor Partenie Cosma, N. Togan, Dr. V. Bologa, Dr. Ioan Lupăș și Oct. C. Tăslăuanu, ca să studieze chestiunea, și să prezinte comitetului propuneri concrete.

Despărțăminte: (537 Nr. 1713—1912) *Beiuș*. Desp. a ținut în cursul anului 9 conferințe, urmate de câte o serată artistică literară și 21 de prelegeri populare; a înființat 3 agenturi și 4 biblioteci populare. Cu ocazia adunării cercuale din Vășcău, s'a aranjat o expoziție de lucruri de mână, împărțindu-se 58 Cor. ca premii și d-l Constantin Pavel a ținut o conferință «Noi îndemnuri», iar d-l Radu Barcianu a declamat diferite poezii (*adun. cerc. din 24 Octomvrie 1912*).

— (538 Nr. 1829—1912) *Diciosânmărtin*. I se dăruiesc câte 5 exemplare din Biblioteca populară veche a Asociațiunii

— (539 Nr. 1886 1912) *Jibou*. Dl Gavriil Cherebețiu, protopop încredințat cu înființarea desp. *Jibou* înaintează procesul verbal al adunării de constituire, ținute în Jibou, la 14 Noemvrie 1912, în care despărțământul s'a declarat de înființat, cuprinzând comunele aparținătoare cercurilor adm. al Jiboului și Zălăului (prin urmare și teritoriul dincoace de Meseșiu). director ai despărț. s'a ales d-l Teofil Dragomir, proprietar în Lupoaia.

— (540 Nr. 1714—1912) *Jiu*. S'a decis să înființeze în fiecare comună case de cetit și să țină prelegeri populare. (*șed. comit. cerc. din 26 Octomvrie 1912*).

— (541 Nr. 1748—1912) *Lăpușul-unguresc*. Cu ocazia adunării cercuale din Lăpușul-unguresc, d-l Dr. Laurențiu Oanea a ținut o conferință despre «Rolul lui George Barițiu în viața culturală». Desp. a aranjat prelegeri în 8 comune, iar în una s'a ținut un curs de analfabeți (*adun. cerc. din 29 Septemvrie 1912*).

— (542 Nr. 1701—1912) *Mediaș*. Cu ocazia adunării cercuale din Șeica-mare s'au ținut următoarele prelegeri: d-l Pompiliu Morușca, preot, despre «Originea Românilor» și E. Gabor, funcționar, despre «Stupărit». În Șeica-mare s'a înființat o agentură (*adun. cerc. din 6 Octomvrie 1912*).

— 543 Nr. 1871—1912) *Panciova*. Cu ocazia adunării cercuale din Satul-nou, d-l P. Stoica a ținut o prelegere populară despre comasări (*adun. cerc. din 1 Decemv. 1912*).

— (544 Nr. 1855—1912) *Șercaia*. S'a constituit comitetul și a stabilit un program de activitate (*șed. comit. cerc. din 22 Noemvrie 1912*).

— (545 Nr. 1809 1912) *Timișoara*. S'a închiriat un birou pe seama despărțământului și s'a angajat un funcționar al biroului (*șed. comit. cerc. din 11 Oct. 1912*).

— (568 Nr. 1923—1912) *Sighet*. Cu înființarea desp. Sighet (Maramurăș) se încredințează d-l Dr. Ioan Mihalyi, protofisc comitatens.

Cursuri de analfabeți: (546 Nr. 1921 1912) Biroul a adresat o circulară directorilor de desp. invitându-i să aranjeze cursuri de analfabeți. Aceeași circulară s'a trimis tuturor consistoarelor pentru a o distribui în comunele bisericesti. Preoților și învățătorilor, cari vor ține cursuri de analfabeți, li s'a pus în vedere 10 premii de câte 50 Cor. și distribuirea gratuită a abecedarului de I. Botta. Suma destinată pentru premii și cheltuelile cu abecedarul se vor acoperi din fondul Gh. Barițiu.

Muzeu: (548 Nr. 1806- 1912). Dr. Artur F. Tămaș din Ruma dăruiește Muzeului «Asociațiunii» o fotografie a lui Avram Iancu.

Conferențiarul agronomic: (569 Nr. 1887 și 1924—1912). Conferențiarul agronomic prezintă un program de activitate pentru anul 1913. D-l R. Simu prezintă un program de activitate amănunțit pentru conferențiarul agronomic, care se primește în întregime.

Cărți dăruite: Preotului Ioan Târnavăanu din Culciul-mare (Sătmar) broșuri din Biblioteca poporală nouă și veche pentru a le distribui între popor; 2 colecții din Biblioteca poporală a Asociațiunii pentru sprijinirea sodalilor din Brașov; agenturii nouă din Bologna (desp. Hida-Huedin).

Asociațiunea membru onorar: (550 Nr. 1796—1912). Reuniunea învățătorilor gr.-cat. din jurul Gherlei a ales Asociațiunea de membru onorar al ei.

Membri decedați: 525—526 Nrii 1704 și 1809—1912). Stroe Belloescu din Bârlad, binefăcător al Asociațiunii; Nicolae Rus din Poiana-Arieșului, membru pe viață.

Extras din procesul verbal al ședinței.

Oct. C. Tăslăuanu m. p.,
secretar.

Nr. 1614/1912.

CONCURS

pentru ocuparea postului de conferențiar cooperativ al Asociațiunii.

«Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român» publică concurs pentru ocuparea postului de conferențiar cooperativ al Asociațiunii, în următoarele condițiuni:

I. Conferențiarul cooperativ va avea să îndeplinească următoarele lucrări:

a) să propage prin scris, prin prelegeri, prin cursuri și prin editarea de publicațiuni ideea înființării băncilor sătești și a altor însoțiri;

b) să inițieze înființarea băncilor sătești acolo, unde e terenul prielnic, și să deie toate informațiile pentru administrarea și conducerea lor;

c) să compună și să îngrijească a se tipări statute tip, registre de contabilitate tip, formulare pentru actele de înregistrare, pentru procesele verbale, precum și alte tipărituri necesare administrației interne a însoțirilor;

d) să controleze activitatea băncilor și să adune date statistice despre mișcarea cooperativă dela noi;

e) va fi secretarul secțiunii economice a Asociațiunii.

II. Retribuția conferențiarului cooperativ va fi:

a) salariu anual de K 2400.—, plătit în rate lunare anticipative;

b) cu ocazia călătoriilor va primi o diurnă de K 6.— și cheltuelile de drum (în tren bilet de cl. II).

III. Ceice vor să reflecteze la acest post, să-și înainteze, *până la 15 Decembrie nou 1912*, comitetului central al Asociațiunii în Sibiu (str. Șaguna Nr. 6), cererile, însoțite de următoarele acte:

a) certificat de botez în limba română,

b) certificatele școalelor secundare și speciale ce le-au urmat,

- c) certificat despre praxa ce au făcut-o,
- d) eventualele lucrări, pe cari le-au scris sau publicat,
- e) un memoriu scurt, în care să arete, cum au de gând să lucreze în cadrele Asociațiunii pentru întruparea ideii cooperative.

Conferențiarul cooperativ se va angaja provizor pe un an, cu începere dela 1 Ianuarie n. 1912.

Sibiiu, din ședința comitetului central, ținută la 2 Noemvrie 1912.

Andrei Bârseanu m. p.,
prezident.

Oct. C. Tăslăuanu m. p.,
secretar.

No. 1831/1912.

CURSURI PENTRU ANALFABEȚI.

— *Circulară către direcțiunile despărțămintelor «Asociațiunii».* —

Domnule director!

Vremurile grele în cari trăim ne impun o apropiere sinceră de popor, cu gândul curat de a-l smulge cât mai curând din întunericul neștiinței și a-l ridică în rândul neamurilor culte, conștie de menirea lor pe lume. Viitorul poporului nostru numai atunci va fi asigurat, când el va avea o puternică cultură națională, care îl va ajuta în lupta pentru existență alături de celelalte popoare.

Condiția primă a oricărei culturi conștie e cunoștința de carte, fără de care astăzi un popor nu-și mai poate îndruma soarta pe cărări mai bune. Scăderea cea mai mare a poporului nostru e tocmai lipsa cunoștinții de carte. Putem spune că analfabetismul e cauza la mai toate relele de cari pătimizește poporul nostru.

E timpul suprem ca toți cărturarii să se aștearnă pe muncă serioasă pentru a scăpa pe țărani de rușinea analfabetismului, care constituie o primejdie pentru însași existența națională a poporului nostru.

În anii din urmă «Asociațiunea» și-a dat toată silința să organizeze cursuri de analfabeți. În multe părți ele au reușit și au dat rezultate îmbucurătoare. Pilda Asociațiunii a fost urmată și de Consistoarele din Sibiiu și Blaj. Nădăjduim că în curând și celelalte consistoare o vor sprijini în această străduință a ei.

Asociațiunea își ține de datorință a îndemna și în acest an toate despărțămintele sale să reiee aranjarea cursurilor de analfabeți în toate comunele de pe teritoriul despărțămintelor.

În ce privește organizarea acestor cursuri să servească de îndrumare următoarele:

1. Directorii despărțămintelor să trimită această circulară domnilor preoți și învățători, invitându-i ca într'o Duminecă sau sârbătoare, după terminarea slujbei, să aducă la cunoștința poporului înființarea cursului

de analfabeți, explicându-le însemnătatea lui. În aceeaș Duminecă să înscrie pe toți țărani (bărbați și femei), cari doresc să urmeze cursul.

Propaganda pentru înscriere să urmeze și după aceea la toate ocaziile potrivite.

2. Cursurile vor dură de regulă din Noemvrie până în Februarie. Cursurile se vor ține în fiecare săptămână, în 3—4 zile, câte 2 ore, mai ales seara. În caz când numărul celor înscriși la curs ar fi prea mare, se vor împărți în grupuri (grupul femeilor și bărbaților sau grupul tinerilor și bătrânilor). Cursurile se vor ține în școală sau în alt local potrivit. Cheltuețile de încălzit și luminat le va suportă comuna politică sau bisericească eventual se vor acoperi dintr'o colectă făcută între cei înscriși la curs.

3. Cursurile vor fi ținute de preot sau învățător. Se vor propune după metodele cunoscute următoarele obiecte: 1) Cetirea, 2) Scrierea și Socoteala.

Pentru Cetire, Asociațiunea, la cerere, împarte gratuit atâtea Abecedare de I. Bota, câte are lipsă fiecare comună. Pentru acest scop trebuie să se cunoască numărul ascultătorilor și fiecare comună să ceară numai atâtea abecedare de câte are lipsă. Ar fi păcat ca abecedarele să se risipească fără nici un folos.

4. La sfârșitul anului se va face un examen, în fața directorului despărțământului sau a urui membru al comitetului cercual, eventual a protopopului. Examenul va fi public și după terminarea lui se vor aranjă și alte serbări (coruri, reprezentații teatrale, jocuri etc.). Cei cari au făcut progrese mai mari, vor fi distinși cu câte un premiu (de pildă un abonament la «Biblioteca poporală a Asociațiunii» sau la o foaie poporală).

Înainte de examen se va face din partea instructorului o listă a celor ce s'au prezentat. Lista va fi așa:

L i s t a

celor ce au urmat cursul de analfabeți din comuna ..... (desp. ....)
ținut dela ..... 191 ..... până la ..... 191 .....

Nr. crt.	Numele celui ce s'a prezentat la examen	Vârsta		Progresul general ce l-a făcut (a învățat a scrie, a ceti și a socoti: <i>pe deplin</i> sau numai <i>în parte</i>)	Observări (a fost premiat? a știut carte mai înainte?)
		bărbat	femele		

Această listă, semnată de instructor și de președintele examenului, se va înainta comitetului central al Asociațiunii.

Pentru a răsplăti întru câțva munca săvârșită, comitetul central a decis să împartă zece premii de câte 50 cor. între acei preoți și învățători, cari până la 1 Maiu anul 1913 vor dovedi că au instruit în scris și cetit mai mulți analfabeți în cursul iernii 1912/13.

Pe lângă aceste premii, despărțămintele sunt rugate să împartă și alte premii, fie din averea lor, fie din donațiunile băncilor și particularilor.

Un mijloc foarte bun pentru a trezi între țăranii neștiutori de carte interesul față de scris și cetit sunt *șezătorile culturale*, care trebuie să se țină Dumineca și în sărbători. La aceste șezători să se discute cu țăranii chestiunile ce-i interesează pe ei, apoi preotul sau învățătorul să le povestească întâmplările mai însemnate cetite prin gazete, să le cetească din vre-o carte bucăți potrivite, să cetească chiar și câte un țăran priceput, iar tineretul să declame și să cânte diferite poezii și cântări.

Aceste șezători dau vieață scrisului și cetitului, pe care le învață ceice urmează cursurile de analfabeți. Poporul încetul cu încetul trebuie datat, ca cunoștințele lui de carte să le întrebuițeze în vieața practică pentru trebuințele lui reale, căci altfel toată învățătura lui n'are nici o valoare.

Cu ocazia șezătorilor, cărturarii să explice țăranilor rostul Asociațiunii, să-i îndemne să se înscrie membrii ajutători, arătându-le broșurile ce le primesc în schimbul taxei de 2 cor. și cetindu-le din aceste broșuri.

Tot cu ocazia acestor șezători să se înființeze și *agenturi de ale Asociațiunii*.

Atragem atențiunea tuturor directorilor de despărțăminte, a preoților și învățătorilor, că cursurile de analfabeți nu pot fi oprite de organele administrative ale statului, fiindcă, conform statutelor aprobate de Guvernul țării, Asociațiunea e îndreptățită a aranja asemenea cursuri, cari țintesc promovarea culturii noastre.

Dnii Directori ai despărțămintelor, în raportul lor anual către comitetul central, să raporteze despre toate cursurile de analfabeți, cari s'au ținut pe teritoriul despărțămintelor, chiar și când ele nu s'ar fi ținut în cadrele Asociațiunii.

Sibiiu, 23 Noemvrie 1912.

Andrei Bârseanu m. p.,
prezident.

Octavian C. Tăslăuanu m. p.,
secretar.

PROGRAM DE ACTIVITATE PENTRU CONFERENȚIA- RUL AGRONOMIC.

Onorat comitet central!

În urma însărcinării primite cu Nr. 1200 din ședința on. comitet dela 8 August a. c. și în legătură cu hotărîrea comitetului Nr. 110 și 111 din ședința dela 23 Martie 1911, am onoarea a prezenta următorul proiect de program pentru activitatea viitoare a conferențiarului agronomic al «Asociațiunii»:

1. În *general*, programul primit de comitetul central în ședința sa dela 23 Martie 1911 să se susțină și în viitor ca fiind croit în cadre potrivite scopurilor și împrejurărilor de cari trebuie să țină seamă «Asociațiunea» noastră.

2. Dupăce adunarea generală a «Asociațiunii» din a. c. a hotărît să i se plătească conferențiarului agronomic și cheltuelile de drum și dupăce, pe baza experiențelor de până acum, o activitate sistematică și cu rezultate favorabile nu se poate face după principiul ca conferențiarul să meargă numai unde e învitat, s. e. pentru o prelegere-două în Maramurăș, pentru tot atâtea în Torontal, apoi la Brașov și de aici la Caransebeș, la Oradea-mare etc., când aici, când dincoala, alergând în ruptul capului, fără astâmpăr și așa învârstat, pe întreg teritorul celor aproape 80 de despărțăminte, — este neapărat necesar ca *conferențiarul să fie trimis din centru, după un plan bine combinat* și să nu așteptăm ca comunele să-l invite.

Astfel, fiindcă activitatea conferențiarului devine iluzorie, voind a ajunge deodată pretutîndeni, trebuie neapărat să se stabilească principiul ca dânsul să cutreere anumite comune din diferitele despărțăminte al unui comitat, unde va căută să realizeze programul său de activitate.

Anume: propun, pentru anul 1913, următorul itinerar:

a) Să înceapă în comitatul *Albei-de-jos* (desp.: Alba-Iulia, Aiud-Teiuș, Murăș-Uioara, Abrud-Câmpeni și Blaj);

b) va trece în comitatul *Hunedoarei* (desp.: Orăștie, Deva, Dobra, Hațeg, Jiu și Brad);

c) va continua în comitatul *Turda-Arieș* (desp.: Turda, Indol, Măhaciu, Sălciua și Murăș-Luduș);

d) de aici în comitatul *Bihor* (desp.: Beiuș, Ceica, Tinca, Orade și Mărghita);

e) apoi în comitatul *Sătmar* (desp.: Careii-mari, Seini, Baia-mare, Chior — Șomcuta-mare — și Sătmar).

În fiecare din numitele despărțăminte va ține prelegeri în câte 5 comune, în total în 126 comune, stabilite cu ajutorul comitetelor cercuale

ale despărțămintelor și cu concursul conducătorilor din comune, fiind cu considerare la împrejurarea, ca aceste comune să fie alese din diferitele regiuni ale despărțămintelor și ca la prelegeri să poată participa măcar câțiva fruntași din toate comunele învecinate, ca în chipul acesta propaganda să străbată, pe cât va fi posibil, în toate comunele de pe teritoriul numitelor despărțăminte.

3. Având în vedere împrejurările satelor noastre, conferențiarul va ține în fiecare comună, cel puțin o prelegere din vre-un ram al *agriculturii* și alta despre *însoțirile economice*, în locul prim despre *însoțirile sătești sistem Raiffeisen*, stăruind din toate puterile ca să și înființeze una din aceste însoțiri, pentru că numai în chipul acesta activitatea dănsului va avea rezultatele pozitive, pe cari «Asociațiunea» voește să le obțină prin mijlocirea conferențiarului său agronomic.

Spre acest scop conferențiarul va pregăti prelegeri de propagandă, scurte dar cuprinzătoare, despre cultura rațională a pământului, despre cultura livezilor naturale, îngrijirea pășunilor, creșterea vitelor, cultura pomilor, viilor, a legumilor, a albinelor ș. a., apoi despre îngrășemintele naturale și artificiale, în fine despre folosul mașinilor în economie, arătând la toate aceste materii avantajile unei culturi raționale, față de cultura obicinuită, care se practică de poporul nostru.

Tot așa va pregăti prelegeri, binerotunzite, despre ființa și folosul însoțirilor de credit sistem Raiffeisen, apoi și despre ființa și folosul altor însoțiri economice.

Ca să-și poată completa conferințele, deja pregătite, cu date reale din fiecare comună și ca astfel să poată vorbi cu folos poporului, este neapărat necesar să iee informații, îndată după ajungerea în comună, asupra celor mai de seamă împrejurări economice, morale, sociale și culturale, așa își va nota, unde se poate, cercând să și vadă de fapt:

- a) care e situația locuitorilor în privința religioasă? (Biserica).
- b) care e situația culturală a locuitorilor? (Școala).
- c) ce fel de însoțiri economice sau de altă natură au în comună?
- d) cum e împărțit hotarul comunei?
- e) ce face comuna în interesul înaintării economiei?
- f) cum progresează cultura vitelor și altor animale domestice?
- g) cum sunt animalele de prăsilă?
- h) ce plante de nutreț se cultivă și în ce măsură?
- i) ce fel de mașini: pluguri, grape, tăvăluge, grape de fânațe, mașini de sămănat, de treerat, de tăiat nutreț ș. a. sunt în comună?
- j) în ce stare se află grădina școlară? ș. a.

Astfel de date este de dorit să le adune și grupeze, mai dinainte, fruntașii satelor noastre și, cu ocazia mergetii în comună a conferențiar-

rului, să i le predee, ca dânsul, pe baza acestora, să poată trage concluziile necesare, când își ține prelegerile în comună.

4. Să stăruie ca în fiecare din susnumitele 5 comitate să aranjeze, cu ajutorul despărțămintelor, măcar câte o *expoziție*: a) de vite, b) de poame, c) de mașini agricole, d) din industria de casă, e) de copii.

5. Planul de lucru trebuie întocmit astfel ca toamna și primăvara, când preoții și învățătorii își țin conferențele lor, dar mai ales în timpul vacanțelor de vară, conferențiarul să poată ține și *cursuri cu preoții și învățătorii*, asupra pomăritului, legumăritului, vieritului, stupăritului ș. a. rami agricoli, cum și asupra însemnătății diferitelor *însoțiri economice*, în locul prim asupra băncilor populare, dându-le acestor luminători ai satelor toate îndrumările necesare pentru întruparea și conducerea numitelor însoțiri.

6. Restul timpului din cursul anului ar fi să-l întrebuințeze conferențiarul *în birou* pentru îndeplinirea celorlalte agende, cari îi sunt încredințate spre rezolvare: s. e. pregătirea prelegerilor, conferențelor, statutelor pentru însoțiri etc.

7. Pentru pregătirea terenului în scopul prelegerilor, cursurilor și expozițiilor comitetul central să adreseze despărțămintelor o circulară în care să le arate scopul prelegerilor, ce se vor ține de cătră conferențiar și să le ceară concursul pentru fixarea comunelor, în cari au să se țină prelegerile, cursurile și expozițiile și a timpului când aceste se vor ține, cum și pentru ca la prelegeri să poată lua parte și fruntașii și câțiva poporeni din toate comunele vecine.

În timpul iernii prelegerile se pot ține și în zilele de lucru; în celelalte anotimpuri însă în dumineci și sărbători, și numai rar de tot și în zile de lucru.

De aceea trebuie bine folosit timpul iernii, când în 4—5 luni se pot ține aproape toate prelegerile în despărțămintele indicate mai sus.

8. Pentru aranjarea cu succes a *cursurilor* despre cari am vorbit mai sus, se va cere, prin o circulară adresată Venerabilelor consistoare, eventual și domnilor protopopi, ca aceste foruri să îndemne pe conducătorii conferențelor resp. reuniunilor învățărești și preoțești să iee în programa ședințelor lor și un punct cu privire la însoțirile economice, care chestiune, în câteva locuri, va fi tratată în mod practic de conferențiarul agronomic al «Asociațiunii». Totodată aceste foruri să stăruie ca, în timpul vacanțelor de vară, să participe cât mai mulți învățători, unde se poate și preoți la cursurile ce se vor ține cu scopul de a-i introduce mai temeinic în tainele însoțirilor economice, îndeosebi a însoțirilor de credit sistem Raiffeisen.

Cursuri de acestea ar trebui ținute în centrele diecezelor noastre.

Câteva prelegeri de această natură ar avea fără îndoială, o influință favorabilă și asupra clericilor și pedagogilor cari fac anul ultim al acestor institute.

9. Incât pentru cheltuelile de drum ale conferențiarului cred că «Asociațiunea» ar profita cumpărând un bilet în abonament pe un an.

Mai rămâne de aranjat chestia cheltuelilor de drum cu trăsura, dela o comună la alta, acolo unde nu comunică trenul. Aceasta ar fi de dorit să rămână în sarcina comunelor sau a despărțămintelor, ori în fine în sarcina vre-unui fruntaș, care are trăsură și cai. Câte un astfel de serviciu în interesul cauzei îl fac bucuros în cele mai multe comune preoții, învățătorii sau alte persoane.

Sibiiu, în 7 Decemvrie 1912.

Romul Simu.

Nr. 1826—1912.

CIRCULARĂ

cătră domnii directori ai despărțămintelor «Asociațiunii».

Vă aducem la cunoștință, că dl *Aurel Cosciuc* a fost angajat din nou ca *conferențiar agronomic al «Asociațiunii»* având chemarea a veni în ajutorul poporului nostru în cele economice, prin ținerea de prelegeri și demonstrațiuni practice, prin aranjarea de cursuri din toate ramurile economiei și anume: din cultura pământului, a plantelor agricole, a fânațelor și pășunilor, prăsierea animalelor de casă (vite, cai, oi porci), cultura viilor, pomilor și a legumelor. Conferențiarul agronomic va stă în ajutorul economilor noștri la procurarea de semințe, de unelte și mașini agricole, de animale de prăsilă și altele, și va da îndrumări la toate întrebările ce i-se vor pune, ținând seamă totdeauna de împrejurările, în care trăesc țaranii noștri. Deasemenea se va îngrijii, ca în despărțămintele, în cari va ține prelegeri, să se întocmească și diferite expoziții și anume: de vite, produse agricole, mașini și altele. Mai departe conferențiarul va stăruii și va stă în ajutorul poporului nostru și la înființarea de tot felul de însoțiri agricole, la înființare de bănci populare, lăptării și alte însoțiri cu caracter economic.

Ca acest organ al «Asociațiunii» să-și poată îndeplini chemarea sa, rugăm cu toată stăruința pe d-nii directori ai despărțămintelor, să binevoiască a se pune în legătură directă cu dânsul, arătându-i trebuințele cele mai neapărate ale economilor noștri din comunele ținătoare de respectivele despărțăminte și invitându-l, cât mai des, să meargă în mijlocul poporului, ca să-i dea sfaturile și îndrumările de lipsă.

Trimiterea conferențiarului se va face în ordinea, în care vor intra cererile, ținându-se seamă — întrucât va fi cu puțință — și de dorințele speciale ale despărțămintelor.

Cheltuelile de drum ale conferențiarului se vor acoperi din cassa centrală a «Asociațiunii».

Rugăm cu insistență pe conducătorii despărțămintelor și ai agenturilor noastre comunale, să nu lase nefolosit acest organ al însoțirii noastre care poate face servicii așa de însemnate economilor noștri.

Sibiiu, în 10/23 Noemvrie 1912.

Pentru «Comitetul central», biroul «Asociațiunii»:

Andrieu Bârseanu m. p.,
prezident.

Oct. C. Tăslăuanu m. p.,
secretar.

CIRCULARĂ

cătră On. Direcțiuni ale despărțămintelor «Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român».

Domnule Director!

Impórtanța ce o au prelegerile populare pentru înaintarea culturală și întărirea economică a țărănimii dela sate e îndeobște cunoscută. Cu ajutorul lor putem îndeplini una dintre cele mai importante probleme ale instituțiunii noastre: răspândirea culturii la sate. Experiențele de până acum dovedesc, că poporul arată cel mai mare interes față de sfaturile și îndrumările, pe cari i le dă cărturărirea cu ocazia prelegerilor. In despărțămintele, în cari comitetele cercuale s'au îngrijit să se țină prelegeri sistematice și practice se pot constată rezultate reale îmbucurătoare. Și atunci, când țaranii se vor convinge că intelectualii se îngrijesc din toată inima de soartea lor năcăjită, când vor vedeà că domnii dela orașe vin în mijlocul lor să le arete, cu vorba și cu fapta, căile și mijloacele cari le pot înlesni traiul, îi vor primi cu dragoste frățească și se va întări și mai mult încrederea țărănimii în conducătorii săi.

Având în vedere deci importanța națională a acestor prelegeri, nădăjduim că toate despărțămintele noastre își vor da silința să aranjeze în toate comunele de pe teritorul lor asemenea prelegeri populare.

Comitetul central, în ședința sa ținută la 8 August 1912 pentru a înlesni ținerea prelegerilor populare, mai ales în despărțămintele lipsite de mijloace materiale, a votat spre acest scop, pe anul 1913 *suma de 2000 coroane*, care se va distribui, în părți egale, de câte 100 coroane, între *20 de despărțăminte* ale «Asociațiunii».

Pentru orientarea On. direcțiuni ale despărțămintelor, ne permitem a înșiră principiile călăuzitoare, pe cari trebuie să le aibă în vedere la aranjarea prelegerilor populare și condițiunile, ce trebuie să le îndeplinească despărțămintele pentru a puteà fi împărțășite de ajutorul de 100 coroane ce-l dă comitetul central:

1. Comitetele centrale să stabilească, în cursul lunei Ianuarie 1913, lista comunelor, în cari se vor țineà prelegeri populare, având mai ales în vedere acele comune, unde până acum nu s'au ținut nici prelegeri populare și nici adunări cercuale și prin urmare «Asociațiunea» e mai puțin cunoscută. Se va mai aveà în vedere situația scăpătată a comunelor și neapărata trebuință de a se face ceva pentru povățuirea locuitorilor spre a-i ajutà în cele economice.

2. Comitetele cercuale vor face apel la întregă cărturărirea de pe teritorul despărțământului să țină prelegeri și să aranjeze *șezători* la sate în Dumineci și sărbători. Dacă pe teritorul despărțământului se găsesc specialiști în ale economiei, de exemplu preoți și învățători, cari în timpul

din urmă s'au cvalificat în pomărit, vierit, stupărit etc., precum și medici, advocați, funcționari de bancă ș. a. m. d. trebuie invitați să țină prelegeri în diferite comune, tratând subiecte din specialitatea lor.

3. E de dorit ca prelegerile populare să fie de mai înainte pregătite, dar să se țină *liber* — nu cetite — și cu demonstrațiuni *practice*. Tot ce se poate arăta și experimenta, să se arete și să se experimenteze, așa de exemplu:

- a) La cultura pământului, să se arete diferite soiuri de mașini și unelte agricole, și unde se poate, să se pună chiar în lucrare, ca cei prezenți să se poată convinge de avantajele lor;
- b) Tot așa să se procedeze la prelegerile despre pomărit, arătând cum se face în practică sămânatul pomilor, strămutarea, altoirea și formarea coroanei lor, etc.;
- c) La cultura viei, să se arete, de exemplu, cum se face rigolarea pământului, altoirea viței, etc.;
- d) La cultura legumelor, să se arete diferitele soiuri de semințe mai alese și specii din legumele cele mai frumoase și mai rentabile etc.;
- e) La stupărit să se arete, de exemplu, coșnițele sistematice, diferitele soiuri de recvizite și mașini practice, și așa să se procedeze și la alte ramuri ale agriculturii.

Despărțămintele, cari nu au pe teritoriul lor conferențieri specialiști se pot adresa comitetului central pentru a trimite pe conferențiarul agronomic să țină prelegeri.

Despărțămintele, cari au schiopticoane le vor întrebuiță la prelegerile populare, fiindcă s'au dovedit a fi foarte potrivite pentru a deștepta interesul țărănimii față de prelegeri. Diapozitive se pot împrumută dela «*Urania*», din Budapesta (VIII Rákoczi ut 21) și dela desp. Brașov, Brad și Hațeg cari au câteva prelegeri cu diapozitive.

Cele mai bune dintre prelegeri să se înainteze comitetului central, care le va censura prin organele sale și le va publica în revista «*Transilvania*» sau în «*Biblioteca populară a Asociațiunii*» ca prelegeri model. *Cele mai bune patru prelegeri model din diferitele ramuri comitetul central le va premia cu câte 50 cor.*

4. Cu ocazia prelegerilor populare să se înființeze *agenturi* și *biblioteci populare*, cari vor primi *gratuit* toate publicațiunile «Asociațiunii».

Tot cu ocazia prelegerilor populare, conferențierii să facă propagandă între popor pentru a se înscrie membri ajutători (cu taxa de 2 cor.) la Asociațiune, spunându-le, că în schimbul taxei de 2 cor. vor primi 10 broșuri și un Calendar în fiecare an.

5. Toate prelegerile să se țină sub conducerea unui delegat al comitetelor cercuale. Membrii comitetelor cercuale să-și împartă conducerea și prezidenția prelegerilor, ca toți să lucreze deopotrivă la reușita acestora.

Să se facă propagandă, ca la prelegeri să ia parte și poporul din comunele învecinate.

6. Comitetele cercuale să compună în luna Ianuarie 1913, lista prelegerilor, pe cari au de gând să le țină în cursul anului, indicând atât comunele cât și numele conferențiarilor, precum și numele membrilor din comitet, cari le vor prezidă.

Listele să se înainteze comitetului central cel mult până *la 1 Martie 1913*, arătând, dacă doresc să fie împărțite *de ajutorul de 100 cor*.

Acele dintre despărțăminte cari nu vor înainta lista prelegerilor populare până la termenul indicat mai sus, *nu vor putea fi împărțite de ajutorul de 100 cor*.

O prelegere economică nu se va putea remunera cu mai mult de 10 cor. din partea despărțămintelor. Așa încât despărțămintele cari primesc ajutorul de 100 cor. vor avea să țină *cel puțin* 10 prelegeri economice. Despre rezultatul practic al prelegerilor vor avea să raporteze în raportul general despre activitatea Despărțămintelor în cursul anului 1913.

Deodată cu înaintarea listei prelegerilor populare comitetului central, să se arete și câte *agenturi* și *biblioteci populare* vor să înființeze, cerând numărul corăspunzător de exemplare din publicațiunile populare ale «Asociațiunii».

O deosebită importanță trebuie să dea despărțămintele *tovărășiiilor sătești*, căci înființarea lor e singurul mijloc pentru organizarea economică a poporului nostru. Comitetele cercuale să încredințeze o persoană de pe teritoriul despărțământului, să studieze amănunțit organizația tovrășiiilor și să cutriere comunele aparținătoare despărțământului, arătând țaranilor importanța acestora și îndemnându-i să le înființeze. Informațiuni în tot ce privește tovrășiile se pot primi în viitor dela Asociațiune, care a publicat concurs pentru angajarea unui conferențiar cooperativ, care va sta exclusiv în serviciul acțiunii cooperative. Pentru a putea face o propagandă cât mai intensivă în favorul tovrășiiilor, despărțămintele să ceară sprijinul moral și material al băncilor. Ceice vor izbuti să înființeze tovrășiile de credit, de producțiune, de valorizare etc. să fie împărțiiți de *premiu*, ca încurajare. Deasemenea să se dea *premiu* și gospodarilor, cari vor înființa pepiniere de viță americană, grădini de pomi, gospodării model etc.

În părțile, unde e teren prielnic pentru negoț, despărțămintele să se îngrijească a angaja un specialist — eventual mai mulți, — ca să țină cursuri de negoț pentru țarani, în cari să li se spună: 1. Folosul negoțului, la sate; 2. Întocmirea unei prăvălii; 3. Marfa cu care trebuie să înceapă negoțul; de unde se poate procura această marfă; 4. Părți mai de căpetenie din legea comercială; 5. Pregătirea hârtiilor trebuincioase pentru cererea dreptului de a deschide prăvălie; 6. Îndrumări pentru purtarea socotelilor; 7. Despre însoțirile de consum etc.

Atragem atențiunea despărțămintelor și asupra *expozițiilor* etnografice, de copii, de produse agricole, de vite etc., cari s'au dovedit foarte potrivite pentru promovarea culturii în sânul poporului nostru. Cu ocazia adunărilor cercuale, fiecare despărțământ să aranjeze o asemenea expoziție și să împartă premii între cei ce se disting. Obiectele mai prețioase dela expozițiile etnografice să se răscumpere pentru «Muzeul Asociațiunii».

Comunicând onoratorilor direcțiuni acest program de acțiune, le atragem atențiunea să iee cu ajutorul comitetelor cercuale dispozițiuni, pentru a câștigă ajutoare materiale și din alte părți (averea proprie, venitul petrecerilor, donațiuni dela bănci etc.) ca să se poată îndeplini întreg programul.

În așteptarea răspunsului D-Voastră, Vă rugăm, Domnule Director, să primiți încredințarea deosebitei noastre stime

Sibiu, 25 Decembrie 1912.

Andrieu Bârseanu m. p.,
prezident.

Oct. C. Tăslăuanu m. p.,
secretar.

Nr. 89—1913.

BĂNCILE ȘI ASOCIAȚIUNEA.

Biroul central al «Asociațiunii» a făcut un apel către direcțiunea «Solidarității» și către toate direcțiunile băncilor, rugându-le să sprijinească propaganda economică a «Asociațiunii». Apelurile sunt de următorul cuprins.

Onor.

Direcțiuni a băncilor asociate «Solidaritatea»

Sibiu.

După cum știți «Asociațiunea» de trei ani a angajat un conferențiar agronomic, care stă permanent în serviciul instituțiunii noastre și cutrieră satele românești din diferite ținuturi, ținând prelegeri practice din domeniul agriculturii, viticulturii etc. și dând poporului tot felul de sfaturi economice.

Dela începutul anului 1910, conferențiarul agronomic al «Asociațiunii» a ținut în total 102 prelegeri, a scris mai multe tractate populare și articole economice și a dat îndrumări pentru înființarea de însoțiri, obținând în multe părți rezultate mulțămitoare.

Această propagandă economică a conferențiarului nostru agronomic credem că trebuie apreciată și sprijinită și din partea băncilor noastre. Întărirea și înaintarea economică a țărânimii pe care a avut-o și o are în vedere Asociațiunea prin angajarea acestui specialist, va contribui, fără îndoială, și la înflorirea institutelor noastre financiare. De aceea nu ne îndoim că on. direcțiuni ale băncilor noastre ne vor da tot sprijinul să putem continua și desăvârși munca noastră, ce țintește educația economică a țărânimii.

«Asociațiunea» dispune de prea puține mijloace pentru a acoperi multele cheltuieli împreunate cu activitatea ei multilaterală, și e avizată la sprijinul obștei românești, pentru cultura căreia și lucrează.

Vă rugăm deci, să binevoiți a face și D-Voastră un apel către băncile asociate, să binevoiască a cedă o parte din cvota lor filantropică pentru «*Fondul cultural al băncilor*», administrat de «Asociațiune». Acest fond în anii din urmă n'a fost de loc alimentat, ceea ce dovedește, că băncile noastre nu prețuesc în destul nizuințele de înaintare culturală și economică ale «Asociațiunii».

Cedând băncile în fiecare an o parte din cvota lor filantropică, ar pune bază unui fond însemnat, din care s'ar putea acoperi cheltuielile împreunate cu propaganda economică sistematică, pornită de «Asociațiune».

Vă rugăm deci să binevoiți a îndemna printr'un circular instituttele noastre financiare să contribuie în fiecare an la *fondul cultural al băncilor*, administrat de «Asociațiune». (Sumele să se trimită direct oficiului de casă al «Asociațiunii», Sibiiu, str. Șaguna 6).

În aceeaș circulară Vă rugăm să binevoiți a îndemna băncile noastre, să se înscrie, fie ca membri fondatori (cu taxa de 400 Cor.), fie ca membri pe vieață (cu taxa de 200 Cor.) la «Asociațiune».

Primiți, Vă rugăm, încredințarea deosebitei noastre stime.

Sibiiu, 5 Ianuarie 1913.

Andreiu Bârseanu m. p.,
prezident.

Oct. C. Tăslăuanu m. p.,
secretar.

Nr. 89—1913.

APEL CĂTRĂ TOATE BĂNCILE.

Onorată Direcțiune,

Credem că cunoașteți activitatea ce o desfășură «Asociațiunea» pentru înaintarea culturală și economică a poporului nostru. Știți desigur și aceea, că mijloacele materiale ce stau la dispoziția însoțirii noastre culturale, sunt așa de neînsemnate, încât numai cu mari greutateți își poate îndeplini misiunea.

Datoria tuturor cărturarilor și tuturor institutelor noastre financiare e, să vină în ajutorul «Asociațiunii», înscriindu-se printre membrii ei și lucrând în cadrele ei pentru luminarea poporului.

Trebue să constatăm cu multă părere de rău, că o parte a cărturării noastre și a băncilor nu-și împlinește această datorie față de neam.

De aceea ne permitem să facem un nou apel către toți Românii de inimă și inzestrați cu conștiință națională, să binevoiască a intra în șirul membrilor «Asociațiunii».

În special rugăm on. Direcțiune să înscrie banca ce o conduce, fie ca membru pe vieață (cu taxa de 200 Cor.), fie ca membru fondator (cu

taxa de 400 Cor.) al «Asociațiunii» și să îndemne pe toți funcționarii să se înscrie fie ca membri ordinari (cu taxa de 10 Cor. anual), fie ca membri ajutători (cu taxa de 2 Cor. pe an).

Membrii fondatori, pe viață și ordinari ai «Asociațiunii» primesc gratuit revista «Transilvania», iar membri ajutători primesc zece broșuri și un Calendar din «Biblioteca populară a Asociațiunii.»

De mai mulți ani s'a înființat la Asociațiune *un fond cultural al băncilor*, cu scopul de a sprijini propaganda economică a «Asociațiunii».

Acest fond, însă, a fost uitat de băncile noastre, așa că nu arată nici un spor.

Vă rugăm deci, să binevoiți a vota în fiecare an, din cvota filantropică a băncii D-Voastre o parte pentru *fondul cultural al băncilor*, administrat de «Asociațiune». Dacă toate băncile noastre îl vor alimentă regulat, în fiecare an, acest fond va da un nou avânt, nu numai «Asociațiunii», ci, în genere, înaintării noastre culturale.

În nădejdea, că nu veți da uitării instituțiunea noastră, îndeplinindu-Vă astfel o datorie națională, Vă rugăm să primiți încredințarea deosebitei stime, ce Vă păstrăm.

Sibiiu, 5 Ianuarie 1913.

Andrei Bârseanu m. p.,
prezident.

Oct. C. Tăslăuanu m. p.,
secretar.

Nr. 103/1913.

CONCURS.

În conformitate cu dispozițiile pentru administrarea fondurilor și fundațiilor «Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român» se publică concurs pentru «*premiul Andreiu Murășan*» de 300 cor. pe anul 1912.

La concurs se admite orice lucrare originală românească de cuprins literar, tipărită în Ungaria în cursul anului 1912, fie din sfera literaturii frumoase, fie o colecțiune de literatură populară.

Concurenții vor avea să înainteze până la 1 Aprilie st. n. 1913 biroului Asociațiunii în Sibiiu (Str. Șaguna Nr. 6) cinci exemplare din lucrările lor. Premiarea autorului se va face în ședința festivă a secțiilor științifice-literare ce se va ține cu ocazia adunării generale din 1913.

Sibiiu, 25 Decembrie 1912.

Andrei Bârseanu m. p.,
prezident.

Oct. C. Tăslăuanu m. p.,
secretar.

„BIBLIOTECA POPORALĂ A ASOCIAȚIUNII“.

În anul 1911 au apărut 10 broșuri, anume:

Nr. 1. De demult.

Povestire istorică de părintele-protopop Dr. I. Lupaș. Toți ne batem pieptul și ne lăudăm, că strămoșii noștri sunt Romanii. Când ne-ar lua însă cineva de scurt să istorisim, că oare cum am ajuns noi pe plaiurile de azi, mulți din numele lui Traian încolo, n'am ști spune aproape nimic. Dl Dr I. Lupaș, unul dintre cei mai de seamă istorici ai noștri, povestește în această cârtică istoria Romanilor, luptele acestora cu Dacii, cucerirea Daciei și plămădirea neamului românesc. Povestirea e ușoară, pe înțelesul popoului. Cartea e împodobită cu mai multe ilustrații.

Nr. 2. Floarea soarelui.

Legendă în versuri de Ștefan Cacoveanu. Un împărat are trei fete. Peștorii peșesc tot pe cea mai mică, care e mai frumoasă. Celelalte două, supărate foc, îi împletesc fire albe în cosiță, ca împăratul să creadă că e căruntă și să o mărite după oricine. O și mărită după cel dintâi peștor, care eră Soarele. Surorile dujmănoase, cari au aflat cine e bărbatul ei, au îndemnat-o să nu se țină de porunca lui de a nu i-se uita niciodată în față și într'o noapte când dormea alături de el, a aprins o luminare și i-s'a uitat în față. Soarele îndată a părăsit-o. Ea de supărare s'a ofilit și ursita a prefăcut-o în floarea soarelui.

Nr. 3. Din vieța sfinților.

În aceasta ni-se spune despre vieța plină de minuni a sfântului Ioan Gură-de-aur. Țăranul român, care de orice lucru s'apucă, chiamă ajutorul Celui de sus și al sfinților, numai bucură se poate, când i-se dau astfel de cărți în mână.

Nr. 4—5. Povestea lui Harap-alb.

E una dintre cele mai frumoase povestiri ale neîntrecutului povestitor Ioan Creangă. Ne spune pășaniile prin cari a avut să treacă un ficior de craiu pânăce a putut să ia de soție pe o fată frumoasă de împărat.

Nr. 6. Lucrarea pământului,

de Aurel Cosciuc. Poveștele unui om priceput, cum trebuie făcută economia câmpului. Arată totodată și uneltele cari sunt mai bune pentru lucrarea pământului. E o carte de bun folos pentru țăran.

Nr. 7. Cântece din bătrâni.

de Vasile Alexandri. Cinci cântece alese din minunatele poezii populare ale lui Vasile Alexandri.

Nr. 8. Povestiri din vieța țăranilor,

de Ioan Pop-Reteganul. Se publică două povestiri, din cari cetitorul țăran poate trage multe învățături, căci în ele se arată pilde vrednice de urmat în vieța și se combat unele rele înrădăcinate în poporul nostru.

Nr. 9 și 10. Alexandria.

În aceste numere se publică povestea atât de cunoscută și iubită de țărani alui Alexandru Machedon.

Toate acestea cârticele, împreună cu Calendarul nostru pe anul 1912, care cuprinde învățături și povește folositoare și pentru alți ani, se află de vânzare, pe lângă un preț de 2 cor.

— x —

- În anul 1912 au apărut broșurile:

Nr. 12. Ercule.

Poveștile unchiașului sfătos, de Petre Ispirescu. În cârtică aceasta se spune despre zeii păgânești și luptele lui Ercule.

Nr. 13. Cum să trăim?

De Dr. Aurel Dobrescu, medic. Se dau sfaturi și povește doctorești pentru trebuințele zilnice.

Nr. 14. **Din Isprăvile lui Păcală.**

De P. Dulfu. Povestiri vesele, din cari se pot lua și învățături frumoase pentru vieța de toate zilele.

Nr. 15. **Comuna «Viitorul»,**

de Romul Simu. Cartea aceasta, n'ar trebui să lipsească din nici o casă românească. Ea cuprinde o mulțime de povețe și pilduiri. Cum ar trebui să-și împlinească fiecare datorința și cum ar putea ajunge la bună stare, nu numai singuratici oameni, ci și o comună întreagă.

Nr. 16. **Creșterea pomilor,**

de N. Iosif. O bună călăuză pentru cei-ce o vor ceti și se vor îndeletnici cu prăsirea pomilor.

Nr. 17. **Povestiri,**

de N. Petra-Petrescu. Cuprinde patru povestiri frumoase și cu multe învățături folositoare.

Nr. 18. **Nutrețul măestrit,**

de I. F. Negruțiu. Din cartea aceasta, sâtenii noștri pot scoate multe învățături folositoare la economie.

Nr. 19. **In sat la Tânguești,**

de V. Onișiu. Piesă pentru teatru. Întâmplarea e luată din vieța poporului dela sate.

Nr. 20. **Călăuza creștinului la biserică.**

E una dintre cele mai folositoare cărți pentru sâteni. Aci e arătată însemnătatea slujbelor dumnezeiești și cum trebuie să ne purtăm în biserică.

Nr. 21. **Stan pătitul.**

O frumoasă povestire, de Ioan Creangă.

Aceste 10 cărțicele împreună cu «Calendarul Asociațiunii» pe anul 1913, care cuprinde o mulțime de învățături pentru țărani, se află de vânzare tot numai cu prețul de 2 cor.

Pentru 4 cor. se pot căpăta 20 de cărțicele și 2 calendare, cu multe învățături frumoase. Banii sunt a se trimite înainte la adresa: «Biroul Asociațiunii» Nagyszeben (Sibiu), Strada Șaguna Nr. 6.

In anul 1913 vor apărea următoarele broșuri:

In Ianuarie Nr. 23 *Vieța unei mame credincioase* (cu 2 chipuri) de Dr. I. Lupaș.

In Februarie Nr. 24 *Leonard și Gertruda*, cartea I. (cu 1 chip), de Pestalozzi, tălmăcită de V. Gr. Borgovan.

In Martie Nr. 25 *Isprăvile lui Păcală*, partea a II-a de P. Dulfu.

In Aprilie Nr. 26 *Cum să trăim?* Povețe doctorești, partea a II-a, de Dr. A. Dobrescu, medic.

In Mai Nr. 27 *Leonard și Gertruda*, cartea a II-a de Pestalozzi, tălmăcită de V. Gr. Borgovan.*)

In Iunie Nr. 28 *Cântece din bătrâni*, cartea a II-a de V. Alexandri.

In Septembrie Nr. 29 *Povestiri din vieța bătrânilor*, cartea a II-a de Ioan Pop Reteganul.

In Octombrie Nr. 30 *Ingrășarea sau gunoirea pământului*, de A. Cosciuc.

In Noembrie Nr. 31 *Arghir și Elena*, de I. Barac.

In Decembrie Nr. 32 *Carte de rugăciuni*, și Nr. 33 *Calendarul Asociațiunii pe 1914*, întocmit de Oct. C. Tăslăuanu.

*) In locul acesteia se poate că vom da o carte despre Insoțirile sâtești.

Rescumpărări de felicitări.

Ș-au rescumpărat felicitările de Anul nou în favorul „Asociațiunii“ următorii domni: Andreiu Bârseanu 20 cor. Ioan de Preja (și onomastică) 20 cor. Dr. Vasile Bologa (și onomastică) 15 cor. Prietenie Cosma și Dr. Eusebiu R. Roșca, câte 10 cor. Dr. Oct. Russu, Dr. Harion Pușcariu, Dr. Lucian Borcia, Dr. Ioan Fruma, Dr. Ilie Beu, Dr. Eugen Piso și N. Henteș, câte 5 cor. Dumitru Vuleu și Dr. Constantin Bucșan, câte 3 cor. Constantin Pop, David Mohan, Petru Tincu, D. Greavu, Dr. Z. Gheaja, Victor Fincu, Demetriu Câmpeanu, Lazar Triteanu, Emil Verzariu, Victor Păcală, Dr. George Proca și Arseniu Bunea, câte 2 cor. Panfilie, 1 cor. Sever de Barbu, Reghin 5 cor. Romul Furduiu, Câmpeni 1 cor. În total 182 cor.

Aviz.

În 15 Februarie n. a. c. începem reclamarea taxelor pro 1912 dela membrii restanțieri prin poștă. Rugăm deci pe d-nii directori ai despărțămintelor să binevoiască a ne transpune taxele încassate până la data de mai sus.

Sibiu în 15 Ianuarie 1913.

Rugăm pe toți domnii colectori cari au liste pentru înscrierea membrilor ajutători pe 1913 să ni le trimită, ca expediția Bibliotecii populare a Asociațiunii să nu sufere întârziere.

Biroul Asociațiunii.

